

ผลของวัสดุปรับปรุงดินต่อคุณสมบัติของดินใต้ทรงพุ่มมะม่วง
อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี

สุทธิภัทร แซ่อย่าง

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาปฐพีศาสตร์
มหาวิทยาลัยแม่โจ้
พ.ศ. 2563

ผลของวัสดุปรับปรุงดินต่อคุณสมบัติของดินใต้ทรงพุ่มมะม่วง
อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี

สุทธิภัทร แซ่อย่าง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาปฐพีศาสตร์

สำนักบริหารและพัฒนานิชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2563

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้

ผลของวัสดุปรับปรุงดินต่อคุณสมบัติของดินใต้ทรงพุ่มมะม่วง
อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี

สุทธิภัทร แซ่ย่าง

วิทยานิพนธ์นี้ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาปฐพีศาสตร์

พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิราภรณ์ อินทสาร)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วาสนา วิรุญรัตน์)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ผานิตย์ นาขยัน)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

ประธานอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฎิภาณ สุทธิกุลบุตร)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการรับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์ ดร.ญาณิน โอภาสพัฒนกิจ)

รองอธิการบดี ปฏิบัติการแทน

อธิการบดี มหาวิทยาลัยแม่โจ้

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

ชื่อเรื่อง	ผลของวัสดุปรับปรุงดินต่อคุณสมบัติของดินใต้ทรงพุ่มมะม่วง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี
ชื่อผู้เขียน	นายสุทธิภัทร แซ่ย่าง
ชื่อปริญญา	วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาปฐพีศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิราภรณ์ อินทसार

บทคัดย่อ

การศึกษาผลของวัสดุปรับปรุงดินต่อสมบัติของดินใต้ทรงพุ่มมะม่วง ในพื้นที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี ทำการศึกษาระหว่างเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2560 – กรกฎาคม พ.ศ. 2561 วางแผนการทดลองแบบสุ่มลงในบล็อกอย่างสมบูรณ์ (Randomized Complete Block Design: RCBD) ประกอบด้วย 6 ตำรับ 4 ซ้ำ ดังนี้ 1) ตำรับควบคุม 2) ถ่านชีวภาพ 10 กิโลกรัมต่อต้น 3) มูลไก่ 10 กิโลกรัมต่อต้น 4) มูลวัว 10 กิโลกรัมต่อต้น 5) พัมมิช 10 กิโลกรัมต่อต้น และ 6) ทราฮายาบ 10 กิโลกรัมต่อต้น ผลการทดลองพบว่า หลังจากใส่วัสดุปรับปรุงดินนาน 12 เดือน การใส่พัมมิชส่งผลทำให้ค่าความเป็นกรด-ด่างของดินลดลงทั้งดินระดับบน (0-15 ซม.) และระดับล่าง (15-30 ซม.) ส่วนการใส่มูลไก่มีผลทำให้ปริมาณอินทรีย์วัตถุในดินระดับดินบนสูงขึ้น ปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้สูงที่สุดเมื่อมีการปรับปรุงดินด้วยมูลไก่ทั้งดินระดับบนและดินระดับล่าง การใส่ถ่านชีวภาพช่วยมีผลทำให้ปริมาณโพแทสเซียมและแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดินเพิ่มขึ้นสูงที่สุด ทั้งในดินระดับบนและดินระดับล่าง ปริมาณแคลเซียมที่สกัดได้ในดินหลังจากทำการใส่วัสดุปรับปรุงดินในเดือนที่ 3, 6 และ 9 มีปริมาณสูงที่สุดเมื่อมีการใส่พัมมิชที่ดินระดับบน การใส่มูลไก่และมูลวัวมีผลทำให้ปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดินเพิ่มสูงที่สุดในดินทั้งสองระดับ และปริมาณสังกะสีที่สกัดได้ในดินระดับบนและดินระดับล่างสูงที่สุดเมื่อมีการใส่มูลไก่ สมบัติทางกายภาพของดินพบว่าการใส่มูลไก่และมูลวัวที่ระยะเวลา 6 และ 12 เดือน ทำให้ความหนาแน่นรวมของดินลดลงที่ระดับบน ส่วนในดินระดับล่างพบว่าการใส่พัมมิชสามารถลดความหนาแน่นรวมของดิน การใส่ถ่านชีวภาพทำให้ความหนาแน่นรวมลดน้อยที่สุด หลังจากการใส่ 12 เดือน มูลวัวและพัมมิชทำให้ความชื้นของดินเพิ่มสูงขึ้น ทั้งในดินบนและดินล่าง หลังจากการใส่ 6, 9 และ 12 เดือน อย่างมีนัยสำคัญ การใส่ถ่านชีวภาพมีผลทำให้ความคงทนของเม็ดดินเพิ่มสูงขึ้น ทั้งในระยะ 6 และ 12 เดือน การใส่วัสดุปรับปรุงดินทุกชนิดไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนของเนื้อดินทั้ง 2 ระดับ สมบัติทางชีวภาพของดิน พบว่าการใส่มูลวัวทำให้ปริมาณแบคทีเรียในดินเพิ่มที่สูงสุดที่ 12 เดือน 5.49×10^6 CFU ส่วนการใส่มูลไก่ในช่วง 3 และ 6 เดือนแรก ทำให้ปริมาณเชื้อราในดินเพิ่มขึ้น คือ 4.91×10^3 และ 1.93×10^4 CFU ขณะที่ช่วง 9 และ 12 เดือน การใส่ถ่าน

ชีวภาพทำให้ปริมาณเชื้อราในดินเพิ่มขึ้นคือ 4.69×10^4 และ 4.74×10^5 CFU ตามลำดับ การใส่มูลไก่มีผลทำให้ปริมาณแอกติโนมัยซีพในดินมากที่สุดที่ช่วง 6, 9 และ 12 เดือน คือ 2.73×10^5 , 3.08×10^6 และ 3.40×10^6 CFU ตามลำดับ

คำสำคัญ : วัสดุปรับปรุงดิน, สมบัติของดิน, มะม่วง

Title	EFFECT OF SOIL AMENDMENTS ON SOIL PROPERTIES UNDER MANGO CANOPIES AT CHALOEM PHRA KIAT DISTRICT, SARABUREE PROVINCE
Author	Mr. Sutipat Saeyang
Degree	Master of Science in Soil Science
Advisory Committee Chairperson	Assistant Professor Dr. Jiraporn Inthasan

ABSTRACT

To study of soil amendment on some soil chemical properties under mango canopies at Chaloem Phra Kiat District, Saraburi Province was designed by randomized completely block design (RCBD) with 6 treatments, 4 replications 1) control, 2) Biochar 10 kg/tree, 3) Chicken manure 10 kg/tree, 4) Cow manure 10 kg/tree, 5) Pumice 10 kg/tree and 6) Coarse sand 10 kg/tree. The result showed that application of at pumice decreased soil pH both in topsoil (0-15 cm) and subsoil (15-30 cm) at 12 monhs. Chicken manure caused the highest level of organic matter in topsoil. Moreover, chicken manure gave the highest extractable P both in topsoil and subsoil. On the other hand, it found that Biochar provided the highest extractable K and Mg both in topsoil and subsoil. However, extractable Ca in topsoil was increased by pumice application at 3, 6 and 9 months. Application of chicken and cow manures resulted in the highest Mn extractable in the soil at both levels. Extractable Zn showed the peak value in topsoil and subsoil by chicken manure application. Physicals properties results showed that chicken and cow manures decreased the bulk density in topsoil and pumice treatment decreased the bulk density in subsoil at 6 and 12 months reaspectively. Adding biochar caused the lowest bulk density at 12 months. Pumice and cow manure application increased significant soil moisture in both top and subsoil at 6, 9 and 12 months. Biochar application gave the highest soil aggregate both at 6 and 12 months. Soil amendments could not change in the soil texture proportion of both soil levels. Soil biological properties results

showed that adding cow manure caused the highest amount of bacteria (5.49×10^6 CFU) at 12 months. The application of chicken manure increased the amount of fungi at 4.91×10^3 and 1.93×10^4 CFU after 3 and 6 months respectively. While usage of biochar increased the amount of fungi from 4.69×10^4 at 9 months to 4.74×10^5 CFU at 12 months. The application of chicken manure provided the actinomycetes population at 6, 9 and 12 months at 2.73×10^5 , 3.08×10^6 and 3.40×10^6 CFU respectively.

Keywords : soil amendment, soil properties, mango

กิตติกรรมประกาศ

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิราภรณ์ อินทสาร อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก วิทยานิพนธ์ ผู้ซึ่งให้ความรู้ คำปรึกษาและให้คำแนะนำ อีกทั้งยังให้การสนับสนุนในเรื่องค่าใช้จ่าย อุปกรณ์ สารเคมีที่ใช้ในการทำงานวิจัยในครั้งนี้ ตลอดจนช่วยแนะนำตรวจสอบและแก้ไขข้อบกพร่องจน วิทยานิพนธ์เสร็จสมบูรณ์ด้วยดี ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วาสนา วิรุญรัตน์ และผู้ช่วย ศาสตราจารย์ ดร.ผานิตย์ นาขยัน อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่คอยชี้แนะแนวทางและคอยช่วยเหลือ ในทุกด้านโดยตลอดมา ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันวิสาข์ ปันศักดิ์ ที่สละเวลาเป็น ประธานในการสอบวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ และให้คำแนะนำช่วยให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอขอบพระคุณคณาจารย์และบุคลากรสาขาวิชาทรัพยากรดินและสิ่งแวดล้อมที่คอยให้คำปรึกษา ให้ การช่วยเหลือตลอดช่วงระยะเวลาในการทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบพระคุณ ศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี ที่ ให้ความกรุณาในการให้ใช้พื้นที่แปลงทดลอง อีกทั้งยังช่วยในเรื่องแรงงานและวัสดุอุปกรณ์สำหรับทำการ ทดลอง ตลอดจนพี่ ๆ เพื่อน ๆ และน้อง ๆ ที่คอยให้ความช่วยเหลือและเป็นกำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์ ในครั้งนี้ให้สำเร็จไปได้ด้วยดี

ขอขอบพระคุณ คุณพ่อรุ่งศักดิ์ คุณแม่แก้ว อุดมโชติสกุล ที่คอยให้การสนับสนุนด้านการศึกษา และคอยให้กำลังใจตลอดเวลาโดยเสมอมา

สุดท้ายนี้ ข้าพเจ้าหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการศึกษาในครั้งนี้จะเป็นแนวทางในการนำไปพัฒนาให้ เกิดประโยชน์ต่อการทำการเกษตรต่อไป

สุทธิภัทร แซ่ย่าง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ช
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
สารบัญภาพภาคผนวก	ฎ
บทที่ 1 บทนำ	1
วัตถุประสงค์ของงานวิจัย.....	2
ขอบเขตของงานวิจัย	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	2
บทที่ 2 ตรวจสอบเอกสาร.....	3
วัสดุปรับปรุงดิน.....	3
ประเภทของสารปรับปรุงดิน	3
สารปรับปรุงดินอนินทรีย์ (Inorganic soil amendment)	3
สารปรับปรุงดินอินทรีย์ (Organic soil amendment).....	6
ประโยชน์ของวัสดุปรับปรุงดิน.....	9
การปรับปรุงสมบัติทางกายภาพของดิน	9
การปรับปรุงสมบัติทางเคมีของดิน	10
การปรับปรุงสมบัติทางชีวภาพของดิน	13
ดินที่เหมาะสมต่อการเกษตร.....	14

ดินที่เป็นปัญหาทางการเกษตร	22
ดินที่เหมาะสมต่อการปลูกมะม่วง	24
บทที่ 3 อุปกรณ์และวิธีการทดลอง	26
พื้นที่และระยะเวลาการศึกษา	26
แผนการทดลอง	26
การเก็บตัวอย่าง.....	27
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	31
สมบัติของดิน	31
สมบัติทางเคมีของดิน	31
สมบัติทางกายภาพของดิน.....	51
สมบัติทางชีวภาพของดิน.....	60
วิจารณ์ผลการทดลอง	65
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย.....	75
บรรณานุกรม.....	77
ภาคผนวก.....	89
ประวัติผู้วิจัย.....	104

สารบัญตาราง

หน้า

Table 1 The contents of biochar, chicken manure, cow manure, pumice and sand.	30
Table 2 Soil chemical properties before soil amendment application	31
Table 3 Soil chemical properties after soil amendment applied at 3 months.....	36
Table 4 Soil chemical properties after soil amendment applied at 6 months.....	41
Table 5 Soil chemical properties after soil amendment applied at 9 months.....	46
Table 6 Soil chemical properties after soil amendment applied at 12 months	50
Table 7 Soil physicals properties before soil amendment application.....	51
Table 8 Soil physical properties after soil amendment applied at 3 months.....	53
Table 9 Soil physical properties after soil amendment applied at 6 months.....	55
Table 10 Soil physical properties after soil amendment applied at 9 months.....	57
Table 11 Soil physical properties after soil amendment applied at 12 months	59
Table 12 Quantity of bacteria, fungi and actinomycete before soil amendment application	60
Table 13 Quantity of bacteria, fungi and actinomycete after soil amendment applied at 3 months	61
Table 14 Quantity of bacteria, fungi and actinomycete after soil amendment applied at 6 months	62
Table 15 Quantity of bacteria, fungi and actinomycete after soil amendment applied at 9 months	63
Table 16 Quantity of bacteria, fungi and actinomycete after add soil amendment applied at 12 months.....	64

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 ความสัมพันธ์ของปริมาณอินทรีย์วัตถุกับปริมาณแบคทีเรียในดิน	73
ภาพที่ 2 ความสัมพันธ์ของปริมาณอินทรีย์วัตถุกับปริมาณเชื้อราในดิน	73
ภาพที่ 3 ความสัมพันธ์ของปริมาณอินทรีย์วัตถุกับปริมาณแอมโมเนียในดิน.....	74

สารบัญภาพภาคผนวก

	หน้า
ภาพภาคผนวก 1 ลักษณะพื้นที่ศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ	79
ภาพภาคผนวก 2 การเตรียมวัสดุปรับปรุงดิน	79
ภาพภาคผนวก 3 การใส่วัสดุปรับปรุงดิน	80
ภาพภาคผนวก 4 การเก็บตัวอย่างดิน	80
ภาพภาคผนวก 5 การวิเคราะห์ค่าความเป็นกรด-ด่างของดิน (pH)	81
ภาพภาคผนวก 6 การวิเคราะห์ปริมาณอินทรีย์วัตถุ	81
ภาพภาคผนวก 7 การวิเคราะห์ฟอสฟอรัสในดิน	82
ภาพภาคผนวก 8 การวิเคราะห์ปริมาณโพแทสเซียม แคลเซียม แมกนีเซียม และธาตุอาหารเสริม	82
ภาพภาคผนวก 9 การวิเคราะห์ความหนาแน่นรวมและความชื้นของดิน	82
ภาพภาคผนวก 10 การวิเคราะห์ความคงทนของเม็ดดิน	83
ภาพภาคผนวก 11 การวิเคราะห์เนื้อดิน	83
ภาพภาคผนวก 12 ดำรับควบคุม ทำการ Pour plate เชื้อแอกติโนมัยซีท ที่ 12 เดือน	84
ภาพภาคผนวก 13 ดำรับถ่านชีวภาพ ทำการ Pour plate เชื้อแอกติโนมัยซีทที่ 12 เดือน	84
ภาพภาคผนวก 14 ดำรับมูลไก่ ทำการ Pour plate เชื้อแอกติโนมัยซีท ที่ 12 เดือน	85
ภาพภาคผนวก 15 ดำรับมูลวัว ทำการ Pour plate เชื้อแอกติโนมัยซีท ที่ 12 เดือน	85
ภาพภาคผนวก 16 ดำรับพืชมิซ ทำการ Pour plate เชื้อแอกติโนมัยซีท ที่ 12 เดือน	86
ภาพภาคผนวก 17 ดำรับทราย ทำการ Pour plate เชื้อแอกติโนมัยซีท ที่ 12 เดือน	86
ภาพภาคผนวก 18 ดำรับควบคุม ทำการ Pour plate เชื้อแบคทีเรีย ที่ 12 เดือน	87
ภาพภาคผนวก 19 ดำรับถ่านชีวภาพ ทำการ Pour plate เชื้อแบคทีเรีย ที่ 12 เดือน	87

ภาพภาคผนวก 20 ตำรับมูลไก่ ทำการ Pour plate เชื้อแบคทีเรีย ที่ 12 เดือน	88
ภาพภาคผนวก 21 ตำรับมูลวัว ทำการ Pour plate เชื้อแบคทีเรีย ที่ 12 เดือน	88
ภาพภาคผนวก 22 ตำรับพืชมिश ทำการ Pour plate เชื้อแบคทีเรีย ที่ 12 เดือน	89
ภาพภาคผนวก 23 ตำรับทราย ทำการ Pour plate เชื้อแบคทีเรีย ที่ 12 เดือน	89
ภาพภาคผนวก 24 ตำรับควบคุม ทำการ Pour plate เชื้อรา ที่ 12 เดือน	90
ภาพภาคผนวก 25 ตำรับถ่าน ทำการ Pour plate เชื้อรา ที่ 12 เดือน	90
ภาพภาคผนวก 26 ตำรับมูลไก่ ทำการ Pour plate เชื้อรา ที่ 12 เดือน	91
ภาพภาคผนวก 27 ตำรับมูลวัว ทำการ Pour plate เชื้อรา ที่ 12 เดือน	91
ภาพภาคผนวก 28 ตำรับพืชมिश ทำการ Pour plate เชื้อรา ที่ 12 เดือน	92
ภาพภาคผนวก 29 ตำรับทราย ทำการ Pour plate เชื้อรา ที่ 12 เดือน	92

บทที่ 1

บทนำ

วัสดุปรับปรุงดิน เป็นสารธรรมชาติหรือสารสังเคราะห์ใด ๆ ที่ใส่ลงดินแล้ว สามารถปรับปรุงคุณสมบัติของดินให้มีสภาพที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของพืชให้ดีขึ้น ซึ่งสามารถปรับปรุงดินทั้งสมบัติทางกายภาพ เคมี และความอุดมสมบูรณ์ของดิน รวมทั้งสมบัติทางชีวภาพของดิน ให้มีความเหมาะสมต่อการปลูกพืช โดยวัสดุปรับปรุงดินประกอบด้วยวัสดุในรูปสารอินทรีย์และสารอนินทรีย์ (ปิยะ, 2533) วัสดุปรับปรุงดินในรูปสารอินทรีย์ ได้แก่ ปุ๋ยอินทรีย์ต่าง ๆ เช่น ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก ปุ๋ยพืชสด วัสดุที่เป็นผลพลอยได้จากผลผลิตการเกษตร เช่น ฟีท แกลบดิบ ชี้เลื่อย ฟางข้าว และวัสดุที่เป็นผลพลอยได้จากโรงงานอุตสาหกรรม เช่น สารฮิวมัส กรดฮิวมิก และสารดูดน้ำพอลิเมอร์ชนิดต่าง ๆ เป็นต้น (Cooperband, 2002) ส่วนสารปรับปรุงดินใน รูปสารอนินทรีย์ ได้แก่ วัสดุในรูปของหินและแร่ต่าง ๆ เช่น หินโดโลไมต์ ยิปซัม แร่ซีโอไลต์ ฟอสเฟต รวมทั้งวัสดุที่เป็นสารเคมีที่ได้จากโรงงานอุตสาหกรรม เช่น สารซีโอไลต์สังเคราะห์ และฟอสฟอรัส เป็นต้น (Gronthal, 1998) ดังนั้นการใช้ประโยชน์จากวัสดุปรับปรุงดินเหล่านี้จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ในการปรับปรุงสมบัติของดินให้มีความเหมาะสมต่อการปลูกพืช การใช้วัสดุปรับปรุงดินในรูปสารอินทรีย์จากการศึกษาของ Bouajila and Sanaa (2011) พบว่าการใช้ปุ๋ยหมักและปุ๋ยคอกจากครัวเรือนช่วยเพิ่มปริมาณอินทรีย์คาร์บอนและไนโตรเจน เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของอินทรีย์วัตถุ ช่วยปรับปรุงโครงสร้างของดิน และยังสามารถจัดการความอุดมสมบูรณ์ของดินในระยะยาวได้ ขณะที่ Angelova et al. (2013) พบว่าการใช้ปุ๋ยหมักและปุ๋ยมูลไส้เดือนดินมีผลต่อสมบัติทางกายภาพและทางเคมีของดิน เช่น EC, pH, อินทรีย์วัตถุ, ธาตุอาหารหลักและรองที่ดีขึ้น และทำให้ระดับโลหะหนักในดินลดลง ส่วนการใช้วัสดุปรับปรุงดินรูปอนินทรีย์จากการศึกษาของ ฉลอง และคณะ (2557) ที่นำวัสดุอนินทรีย์รูปเพอไลต์ เบนทอนไนต์ ฟอสเฟต และยิปซัม สามารถส่งเสริมการเจริญเติบโตของพืช นอกจากนี้ยังมีอินทรีย์วัตถุ ไนโตรเจน ฟอสฟอรัส และโพแทสเซียม ที่เป็นประโยชน์ในระดับสูงถึงสูงมาก ส่งผลให้ชั้นทรายเป็นต่างลดลง และทำให้ดินมีความชื้นเพิ่มขึ้น ซึ่งดินในพื้นที่ศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี เป็นดินที่มีปัญหาทางด้านคุณสมบัติทางกายภาพ และเคมี รวมถึงสมบัติทางชีวภาพ ซึ่งลักษณะดินในแปลงที่มีการปลูกมะม่วงเป็นดินเหนียวที่มีการระบายน้ำเลว เป็นดินที่มีความหนาแน่นสูง รวมทั้งมีปริมาณธาตุอาหารที่จำเป็นต่อการปลูกมะม่วงต่ำกว่าความต้องการในการเจริญเติบโตของมะม่วง ซึ่งลักษณะดินที่เหมาะสมต่อการปลูกมะม่วงควรเป็นดินร่วนปนทรายที่มีการระบายน้ำดี ไม่มีน้ำท่วมขัง มีปริมาณอินทรีย์วัตถุสูง (กลุ่มงานศึกษาและพัฒนาการปลูกพืช, 2552) จากปัญหาของลักษณะดินดังกล่าวของแปลงปลูกมะม่วง จึงเป็นสาเหตุของความสนใจที่จะศึกษาผลของวัสดุปรับปรุงดินต่อสมบัติของดินใต้ทรงพุ่มมะม่วง ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าของวัสดุปรับปรุง

ดินต่อสมบัติของดินใต้ทรงพุ่มมะม่วง จังหวัดสระบุรี อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จึงเป็นการพัฒนาแนวทางในการปรับปรุงสมบัติของดิน เพื่อนำมาสู่การจัดการดินอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถใช้เป็นแนวทางในการแนะนำให้เกษตรกรในพื้นที่สามารถปรับปรุงสมบัติของดิน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเพาะปลูกในอนาคตได้

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

ศึกษาผลของวัสดุปรับปรุงดินต่อสมบัติของดินใต้ทรงพุ่มมะม่วง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี

ขอบเขตของงานวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับผลของวัสดุปรับปรุงดินชนิดต่าง ๆ คือ มูลวัว มูลไก่ ถ่าน ชีวภาพ พัมมิช และทรายหยาบ ต่อสมบัติของดินในด้านสมบัติทางกายภาพ เคมี และชีวภาพ โดยทำการศึกษาในพื้นที่การทดลองของศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ได้ข้อมูลของการใช้วัสดุปรับปรุงดินที่มีผลการปรับปรุงสมบัติทางกายภาพ เคมี และชีวภาพของดิน

บทที่ 2

ตรวจเอกสาร

วัสดุปรับปรุงดิน

วัสดุปรับปรุงดิน หมายถึง วัสดุใด ๆ หรือสารที่ได้จากธรรมชาติ หรือจากการสังเคราะห์ ที่ใส่ลงดินเพื่อปรับปรุงสมบัติของดิน ให้มีความเหมาะสมในการเพาะปลูกพืช แต่ไม่ได้ใช้แทนปุ๋ย หรือเป็นปุ๋ย (ทัศนีย์, 2537) ส่วน Traunfeld and Nibali (2013) กล่าวว่า วัสดุปรับปรุงดินเป็นวัสดุใด ๆ ที่ผสมลงไปในดิน เพื่อส่งเสริมการเจริญเติบโตของพืชให้แข็งแรงขึ้น ซึ่งวัสดุปรับปรุงดินสามารถใช้ปรับปรุงทั้งสมบัติทางกายภาพ เคมี และชีวภาพของดิน โดยการปรับปรุงคุณสมบัติทางกายภาพจะช่วยให้ดินเนื้อหยาบเก็บกักน้ำได้มากขึ้น ส่วนดินเนื้อละเอียด ระบายน้ำและอากาศดีขึ้น ทำให้ดินมีโครงสร้าง และดินร่วนซุยขึ้น ตัวอย่างของวัสดุปรับปรุงดินทางกายภาพ ได้แก่ แกลบ ชี้เลื่อย ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก เศษซากพืช วัสดุสังเคราะห์ หรือสารโพลีเมอร์ต่าง ๆ (กรมพัฒนาที่ดิน, 2550a) ส่วนวัสดุปรับปรุงคุณสมบัติทางเคมีของดิน จะช่วยปรับค่าความเป็นกรดเป็นด่างของดินให้เหมาะสม ทำให้ดินมีความสามารถในการดูดซับธาตุอาหารพืชได้ดีขึ้น ลดความเป็นพิษของธาตุพิษหรือโลหะหนักในดิน ตัวอย่างสารปรับปรุงดินทางเคมี ได้แก่ วัสดุปูนทางการเกษตร ชนิดต่าง ๆ ยิปซัม เศษซากวัสดุอินทรีย์ ซีโอไลต์ เบนทอไนต์ พัมมิช กำมะถันผง (McCauley et al., 2009) เป็นต้น

ประเภทของสารปรับปรุงดิน

สารปรับปรุงดินที่ใช้ในการเกษตรสามารถจำแนกตามองค์ประกอบของตัวสารได้ 2 ประเภท คือ สารอนินทรีย์ และสารอินทรีย์ (Rana, 2018)

สารปรับปรุงดินอนินทรีย์ (Inorganic soil amendment)

สารปรับปรุงดินชนิดสารอนินทรีย์ ได้แก่ สารปรับปรุงดินในรูปของสารอนินทรีย์ที่ได้จากธรรมชาติหรือที่มีการนำมาปรุงแต่ง คือสารในรูปหินและแร่ชนิดต่างๆ เช่น หินโดโลไมต์ (dolomite rock), วัสดุปูนไลม์ (lime material), ยิปซัม (gypsum), ซีโอไลต์ (zeolite), พัมมิช (pumice), เวอร์มิคิวไลต์ (vermiculite) และทราย (sand) เป็นต้น (ปิยะ, 2533)

1. โดโลไมต์ (Dolomite)

โดโลไมต์ เป็นแร่ประกอบในหินตะกอนหรือหินแปร มีสีขาวหรือสีชมพู และอาจมีสีอื่น ๆ ตามปริมาณของสารเจือปน โดยมีองค์ประกอบที่เป็นแคลเซียม (Ca) และแมกนีเซียม (Mg) สลับกัน และคั่นด้วยชั้นของคาร์บอนมอนอกไซด์ (CO) มีสูตรทางเคมีเป็น $\text{CaMg}(\text{CO}_3)_2$ (Warren, 2000) ซึ่ง

สามารถนำมาใช้ในทางการเกษตรโดยการปรับปรุงสมบัติของดินทั้งด้านสมบัติทางกายภาพ เคมี และธาตุอาหารพืชในรูปแคลเซียมและแมกนีเซียม (Warren, 2000) จากการศึกษาของ Rastija et al. (2014) ทำการศึกษาการใช้ปูนโดโลไมต์ในดินกรด ในช่วงปี 2003-2006 ของโคเอเซียกลาง พบว่าการใส่โดโลไมต์ลงในดินทำให้ความเป็นกรดต่างของดินและความเป็นประโยชน์ของฟอสฟอรัสในดินเพิ่ม

2. วัสดุปูนไลม์ (Lime material)

สารปรับปรุงดินในรูปหินและแร่ธรรมชาติประเภทปูนที่ใส่ลงไปในดินเพื่อแก้ไขและปรับปรุงดิน เพื่อให้มีความเหมาะสมต่อการเพาะปลูก เป็นวัสดุที่มีสารประกอบออกไซด์ ไฮดรอกไซด์ และคาร์บอเนตของแคลเซียมและแมกนีเซียม ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการปรับปรุงดินเพื่อการเกษตรแบ่งได้เป็น 2 ชนิด คือ

ปูนไลม์ (Lime) สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในด้านเกษตร ปูนไลม์ช่วยปรับค่าความเป็นกรดต่างในดิน ช่วยปรับโครงสร้างของดินให้ร่วน และไถพรวนได้ง่ายขึ้น ซึ่งประกอบด้วย ปูนขาว เป็นปูนที่เกิดจากการนำปูนสุกมาทำให้ชุ่มด้วยน้ำ โดยจะเกิดปฏิกิริยาระหว่าง CaO กับน้ำ ทำให้ได้สารประกอบในรูป Ca(OH)_2 โดยมีความบริสุทธิ์ประมาณ 95-96% หินปูน เป็นหินปูนที่ประกอบด้วยแคลเซียมคาร์บอเนต หรือแร่แคลไซต์ โดยมีความบริสุทธิ์ประมาณ 75-99% ซึ่งเป็นวัสดุปูนที่นิยมนำมาใช้ในทางการเกษตรมากที่สุดชนิดหนึ่ง ในรูปหินปูนบด และปูนมาร์ล เป็นปูนแคลเซียมคาร์บอเนตที่มีดินเหนียวหรือสารอื่น ๆ ปนอยู่ มีลักษณะอ่อนและร่วน มีสีขาวปนน้ำตาล ลักษณะร่วนซุยสามารถนำมาใช้ประโยชน์ทางการเกษตรเพื่อแก้ไขดินที่เป็นกรด (สุวศรี, 2546)

3. ยิปซัม (Gypsum)

ยิปซัมเป็นสารประกอบในรูปไดไฮเดรตแคลเซียมซัลเฟต ($\text{CaSO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$) ซึ่งมีแคลเซียมประมาณร้อยละ 23.3 และกำมะถันร้อยละ 17 โดยยิปซัมเป็นแร่ที่มีสีขาวหรืออาจมีสีอื่น ๆ เจือปนขึ้นอยู่กับองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ทำให้สีของแร่เปลี่ยนไป มีค่าความเป็นกรดต่างที่เป็นกลาง ละลายน้ำได้ค่อนข้างดี (Delate and Arora, 2003) ซึ่งยิปซัมแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ ยิปซัมธรรมชาติ และยิปซัมสังเคราะห์

ยิปซัมธรรมชาติ (natural gypsum) หรือแร่เกลือจืด หรือหินแก้ว เป็นแร่ที่พบเป็นแหล่งใหญ่มีอยู่ทั่วโลก เช่น สหรัฐอเมริกา แคนาดา ฝรั่งเศส เม็กซิโก ไทย เป็นต้น แหล่งยิปซัมธรรมชาติในประเทศไทย พบที่จังหวัด พิจิตร นครสวรรค์ สุราษฎร์ธานี กระบี่ กาญจนบุรี นครศรีธรรมราช

ยิปซัมสังเคราะห์ (synthetic gypsum) เกิดจากกระบวนการต่าง ๆ ใน อุตสาหกรรม มีทั้งที่เป็นผลิตภัณฑ์พลอยได้จากกระบวนการผลิต และของเสียต่าง ๆ ได้แก่ ฟอสโฟยิปซัม เป็นยิปซัมที่

จุในการแลกเปลี่ยนแคตไอออน (CEC) สูงในดิน อีกชนิดหนึ่ง ซึ่งจะมีค่า CEC อยู่ในช่วงระหว่าง 144-207 มิลลิกรัมสมมูลต่อ 100 กรัม เนื่องจากแร่เวอร์มิคิวโลต์มีโครงสร้างเป็นแผ่น ทำให้สามารถดูดซับธาตุอาหารพืชที่เป็นประจุบวกได้มาก เช่น แอมโมเนียม (NH_4^+) โพแทสเซียม (K^+) แคลเซียม (Ca^{2+}) และแมกนีเซียม (Mg^{2+}) เป็นต้น (ปิยะ, 2533) ซึ่ง Malandrino et al. (2011) พบว่า การใส่เวอร์มิคิวโลต์ช่วยลดการดูดธาตุโลหะหนักของพืชได้

7. ททราย (Sand)

ททรายเป็นวัสดุที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติประกอบด้วยเม็ดหินและอนุภาคแร่ละเอียดระหว่าง 0.05-2 มิลลิเมตร ซึ่งเกิดการสลายตัวของหินและแร่ (Whiting et al., 2005) ซึ่งทรายที่ใช้กับการปรับปรุงสมบัติของดินมักใช้ทรายหยาบ จะช่วยเพิ่มช่องว่างในดิน เมื่อเทียบกับทรายปูนปลาสเตอร์และทรายละเอียด (Traunfeld and Nibali, 2013)

สารปรับปรุงดินอินทรีย์ (Organic soil amendment)

สารปรับปรุงดินเป็นสารอยู่ในรูปสารอินทรีย์อาจจะได้จากธรรมชาติ ผลพลอยได้จากกระบวนการต่าง ๆ ที่ได้จากภาคการเกษตรและโรงงานอุตสาหกรรม หรือจากการสังเคราะห์ขึ้น สารปรับปรุงดินอินทรีย์ เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก และ Biochar เป็นต้น มักใช้ในการปรับปรุงสมบัติของดินทั้งสมบัติทางด้านกายภาพ เคมี ชีวภาพและความอุดมสมบูรณ์ของดิน และยังมีการใช้ประโยชน์ทางด้านอื่น ๆ (Lazarovits, 2001) จากการศึกษาของ Uchimiya et al. (2010) พบว่าสารอินทรีย์ของไบโอชาร์ที่ผ่านการเผาที่ 350 °C ที่มีคาร์บอนสูงสามารถดูดซับทองแดง (Cu^{2+}) ที่สะสมในดินต่างได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถนำสารปรับปรุงดินมาใช้ประโยชน์ได้ดังตัวอย่างของสารปรับปรุงดินดังนี้

ปุ๋ยคอก (Manure)

ปุ๋ยคอก เป็นปุ๋ยที่ได้จากมูลสัตว์ต่าง ๆ ที่สัตว์ขับถ่ายออกมาในรูปของแข็งและของเหลว หรือสิ่งที่ปูพื้นคอกสัตว์หรือรองไว้ให้สัตว์อยู่ เช่น ฟางหญ้า แกลบ โดยวัสดุเหล่านี้ต้องผ่านการหมักและย่อยสลายตัวก่อนนำไปใช้ประโยชน์ ซึ่งคุณภาพของมูลสัตว์ในการปลดปล่อยธาตุอาหารพืชขึ้นอยู่กับชนิดของอาหารที่สัตว์กินเข้าไป (บัญชา, 2552) ปุ๋ยคอกต่าง ๆ เหล่านี้ เช่น มูลไก่ และมูลวัว เป็นต้น ซึ่งการใช้มูลสัตว์ในพื้นที่เพาะปลูกเป็นกลไกที่ยั่งยืนและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อเพิ่มผลผลิตพืช และธาตุอาหารในมูลสัตว์สามารถใช้แทนปุ๋ยเชิงพาณิชย์ได้ โดยมูลสัตว์ที่ขับออกมามีปริมาณไนโตรเจน 75 เปอร์เซ็นต์ ฟอสฟอรัส 80 เปอร์เซ็นต์ และโพแทสเซียม 85 เปอร์เซ็นต์ ทั้งสารอินทรีย์ในมูลสัตว์สามารถเพิ่มความจุในการกักเก็บน้ำ และทำให้โครงสร้างของดินพรุนขึ้น

(Rasnake, 2002) ซึ่ง Santillan et al. (2014) พบว่าในพื้นที่ที่มีการใส่ปุ๋ยมูลสัตว์ มีปริมาณอินทรีย์วัตถุเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญเมื่อเทียบกับชุดควบคุม (1.24 และ 1.43%) การเพิ่มปุ๋ยมูลสัตว์เป็นเวลาหลายปีทำให้ pH ของดินลดลง และค่าการนำไฟฟ้าลดลง (0.66 และ 0.72 dS m⁻¹)

มูลไก่ เป็นมูลที่มีปริมาณธาตุอาหารค่อนข้างสูง ซึ่งเป็นแหล่งของธาตุอาหารหลักและเสริม โดยมีปริมาณไนโตรเจน ฟอสฟอรัส โพแทสเซียม และแคลเซียมสูง ทั้งยังอุดมไปด้วยสารอินทรีย์โดยใช้เป็นวัสดุปรับปรุงที่ใส่ลงในดิน ทำให้ดินมีความสามารถในการดูดซับน้ำ เพิ่มช่องว่างอากาศ ช่วยให้ดินระบายน้ำได้ดี ทำให้ลดการกัดกร่อนของดินและลดการชะล้างปุ๋ย และยังช่วยปรับปรุงโครงสร้างของดิน นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งอาหารของจุลินทรีย์ในดิน ซึ่งจะช่วยให้เพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพในดิน เร่งกระบวนการย่อยสลายสารอินทรีย์ให้อยู่ในรูปที่พืชใช้ได้ (Saliga and Skelly, 2013)

Gana (2009) กล่าวว่า ปุ๋ยมูลวัวเป็นแหล่งของธาตุอาหาร โดยเป็นการปรับปรุงคุณสมบัติของดิน โดยการใช้มูลวัวร่วมกับไนโตรเจนอินทรีย์ ทำให้ความเป็นกรดของดินเพิ่มขึ้น ซึ่งการใช้มูลวัวอย่างต่อเนื่องในอัตรา 60 ตันต่อไร่ ในระยะเวลา 10 ปี ในแปลงปลูกพืชมีประสิทธิผลมากกว่าการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ประจำปีเพียงอย่างเดียว

ปุ๋ยหมัก (Compost)

ปุ๋ยหมัก เป็นปุ๋ยอินทรีย์หรือปุ๋ยธรรมชาติที่ได้จากการนำเศษซากพืชต่าง ๆ เช่น ฟางข้าว ซึ่งข้าวโพด ต้นกล้วยต่าง ๆ หญ้าแห้ง หรือเศษเหลือทิ้งจากโรงงานอุตสาหกรรม รวมทั้งขยะมูลฝอยจากบ้านเรือนมาหมักร่วมกับมูลสัตว์ ปุ๋ยเคมี หรือสารเร่งจุลินทรีย์ เมื่อหมักโดยสมบูรณ์แล้วเศษพืชจะเปลี่ยนสภาพจากของเดิมเป็นผงเปียกสีน้ำตาลปนดำ โดยการหมักเป็นกระบวนการทางชีวเคมีที่ทำให้ส่วนประกอบของปุ๋ยหมักกลายเป็นสารอินทรีย์ที่ค่อนข้างเสถียร ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ทางการเกษตร และเพื่อการปรับปรุงดินให้เหมาะสมต่อการปลูกพืช (Torkashvand, 2010) โดยปุ๋ยหมักจะช่วยให้อุณหภูมิของดินจับตัวกันเป็นเม็ดดิน มีความสามารถในการกักเก็บน้ำ ถ่ายเทอากาศดี เป็นแหล่งของธาตุอาหารพืชที่มีทั้งธาตุอาหารหลัก ได้แก่ ปริมาณไนโตรเจน (N) 11.6-12.3 กรัมต่อกิโลกรัม ปริมาณฟอสฟอรัส (P) ตั้งแต่ 0.4 ถึงมากกว่า 23 กรัมต่อกิโลกรัม และโพแทสเซียม (K) ตั้งแต่ 0.7 ถึงมากกว่า 12 กรัมต่อกิโลกรัม ธาตุอาหารรอง ได้แก่ ปริมาณแคลเซียม (Ca) 21-75 กรัมต่อกิโลกรัม และแมกนีเซียม (Mg) ตั้งแต่ 1 ถึงมากกว่า 5 กรัมต่อกิโลกรัม ส่วนธาตุอาหารเสริม ได้แก่ ปริมาณเหล็ก (Fe) 9,300 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม โบรอน (B) 44.3 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม ทองแดง (Cu) 299 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม แมงกานีส (Mn) 483 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม โมลิบดีนัม (Mo) 7.2 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม และสังกะสี (Zn) 838 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับชนิดและปริมาณของวัสดุที่ใช้ทำปุ๋ยหมัก (ยงยุทธ และคณะ, 2551) เพิ่มปริมาณอินทรีย์วัตถุในดิน เป็นแหล่งอาหารของจุลินทรีย์ใน

ดิน ทั้งยังช่วยลดความเป็นกรดของดินให้ดีขึ้น ที่สำคัญช่วยลดต้นทุนการผลิต เนื่องจากการใช้ปุ๋ยเคมีได้ (ทิพวรรณ, 2547)

ถ่านชีวภาพ หรือไบโอชาร์ (Biochar)

ถ่านชีวภาพ หรือไบโอชาร์ (Biochar) เป็นวัสดุที่มีองค์ประกอบของคาร์บอนเป็นหลัก ซึ่งได้จากวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร เช่น ฟางข้าว ชังข้าวโพด เปลือกถั่ว กิ่งไม้ เป็นต้น หรือทั้งมูลสัตว์ที่นำผ่านกระบวนการเผาด้วยความร้อนโดยไม่ใช้ออกซิเจน หรือใช้น้อยมาก (พินิจภณ, 2557) ใช้อุณหภูมิเฉลี่ยน้อยกว่า 700 องศาเซลเซียส ผลผลิตที่ได้จะเป็นน้ำมันชีวภาพ (Bio-oil) 60% แก๊สสังเคราะห์ 20% และถ่านชีวภาพ 20% (Hunt et al., 2010) โดยถ่านชีวภาพมีปริมาณคาร์บอนทั้งหมด (total C) อยู่ในช่วง 172-905 กรัมต่อกิโลกรัม ไนโตรเจนทั้งหมด (total N) 1.8-56.4 กรัมต่อกิโลกรัม ฟอสฟอรัส (P) 2.7-480 กรัมต่อกิโลกรัม และโพแทสเซียม (K) 1.0-58.0 กรัมต่อกิโลกรัม ความจุในการแลกเปลี่ยนแคตไอออน (CEC) ประมาณ 40 มิลลิสมมูลต่อกรัม และความเป็นกรดต่าง (pH) 6.2-9.6 ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัสดุที่ใช้ในการทำถ่านชีวภาพ (Verheijen et al., 2010) ซึ่งสมบัติทางกายภาพของถ่านชีวภาพอาจมีผลต่อโครงสร้างของดิน ความพรุน การกระจายขนาดอนุภาค ความหนาแน่น ทั้งยังสามารถกักเก็บน้ำ จุลินทรีย์ และธาตุอาหารพืชในดินบริเวณรากพืชได้ (Atkinson et al., 2010) โดย Jindo et al. (2014) กล่าวว่า การใช้ถ่านชีวภาพสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการกักเก็บคาร์บอนและเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของ โดยการใช้อถ่านชีวภาพที่ได้จากเศษฟางข้าว มีคุณสมบัติทางเคมีสูง ซึ่งคุณสมบัติทางเคมีที่ไม่เหมือนวัสดุอื่น ๆ เนื่องจากมีองค์ประกอบของซิลิกาในโครงสร้างทางเคมี และจากเศษไม้มีปริมาณคาร์บอนสูงและเป็นตัวดูดซับที่ดี

พีทมอส (Peat moss)

พีทมอส หรือบางที่เรียกว่า Sphagnum peat moss เป็นวัสดุที่เกิดจากการย่อยสลายของมอสสายพันธุ์สแฟกนัม (*Sphagnum sp.*) ซึ่งตายทับถมกันมานานเป็นเวลาหลายพันปี พบพีทมอสอยู่ชั้นล่างของสแฟกนัมมอสที่ยังมีชีวิต การที่จะเกิดพีทมอสได้หนาประมาณ 2-3 ฟุต ใช้เวลาสะสมและย่อยสลายกว่า 1,000 ปี พีทมอสจะมีมากที่แถบอากาศหนาว เช่น ทางตอนเหนือของจีน ซึ่งพีทมอสมีโครงสร้างเป็นลักษณะโปร่ง มีช่องว่างอากาศสูง สามารถเก็บความชื้นได้ดี มีความเป็นกรดระหว่าง 3.8-4.3 ไม่มีเชื้อสาเหตุโรคพืชและวัชพืช จึงมีคุณสมบัติเหมาะสมใช้เป็นวัสดุปลูกและวัสดุเพาะกล้าเป็นอย่างดี มีสารอินทรีย์มากกว่า 90-99% มีความจุในการแลกเปลี่ยนแคตไอออนสูง (110-130 cmol_c kg⁻¹) (Mofidpoor, 2007) ความหนาแน่นต่ำ ความพรุนสูง และมีความจุในการดูดซับน้ำ

สูง ทำให้มีความเหมาะสมในการปรับปรุงโครงสร้างของดินและกิจกรรมของจุลินทรีย์ในดิน (Fascella, 2015)

ประโยชน์ของวัสดุปรับปรุงดิน

สารปรับปรุงดินชนิดต่าง ๆ สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงสมบัติของดินให้มีความเหมาะสมต่อการปลูกพืช ตามลักษณะของการใช้ประโยชน์ที่ดินและสมบัติของดิน ได้แก่ สมบัติทางกายภาพ เคมี ชีวภาพ และความอุดมสมบูรณ์ของดิน

การปรับปรุงสมบัติทางกายภาพของดิน

สมบัติทางกายภาพของดิน เป็นสมบัติของดินที่มีความสำคัญต่อการปลูกพืช เช่น เนื้อดิน การถ่ายเทอากาศ ความจุในการอุ้มน้ำ การแทรกซึมของน้ำ โครงสร้างดิน และความหนาแน่นของดิน เป็นต้น ซึ่งอาจพบว่าสมบัติทางกายภาพเหล่านี้มักจะมีปัญหา เนื่องจากสภาพการกำเนิดของดิน หรือการจัดการทางการเกษตร เช่น การใช้เครื่องจักรขนาดใหญ่ในการไถพรวน (มัตติกา, 2549) ดังนั้นการปรับปรุงสมบัติทางกายภาพของดิน จึงเป็นการปรับปรุงดินให้มีโครงสร้างที่เหมาะสมต่อการถ่ายเทอากาศ การแทรกซึมของน้ำ เพิ่มความสามารถในการกักเก็บน้ำ และลดความหนาแน่นของดิน ซึ่งสารที่ใช้ในการปรับปรุงดินมีทั้งรูปที่เป็นสารอินทรีย์และอนินทรีย์

การใช้วัสดุปรับปรุงรูปอินทรีย์ในการปรับปรุงดิน จากการศึกษาของ Eche et al. (2013) ได้ทำการศึกษาการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ในภาคเหนือของกีนี ชาววันน่า ของไนจีเรีย โดยทำการประเมินการจัดการและคุณภาพดินทางกายภาพและเคมีภายใต้การปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในช่วงฤดูฝนของปี 2006 และ 2007 พบว่าจากการใช้มูลวัวช่วยเพิ่มความสามารถในการแลกเปลี่ยนแคตไอออนและความพรุนเพิ่มขึ้น ความหนาแน่นลดลง และความชื้นสัมพัทธ์และจุดเหี่ยวถาวรเพิ่มขึ้น อีกทั้งยังช่วยให้ความเป็นกรดต่าง อินทรีย์คาร์บอน และไนโตรเจนเพิ่มขึ้น และ Mukherjee and Lal (2013) กล่าวว่า การใช้ถ่านชีวภาพ 1-2% สามารถช่วยปรับปรุงสมบัติทางกายภาพของดิน เช่น ความหนาแน่น และความสามารถในการกักเก็บน้ำ ส่วน Arriaga and Lowery (2003) ทำการศึกษาในปี 1988 โดยทำการทดสอบการพังทลายของดินและการใช้ปุ๋ยในระยะยาวต่อคุณสมบัติทางกายภาพของดินและการผลิตข้าวโพด พบว่าการใช้ปุ๋ยคอกระยะยาวช่วยฟื้นฟูสมบัติทางกายภาพและผลผลิตของข้าวโพด โดยความหนาแน่นลดลง 10% และความสามารถในการกักเก็บน้ำเพิ่มขึ้น อีกทั้งลดการกัดเซาะของดิน และ Civeira (2010) ทำการทดลองโดยใช้ปุ๋ยหมักขยะชุมชนกับดิน เพื่อปรับปรุงคุณสมบัติทางกายภาพและเคมี โดยทำการศึกษาในกลุ่มดิน Typic Argiudoll จากพื้นที่เสื่อมโทรมในเมืองบัวโนสไอเรส พบว่าการใช้ปุ๋ยหมักของเสียจากครัวเรือน ช่วยให้สมบัติทางกายภาพของดินดีขึ้น หลังการใส่ปุ๋ยหมักในอัตราปานกลางและสูง ซึ่งช่วยลดความหนาแน่นของดินและเพิ่มการแทรกซึม

การใช้วัสดุปรับปรุงรूपอนินทรีย์ในการปรับปรุงดิน จากการศึกษาของ Ramesh et al. (2015) พบว่า ซีโอไลต์ 1% สามารถทำให้ความชื้นของดินเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับการควบคุมถึง 20.9% และผลผลิตของหัวมันเพิ่มขึ้น 57% จากการควบคุม Sahin and Anapali (2006) ศึกษาความแตกต่างของขนาดและอัตราของพืชมิมร่วมกับดิน ซึ่งขนาดของพืชมิมที่ใช้ คือ <4 มิลลิเมตร, <8 มิลลิเมตร และ 4-8 มิลลิเมตร ในอัตราต่อปริมาตร 10, 20, 30, 40 และ 50% พบว่าความพรุนเพิ่มขึ้นตามขนาดและอัตราของพืชมิม เมื่อใช้อัตรา 50% ทำให้ช่องว่างเพิ่มขึ้นเท่ากับ 98.2% และ 70.3% และความหนาแน่นของดินลดลงเท่ากับ 24.8% และ 21.0% ตามลำดับ ส่วน Malekian et al. (2012) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำในพื้นที่กิ่งแห้งแล้ง โดยทำการศึกษาในห้องปฏิบัติการและในโรงเรือนกระจก ในปี 2009-2010 เพื่อประเมินการดูดซับน้ำของภูเขาไฟและศึกษาผลของการใช้ต่อความชื้นและคุณสมบัติการเจริญเติบโตของข้าวโพด พบว่าการใช้พืชมิมในการกักเก็บน้ำ การเจริญเติบโต และผลผลิตของข้าวโพด เพิ่มขึ้นตามระดับของพืชมิม และ Li et al. (2015) พบว่าการวัสดุปรับปรุงที่เป็นทราย ทำให้การขนส่งออกซิเจนและโปรตอนเพิ่มขึ้นอย่างมาก ส่งผลให้ความพรุนของดินเพิ่มขึ้นจาก 44.5% เป็น 51.3% อัตราการย่อยสลายของปิโตรเลียมไฮโดรคาร์บอนเพิ่มขึ้น 268% ใน 135 วัน

การปรับปรุงสมบัติทางเคมีของดิน

สมบัติทางเคมีของดิน เป็นสมบัติที่สำคัญต่อการเจริญเติบโตของพืช ซึ่งสมบัติทางเคมีของดิน เช่น ความเป็นกรดต่างของดิน ความสามารถในการแลกเปลี่ยนแคตไอออนของดิน และปริมาณธาตุอาหารในดิน (ยงยุทธ และคณะ, 2551) โดยสมบัติทางเคมีของดินเหล่านี้อาจพบว่ามีปัญหา เช่น ดินที่มีความเป็นกรดหรือด่างไม่เหมาะสมต่อการปลูกพืช ดินที่มีความสามารถในการแลกเปลี่ยนแคตไอออนต่ำ และปริมาณธาตุอาหารต่ำ (ปิยะ, 2533) ซึ่งในการจัดการปัญหาของดินเหล่านี้สามารถทำได้หลายวิธี โดยการใช้สารปรับปรุงดินก็เป็นอีกวิธีในการปรับปรุงสมบัติทางเคมีของดิน สามารถใช้สารที่เป็นทั้งสารอินทรีย์และสารอนินทรีย์

การใช้วัสดุปรับปรุงดินรूपอนินทรีย์ในการปรับปรุงดิน จากการศึกษาของ Nurhidayati and Mariati (2014) ได้ประเมินอิทธิพลของถ่านชีวภาพจากชังข้าวโพดและถ่านแกลบ เมื่อเทียบกับปุ๋ยขาวทั่วไป เพื่อปรับปรุงค่าความเป็นกรด-ต่างของดิน ความพร้อมของธาตุอาหารในดิน และการผลิตข้าวโพด พบว่าค่าความเป็นกรด-ต่างของดินเพิ่มขึ้นตามสารปรับปรุงดินแต่ละชนิด โดยการใช้ปุ๋ยทำความเป็นกรด-ต่างเพิ่มขึ้น 23% ถ่านแกลบ 20% และถ่านชีวภาพ 23% เมื่อเทียบกับการควบคุม ซึ่งการเพิ่มขึ้นของค่าความเป็นกรดต่างของดินสามารถเพิ่มความเป็นประโยชน์ของ N, P และ K ในดิน และ Whalen et al. (2000) ทำการศึกษาผลของปุ๋ยคอกต่อความเป็นกรดและความพร้อมของธาตุอาหารในห้องปฏิบัติการ โดยใช้ดินที่เป็นกรดสองชนิดจาก Beaverlodge และ Fort Vermillion ใน

ภูมิภาค Peace River ของ Alberta ประเทศแคนาดา พบว่าการใช้ปุ๋ยคอกต่อความเป็นกรดของดินเพิ่มขึ้นจากการบ่มนาน 8 สัปดาห์ ของดิน Beaverlodge จาก 4.8 เป็น 6.0 และ Fort Vermillion จาก 5.5 เป็น 6.3 ซึ่งเป็นผลมาจากการเป็นบัพเฟอร์ของไบคาร์บอเนตและกรดอินทรีย์ในปุ๋ยคอก อีกทั้งไนโตรเจน ($\text{NH}_4^+ - \text{N}$ และ $\text{NO}_3^- - \text{N}$) ความเป็นประโยชน์ของฟอสฟอรัส โพแทสเซียม แคลเซียม และแมกนีเซียม เพิ่มขึ้นทันทีหลังจากที่ใส่ปุ๋ยคอก ส่วนเหล็กลดลงเล็กน้อย ส่วนการแลกเปลี่ยนแคตไอออนไม่มีการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากระยะเวลาในการบ่มที่น้อย Zaller and Köpke (2004) ได้ทำการศึกษาผลกระทบของการใช้ปุ๋ยหมักแบบดั้งเดิม (FYM) และปุ๋ยหมักชีวภาพสองประเภท ที่หมักนานระยะเวลา 9 ปี ต่อคุณสมบัติทางเคมีของดิน การทดลองทำในกรุงบอนน์ ประเทศเยอรมนี ของกลุ่มดิน Fluvisol พบว่าการใช้ปุ๋ยหมักมูลสัตว์ทำให้ความเป็นกรดเพิ่มขึ้น ความเข้มข้นของฟอสฟอรัส และโพแทสเซียม และชีวมวลของจุลินทรีย์เพิ่มขึ้น ทั้งทำให้ประชากรไส้เดือนดินเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีเมื่อเทียบกับการไม่ใช้ปุ๋ยหมักมูลสัตว์ ส่วนงานของ Farrell et al. (2010) ทำการศึกษาการใช้วัสดุอินทรีย์และอนินทรีย์ในการลดความเป็นพิษของดินกรดสูง ที่ปนเปื้อนด้วยโลหะหนักพวก As, Cu, Pb และ Zn โดยทำการประเมินนาน 112 วัน ในการทดลอง mesocosm พบว่าปุ๋ยหมักสามารถช่วยเพิ่มผลผลิตและความยาวราก ลดการดูดโลหะหนักของพืช ยกเว้นความเป็นกรดของดิน และสถานะของธาตุอาหารในดินได้ ซึ่งปุ๋ยหมักมีประสิทธิภาพในการลดความเป็นพิษของแคดเมียม (Cd) โดยลดการดูดแคดเมียมมากกว่า 50% ของเนื้อเยื่อข้าวสาลี และเพิ่มการเจริญเติบโตของข้าวสาลี ซึ่งการลดความเป็นพิษของแคดเมียม เป็นผลมาจากการเพิ่มขึ้นของค่าความเป็นกรดต่างของดิน และ Chan et al. (2007) ได้ทำการทดสอบประสิทธิภาพของถ่านชีวภาพต่อการผลิตหัวไซเท้า และคุณภาพของดิน Alfisols ที่มีการปลูกพืชเป็นเวลานาน พบว่าการใช้ถ่านชีวภาพที่อัตรา 10 ตันต่อเฮกตาร์ ร่วมกับการใส่ปุ๋ยไนโตรเจน ช่วยให้น้ำหนักแห้งของหัวไซเท้าเพิ่มขึ้น และที่อัตรา 50 ตันต่อเฮกตาร์ ช่วยเพิ่มความเป็นกรดต่างของดิน อินทรีย์คาร์บอน และความสามารถในการแลกเปลี่ยนแคตไอออนของดิน Zhanga et al. (2010) ศึกษาการใช้ถ่านชีวภาพต่อการผลิตข้าว และการปล่อยก๊าซ CH_4 กับ N_2O บนที่ราบทะเลสาบไทของประเทศจีน พบว่าการใช้ถ่านชีวภาพที่อัตรา 10 และ 40 ตันต่อเฮกตาร์ ช่วยเพิ่มผลผลิตของข้าวเป็น 12 และ 14% ในดินที่ไม่ใส่ปุ๋ยไนโตรเจน 8.8 และ 12.1% ในดินที่ใส่ปุ๋ยไนโตรเจน การปล่อยก๊าซมีเทนในดินเพิ่มขึ้น 34 และ 41% ที่มีการใส่ถ่านชีวภาพ 40 ตันต่อเฮกตาร์ และช่วยลดการปล่อยก๊าซไนตรัสออกไซด์ ส่วนการศึกษาของ (พัชรี และคณะ, 2558) ทำการศึกษาการใช้ถ่านชีวภาพจากยุคาลิปตัสและฟางข้าวในการผลิตข้าว การปล่อยก๊าซมีเทน คาร์บอนไดออกไซด์ คาร์บอนฟุตพริ้นท์ต่อหน่วยผลิตข้าว และการกักเก็บคาร์บอนในดิน พบว่าการไถกลบตอซึ่งร่วมกับการใช้ถ่านชีวภาพช่วยให้การกักเก็บคาร์บอนในดินเพิ่มขึ้น และยังสามารถลดคาร์บอนฟุตพริ้นท์ต่อหน่วยผลิตข้าว ซึ่งเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และ Ghezzehei et al. (2014) ทำการศึกษาการใช้ถ่านชีวภาพในการลดการปลดปล่อยธาตุอาหารส่วนเกินจากการไหลบ่า

ทางการเกษตร เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตของดินและการสะสมคาร์บอนในระยะยาว พบว่าการใช้ถ่านชีวภาพสามารถดูดซับแอมโมเนียมได้ถึง 20-43% และฟอสฟอรัส 19-65% ใน 24 ชั่วโมง และชี้ให้เห็นศักยภาพของถ่านชีวภาพในการดูดซับธาตุอาหารที่จำเป็นและปรับปรุงความอุดมสมบูรณ์ของดิน ซึ่งจะขึ้นอยู่กับความสามารถในการดูดซับของแอมโมเนียมและฟอสเฟต 2.86 และ 0.23 มก. ตามลำดับ ต่อกรัมของถ่านชีวภาพ และการใช้ประโยชน์จากชีวมวลส่วนเกิน 10-50% ในรัฐแคลิฟอร์เนีย (สหรัฐอเมริกา) เพียงอย่างเดียว สามารถดูดซับแอมโมเนียม 11,440-57,200 ตัน และฟอสเฟต 920-4,600 ตัน ในแต่ละปีใน ขณะเดียวกันก็สามารถกำจัดชีวมวลส่วนเกินได้ถึง 8-40 ล้าน ตัน

การใช้วัสดุปรับปรุงรูปอนินทรีย์ในการปรับปรุงดิน จากการศึกษาของ Latifah et al. (2011) ใช้ clinoptilolite zeolite ในการชะล้างดินและการดูดซับแอมโมเนียมและการชะล้างเพื่อศึกษาความสามารถในการใช้ประโยชน์ไนโตรเจนในดินโดยรวมแอมโมเนียมแลกเปลี่ยนและไนเตรทที่มีอยู่ และอัตราที่แตกต่างกันของยูเรีย พบว่าการใช้แร่ซีโอไลต์ช่วยเพิ่มความคงตัวของไนโตรเจนในดินแอมโมเนียมที่แลกเปลี่ยนได้ และไนเตรทที่เป็นประโยชน์ เนื่องจากความสามารถในการแลกเปลี่ยนประจุบวกสูงของแร่ซีโอไลต์เพื่อดูดซับแอมโมเนียม และ Latifah et al. (2011) ทำการศึกษาในห้องปฏิบัติการ เพื่อตรวจสอบผลของการผสมยูเรียกับซีโอไลต์และน้ำเสียสาคูต่อการระเหยของแอมโมเนีย แอมโมเนียมที่แลกเปลี่ยนได้ในดิน และปริมาณไนเตรทที่มีอยู่เมื่อเปรียบเทียบกับยูเรีย ซึ่งดินที่ใช้ในการทดลองคือ Bekenu series พบว่าการใช้แร่ซีโอไลต์และตะกอนน้ำเสียสามารถช่วยลดการสูญเสียแอมโมเนียลงได้ 22-41% เมื่อเทียบกับการใส่ยูเรียอย่างเดียว ซึ่งสารผสมของซีโอไลต์และตะกอนน้ำเสียที่มียูเรียช่วยเพิ่มปริมาณแอมโมเนียมที่แลกเปลี่ยนได้ในดินมากถึง 39 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม และไนเตรทที่เป็นประโยชน์ที่มีอยู่ 0.23-2.06 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม ทั้งช่วยลดความเป็นกรดของดินลงชั่วคราว การลดลงของความเป็นกรดในดินชั่วคราวอาจทำให้เกิดการย่อยสลายของยูเรียที่ชะลอลง ส่วนการศึกษาของ นุจรินทร์ (2554) กล่าวว่า ยิปซัมสารที่ใช้ปรับสภาพดินกรดและดินเค็มได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงเป็นการช่วยลดระดับความเป็นกรดและความเค็มในดิน ลดความหนาแน่นของดิน ทำให้ดินมีความเหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ทางการเกษตรมากขึ้น อีกทั้งแคลเซียมและกำมะถันจากยิปซัมยังเป็นธาตุอาหารเสริมที่สำคัญของพืช ซึ่งช่วยเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร และเป็น การอนุรักษ์ดิน Worku et al. (2016) ศึกษาการใช้ยิปซัมและกรดซัลฟิวริกต่อผลผลิตฝ้ายภายใต้สภาพดินเกลือโซติก พบว่า การใช้ยิปซัม 50% และกรดซัลฟิวริก 50% ทำให้ผลผลิตฝ้ายดีขึ้นสามารถลดค่าความเป็นกรดต่างได้ถึง 9.4% และค่าการนำไฟฟ้าลดลง 60.3% และ กำชัย และคณะ (2540) ศึกษาชนิดและอัตราปุ๋ยทางการเกษตรต่อการปรับสภาพดินกรดในระบบปลูกข้าวโพด พบว่า การใช้ปุ๋ยช่วยยกระดับปฏิกิริยาดิน ลดปริมาณเหล็กได้ชัดเจน เพิ่มประโยชน์ความเป็นฟอสฟอรัส ปริมาณแคลเซียม และแมกนีเซียมที่แลกเปลี่ยนได้ในดิน การใช้ปุ๋ยขาวอัตรา 400 กิโลกรัมต่อไร่ มี

ประสิทธิภาพในการปรับสภาพความเป็นกรดของดินได้สูงสุด ตลอด 3 ปี สำหรับการใช้นินฝุ่นและโดโลไมท์อัตรา 300 และ 400 กิโลกรัมต่อไร่ ในปีแรก ๆ จะยกระดับปฏิกิริยาดินได้น้อยกว่าปุณขาวและค้อย ๆ เพิ่มประสิทธิภาพสูงขึ้นใกล้เคียงกับปุณขาวในปีที่ 3 ส่วนมวลชีวภาพของข้าวโพด พบว่าการใช้ชนิดและอัตราปุณในแต่ละปีให้มวลชีวภาพไม่แตกต่างกัน แต่การใช้ปุณขาวมีแนวโน้มทำให้มวลชีวภาพข้าวโพดสูงที่สุด รองลงมาคือโดโลไมท์ และต่ำสุดคือหินฝุ่น ทั้งนี้ โสภิตา (2546) กล่าวว่า ปุณขาวเป็นแหล่งแคลเซียมที่เหมาะสมในการผลิตถั่วลิสง เนื่องจากปุณขาวช่วยเพิ่มธาตุแคลเซียม และเพิ่มค่าความเป็นกรดต่างของดินให้สูงขึ้น Moreira and Fageria (2010) พบว่า น้ำหนักแห้งของถั่ว Alfalfa เพิ่มขึ้นเป็นสองเท่าเมื่อมีการเพิ่มปริมาณปุณ และน้ำหนักแห้งของรากกับปมดีขึ้น เนื่องจากความเป็นกรดของดินลดลง ขณะที่ Liu et al. (2010) ทำการทดลองภาคสนามตั้งแต่ปี 2008-2009 เพื่อสำรวจความเป็นไปได้ในการใช้ทรายเพื่อฟื้นฟูดินเค็ม-โซดิก เพื่อแยกแยะผลกระทบต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตพันธุ์ข้าวของจีนสองสายพันธุ์ (Dongdao 2 และ Changbai 9) ที่ Da'an สถานีทดลองดิน Sodid ทางตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศจีน พบว่าเมื่อใช้ทรายร่วมกับปุ๋ยฟอสฟอรัสยิปซัม หรือปุ๋ยในฟาร์มช่วยเพิ่มความทนทานต่อเกลือและการเจริญเติบโตของข้าว ส่งผลให้องค์ประกอบผลผลิตในเชิงบวกและผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้น

การปรับปรุงสมบัติทางชีวภาพของดิน

สมบัติทางชีวภาพของดิน เป็นสมบัติที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของสิ่งมีชีวิตในดิน ได้แก่ พืช สัตว์ และจุลินทรีย์ในดินที่มีความสัมพันธ์ต่อสมบัติทางกายภาพ ทางเคมี และความอุดมสมบูรณ์ของดินทั้งทางตรงและทางอ้อม ที่มีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงธาตุอาหารพืชในดิน หรือส่งเสริมการเจริญเติบโตของพืช (ธงชัย, 2550) ซึ่งสารปรับปรุงดินหลายชนิดที่มีสมบัติเหมาะสมที่จะนำมาใช้ปรับปรุงสมบัติทางชีวภาพของดิน

การวัสดุปรับปรุงรูปอินทรีย์ในการปรับปรุงดิน จากการศึกษาของ Crecchio et al. (2004) พบว่าการใช้ปุ๋ยหมักจากขยะมูลฝอยช่วยเพิ่มปริมาณอินทรีย์คาร์บอนในดินจาก 13.3 เป็น 15.0 กรัมต่อกิโลกรัม และปริมาณไนโตรเจนทั้งหมดจาก 1.55 เป็น 1.65 กรัมต่อกิโลกรัม และช่วยเพิ่มกิจกรรมของเอนไซม์ ได้แก่ dehydrogenase (9.6%), B-glucosidase (13.5%), urease (15.4%), ไนเตรต reductase (21.4%) และ phosphatase (9.7%) แต่ไม่มีผลต่อประชากรของจุลินทรีย์ในดิน

การใช้วัสดุปรับปรุงรูปอนินทรีย์ในการปรับปรุงดิน จากการศึกษาของ Chander and Joergensen (2002) พบว่า ชีวมวลของจุลินทรีย์ในดินและการรวมตัวของสาร ^{14}C ในสารชีวมวลของจุลินทรีย์เพิ่มขึ้นหลังจากใส่สารปรับปรุงดินซีโอโลต์ อีกทั้งการตอบสนองของประชากรของจุลินทรีย์แตกต่างกันตามระดับของสารปรับปรุงซีโอโลต์ ส่วน Nayak et al. (2011) พบว่าเมื่อใส่ฟอสฟอรัสยิปซัมในอัตรา 15% มีการสูญเสียคาร์บอนไดออกไซด์ 55.98% และที่อัตรา 10% การสูญเสีย

คาร์บอนไดออกไซด์ 55.28% จำนวนแบคทีเรียสูงสุด คือ $47.4 \text{ CFU g}^{-1} \text{ soil}$ จำนวนเชื้อรา $17.8 \text{ CFU g}^{-1} \text{ soil}$ กิจกรรมอะไมเลสสูงสุด $38.4 \mu\text{g g}^{-1} \text{ soil hr}^{-1}$ และกิจกรรมเซลลูเลส $38.37 \mu\text{g g}^{-1} \text{ soil hr}^{-1}$

ดินที่เหมาะสมต่อการเกษตร

ดินเป็นวัตุธรรมชาติที่ประกอบด้วยแร่และวัสดุอินทรีย์ รวมทั้งสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ในดิน หรือ ดินเป็นวัตุธรรมชาติที่เป็นที่อยู่อาศัยของพืชและสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ (อรวรรณ, 2551) โดยสมบัติของดินที่เกิดขึ้นเป็นผลจากอิทธิพลของสภาพภูมิอากาศและสิ่งมีชีวิต ที่กระทำต่อวัตุต้นกำเนิดของดินชนิดต่าง ๆ ในช่วงเวลาที่ยาวนานจนกลายเป็นดิน ซึ่งลักษณะของดินที่ถือว่าเป็นดินที่เหมาะสมต่อการเกษตรนั้น ต้องมีความสามารถในการทำให้ผลผลิตพืชดีขึ้น เมื่อปลูกพืชภายใต้ปัจจัยการผลิตที่กำหนด (ยงยุทธ และคณะ, 2551) โดยดินที่เหมาะสมต่อการปลูกพืชจะต้องประกอบด้วยสารอินทรีย์หรือหินและแร่ธาตุ 45% อินทรีย์วัตถุ 5% น้ำ 25% และอากาศหรือแก๊ส 25% ซึ่งน้ำและอากาศอาจเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของการให้น้ำหรือการตกของฝน และความสามารถในการระบายน้ำและอุ้มน้ำของดิน (จิราภรณ์, 2557) รวมทั้งดินที่มีความอุดมสมบูรณ์สูง เพื่อให้เหมาะกับการปลูกพืชที่จะทำให้ผลผลิตของพืชสูงขึ้น (ปิยะ, 2533) นอกจากนั้นดินประกอบด้วย 3 คุณสมบัติหลัก ๆ คือ

สมบัติทางกายภาพของดิน (soil physical) เป็นสมบัติของดินที่เป็นสิ่งซึ่งสามารถตรวจสอบได้ด้วยการมองเห็นและการสัมผัส เช่น เนื้อดิน โครงสร้างดิน ความหนาแน่น ความพรุน และความชื้นในดิน เป็นต้น ซึ่งคุณสมบัติของดินมีผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการเจริญเติบโตและการให้ผลผลิตของพืชพรรณต่าง ๆ

เนื้อดิน (Soil texture) องค์ประกอบเชิงกายภาพของดิน เราจะสังเกตได้ว่า ดินในแต่ละสถานที่ที่มีลักษณะแตกต่างกัน เนื่องจากดินประกอบขึ้นจากของอนุภาคตะกอนหลายขนาด ได้แก่

อนุภาคทราย (Sand) เป็นเม็ดเล็ก ๆ ของแร่ quartz และ feldspar ที่สลายตัวผุพังจากหินต้นกำเนิด มีขนาดโต มองเห็นด้วยตาเปล่า ร่วนไม่เกาะกันเป็นเม็ดดิน การระบายน้ำและอากาศดี แต่มีความสามารถในการอุ้มน้ำต่ำ มีพื้นผิวสำหรับดูดซับสารต่าง ๆ น้อย ซึ่งมีขนาด 2.00-0.20 มิลลิเมตร

อนุภาคทรายแป้ง (Silt) เป็นกลุ่มอนุภาคขนาดปานกลาง มีองค์ประกอบทางแร่เหมือนกลุ่มขนาดทราย ร่วนไม่เกาะกันเป็นเม็ดดิน ทรายแป้งเมื่อเรียงตัวกันเป็นก้อนดินจะเกิดช่องขนาดเหมาะสมที่จะอุ้มน้ำไว้ และพืชสามารถใช้ประโยชน์จากน้ำในช่องว่างได้เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งมีขนาด 0.02-0.002 มิลลิเมตร

อนุภาคดินเหนียว (Clay) เป็นกลุ่มอนุภาคขนาดเล็กที่สุด อนุภาคมีลักษณะเป็นแผ่นของสารประกอบ Aluminosilicates ที่เรียงซ้อนกันเป็นชั้น ๆ ซึ่งอนุภาคดินเหนียวเมื่อเรียงตัวกันเป็น

ก้อนดินจะเกิดช่องระหว่างอนุภาคที่มีขนาดเล็ก และมีปริมาตรรวมของช่องมาก มีความพรุนสูง จึงอุ้มน้ำได้มาก แต่รากพืชดูดน้ำจากช่องเหล่านั้นได้น้อย เนื่องจากมีแรงดึงน้ำสูง ดินเหนียวมีการระบายน้ำและอากาศเลว อีกทั้งดินเหนียวมีเนื้อที่ผิวสูงและไม่เป็นกลาง อนุภาคดินเหนียวจึงดูดซับสารต่าง ๆ ได้ดี เช่น น้ำและธาตุอาหารพืช ดินเหนียวส่วนมากจึงมีความอุดมสมบูรณ์ มีขนาด <math> < 0.002 </math> มิลลิเมตร

โครงสร้างดิน (Soil structure) เป็นรูปแบบของการยึดและการเรียงตัวของอนุภาคเดี่ยวของดินเป็นเม็ดดินในหน้าตัดดิน เม็ดดินแต่ละชนิดมีความแตกต่างกันทั้งด้านขนาดและรูปร่าง ซึ่งแบ่งออกเป็น 7 แบบ ดังนี้

แบบก้อนกลม (Granular) มีรูปร่างคล้ายทรงกลม เม็ดดินมีขนาดเล็กประมาณ 1-10 มิลลิเมตร มักพบในดินชั้น A มีรากพืชปนอยู่มาก เนื้อดินมีความพรุนมาก จึงระบายน้ำและอากาศได้ดี

แบบก้อนเหลี่ยม (Blocky) มีรูปร่างคล้ายกล่อง เม็ดดินมีขนาดประมาณ 1-5 เซนติเมตร มักพบในดินชั้น B มีการกระจายของรากพืชปานกลาง น้ำและอากาศซึมผ่านได้

แบบแผ่น (Platy) ก้อนดินแบนวางตัวในแนวราบ และซ้อนเหลื่อมกันเป็นชั้น ชัดขวางรากพืช น้ำและอากาศซึมผ่านได้ยาก มักเป็นดินชั้น A ที่ถูกบีบอัดจากการบดไถของเครื่องจักรกลการเกษตร

แบบแท่งหัวเหลี่ยม (Prismatic) ก้อนดินแต่ละก้อนมีผิวหน้าแบบและเรียบ เกาะตัวกันเป็นแท่งหัวเหลี่ยมคล้ายปริซึม ก้อนดินมีลักษณะยาวในแนวตั้ง ส่วนบนของปลายแท่งมักมีรูปร่างแบน เม็ดดินมีขนาด 1-10 เซนติเมตร มักพบในดินชั้น B น้ำและอากาศซึมผ่านได้ปานกลาง

แบบแท่งหัวมน (Columnar) มีการจับตัวคล้ายคลึงกับแบบแท่งหัวเหลี่ยม แต่ส่วนบนของปลายแท่งมีลักษณะกลมมน ปกคลุมด้วยเกลือ เม็ดดินมีขนาด 1-10 เซนติเมตร มักพบในดินชั้น B และเกิดในเขตแห้งแล้ง น้ำและอากาศซึมผ่านได้น้อย และมีการสะสมของโซเดียมสูง

แบบก้อนทึบ (Massive) เป็นดินเนื้อละเอียดยึดตัวติดกันเป็นก้อนใหญ่ ขนาดประมาณ 30 เซนติเมตร ดินไม่แตกตัวเป็นเม็ด จึงทำให้น้ำและอากาศซึมผ่านได้ยาก

แบบอนุภาคเดี่ยว (Single Grained) ไม่มีการยึดตัวติดกันเป็นก้อน มักพบในดินทราย ซึ่งน้ำและอากาศซึมผ่านได้ดี

ความหนาแน่นของดินและความพรุนของดิน (soil density and soil porosity)

ความหนาแน่นอนุภาคของดิน (partial density, D_s) หมายถึงมวลของดินแห้งต่อหนึ่งหน่วยปริมาตรของส่วนที่เป็นของแข็งของดิน ซึ่งความหนาแน่นอนุภาคของดินอาจใช้บ่งชี้ถึงองค์ประกอบทางแร่ของดินได้คร่าว ๆ หากแร่ที่ให้กำเนิดดินส่วนใหญ่เป็นแร่ที่มีความถ่วงจำเพาะสูงก็จะมีค่าความหนาแน่นอนุภาคสูง หรือดินมีอินทรีย์วัตถุสูง ค่าความหนาแน่นอนุภาคย่อมมีค่าต่ำ เพราะอินทรีย์วัตถุมีความถ่วงจำเพาะต่ำ ค่าความหนาแน่นอนุภาคของดินทั่วไปมีค่าประมาณ 2.65 กรัมต่อลูกบาศก์เซนติเมตร

ความหนาแน่นรวมของดิน (bulk density, Db) หมายถึงมวลของดินแห้งต่อหนึ่งหน่วย ปริมาตรรวมของส่วนที่เป็นของแข็งของดิน ซึ่งความหนาแน่นรวมของดินเป็นดัชนีชี้ถึงการอัดแน่นของ ดิน มีค่าผันแปรระหว่าง 1.1-1.5 กรัมต่อลูกบาศก์เซนติเมตร สำหรับดินไร่ที่เหมาะสมต่อการ เพาะปลูกทั่ว ๆ ไป มีค่าประมาณ 1.3-1.5 กรัมต่อลูกบาศก์เซนติเมตร และสำหรับดินดานใต้ชั้นไถ พรวนในดินนา มีค่าประมาณ 1.6-1.8 กรัมต่อลูกบาศก์เซนติเมตร ความหนาแน่นรวมอาจผันแปรตาม ระดับความชื้นของดิน ดังนั้นจึงนิยมวัดเมื่อระดับความชื้นของดินอยู่ที่ช่วงความจุความชื้นในสนาม

ความพรุนของดิน (soil porosity) หมายถึงปริมาณของช่องว่างในดินใน 1 หน่วยปริมาตร หรือ 100 หน่วยปริมาตรของดิน เป็นสัดส่วนโดยปริมาตรช่องว่างทั้งหมดในดินต่อหนึ่งร้อยหน่วย ปริมาตรของดิน ซึ่งค่าความพรุนของดินทั้งหมดย่อมผันแปรตามความหนาแน่นรวมและความ หนาแน่นอนุภาคของดิน โดยทั่วไปจะผันแปรระหว่างร้อยละ 30-60 โดยประมาณสำหรับดินไร่ชั้นไถ พรวน

ความชื้นในดินและความจุความชื้นในสนาม (soil water content)

ความชื้นในดิน (soil water content) เป็นปริมาณน้ำในดินขณะใดขณะหนึ่งเป็นดัชนีบอก ถึงความมากน้อยของน้ำในดินหรือของเหลวในดินขณะนั้น ๆ ซึ่งแสดงเป็นปริมาณน้ำที่มีอยู่ในช่องว่าง ของดิน คิดเป็นร้อยละหรือสัดส่วนโดยน้ำหนักของอนุภาคแข็งของดิน หรือหน่วยโดยปริมาตรรวมของ ดิน หรือระดับความอึดตัวในช่องว่างในดิน นอกจากนี้หน่วยความชื้นในดินที่นิยมใช้อีกหน่วยหนึ่ง เรียกว่า ความลิกสมมูลย์

ความจุความชื้นในสนาม (field capacity, FC) เป็นคุณสมบัติที่บ่งชี้ถึงระดับความชื้นในดิน ที่ดินสามารถดูดยึดน้ำไว้ได้สูงสุดในสภาวะธรรมชาติ ซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อดินถูกทำให้อึดตัวด้วยน้ำแล้ว ปลดปล่อยให้น้ำที่เกินอำนาจการดูดยึดของดินระบายออกจนหมดภายใต้แรงโน้มถ่วงของโลก โดยถือว่าไม่ มีการระเหยน้ำจากผิวดิน (มัตติกา, 2549)

สมบัติทางเคมี (soil chemical) เป็นสมบัติของดินที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางเคมีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในดิน เป็นปริมาณของความอุดมสมบูรณ์ของดินโดยจะบอกปริมาณและสัดส่วนของธาตุ อาหารพืชที่จำเป็นต่อการเจริญเติบโตของพืชในดินว่ามีปริมาณที่มากน้อยที่จะเพียงพอ หรือขาด แคลน ที่พืชจะสามารถดูดไปใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งคุณสมบัติทางเคมีที่บอกถึงความอุดมสมบูรณ์ของดิน เช่น ปฏิกริยาของดิน ปริมาณอินทรีย์วัตถุ และปริมาณธาตุอาหารพืช เป็นต้น ซึ่งดินที่เหมาะสมต่อ การเจริญเติบโตของพืช ควรเป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ปานกลางถึงสูง

ปฏิกิริยาของดิน (soil reaction) หมายถึงความเป็นกรด-ด่างของดิน ซึ่งความเป็นกรด-ด่าง ของดินจะควบคุมความเป็นประโยชน์ของธาตุอาหารพืชในดิน โดยความเป็นประโยชน์ของธาตุอาหาร พืชจะขึ้นอยู่กับค่า pH ของดิน ค่า pH ของดินที่เหมาะสมต่อความเป็นประโยชน์ของธาตุอาหารพืช

อยู่ที่ประมาณ 6-7 เนื่องจากความเป็นกรด-ด่างของดินมีผลต่อการละลายของธาตุอาหารพืชหรือสารอื่น ๆ ในดิน โดยดินที่มีความเป็นกรดรุนแรงมักจะขาดธาตุอาหารบางชนิด เช่น ฟอสฟอรัสที่เป็นประโยชน์ เนื่องจากฟอสฟอรัสถูกตรึงด้วยเหล็กและอะลูมิเนียมให้อยู่ในรูปที่ละลายน้ำยาก เป็นรูปที่พืชใช้ประโยชน์ได้ยาก และการถูกชะล้างของโพแทสเซียม แคลเซียม แมกนีเซียม ให้สูญเสียไปจากดิน ส่วนดินที่มีความเป็นด่างสูงเกินไป ฟอสฟอรัสจะถูกตรึงด้วยแคลเซียม แมกนีเซียม และเกลือคาร์บอเนต ทำให้พืชไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ ขณะที่ดินที่มีความเป็นกรดสูงจะมีจุลินทรีย์ที่ละลายออกมาได้มาก เช่น เหล็กและแมงกานีสที่อยู่ในรูปละลายน้ำได้ง่าย และอาจเกิดการขาดธาตุเหล็กและแมงกานีส

ความเป็นกรดของดิน (acid soil) เป็นการเกิดจากการชะล้างหรือปฏิกิริยาทางเคมีต่าง ๆ หรือเกิดจากแหล่งวัตถุดิบกำเนิดที่เป็นกรด ซึ่งดินที่เป็นที่เป็นกรดอาจเกิดได้หลายปัจจัย เช่น อนินทรีย์คอลลอยด์ เกลือที่ละลายน้ำได้ และอินทรีย์วัตถุ หรือเนื่องจากปฏิกิริยาทางเคมีต่าง ๆ ในดิน ทำให้เกิดไฮโดรเจนไอออนขึ้นได้ ดังปฏิกิริยาเหล่านี้

1. การรวมตัวของคาร์บอนไดออกไซด์ ซึ่งเกิดจากการสลายตัวของอินทรีย์วัตถุและการหายใจของรากพืช รวมตัวกับน้ำเกิดเป็นสารคาร์บอนิก
2. การสลายตัวของอินทรีย์วัตถุในดิน เกิดจากการเน่าเปื่อยของอินทรีย์สารที่ทับถมอยู่ ทำให้เกิดกรดหลายชนิด เช่น กรดซัลฟูริก กรดไนตริก รวมทั้งกรดอินทรีย์ต่าง ๆ
3. การใช้ปุ๋ยเคมีลงในดิน เมื่อใส่ปุ๋ยบางชนิดลงในดินจะทำให้ดินเป็นกรด เช่น แอมโมเนียม เมื่อใส่ลงในดินจะถูกออกซิไดซ์ให้ไฮโดรเจนไอออน
4. เกิดจากกระบวนการไฮโดไลซิส (hydrolysis) ของเหล็กและอะลูมิเนียม
5. การดูดใช้ธาตุอาหารของพืชพวกเบส เช่น แคลเซียม แมกนีเซียม และโพแทสเซียม จากดิน แล้วธาตุเหล่านี้ถูกแทนที่ด้วยไฮโดรเจนไอออน
6. ความเป็นกรดเกิดจากฝนกรดและการชะล้าง เกิดจากการรวมตัวของซัลเฟอร์ไดออกไซด์และไนโตรเจนออกไซด์กับน้ำฝนจะกลายเป็นกรดกำมะถันและกรดไนตริก เมื่อตกลงสู่พื้นดินจะทำให้เพิ่มความเป็นกรดให้กับดิน

สภาพความเป็นกรดของดินมีอยู่ 2 ชนิด คือ ความเป็นกรดจริง (active acidity) และความเป็นกรดแฝง (potential acidity) ความเป็นกรดจริง หมายถึง ปริมาณไฮโดรเจนไอออนในสารละลายดิน ส่วนความเป็นกรดแฝง หมายถึง ปริมาณไฮโดรเจนไอออนที่ถูกดูดซับไว้ที่ผิวของอนุภาคดิน สารละลายดินจะเกิดสภาพสมดุลระหว่างความเป็นกรดจริงและกรดแฝง เนื่องจากดินมีคุณสมบัติเป็นบัฟเฟอร์ (buffer) เมื่อปริมาณไฮโดรเจนไอออนในสารละลายดินหายไป อาจเนื่องมาจากการเติมปูนลงไป ไฮโดรเจนไอออนที่อยู่ในสภาพกรดแฝงจะถูกปลดปล่อยออกมาทดแทนในปริมาณที่ไฮโดรเจนไอออนในสารละลายหายไป (จิราภรณ์, 2557)

ปริมาณอินทรีย์วัตถุ (organic matter) หรือเรียกอีกอย่างว่า ฮิวมัส (humus) เป็นองค์ประกอบสำคัญของดินที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อสมบัติต่าง ๆ ของดิน ทั้งสมบัติทางเคมี กายภาพ ชีวภาพ ความอุดมสมบูรณ์ของดิน ความสามารถในการให้ผลผลิตของดิน และการพัฒนาระบบนิเวศของแต่ละสภาพแวดล้อมโดยตรง ซึ่งอินทรีย์วัตถุครอบคลุมตั้งแต่ส่วนของซากพืชซากสัตว์ที่กำลังสลายตัว รวมทั้งสารอินทรีย์ที่ได้จากการย่อยสลายหรือสังเคราะห์ขึ้นมาใหม่ อินทรีย์วัตถุในดินประกอบไปด้วยสารอินทรีย์แทบทุกชนิดที่สามารถเกิดขึ้นได้ตามธรรมชาติ โดยทั่วไปอินทรีย์วัตถุในดินประกอบด้วย สารประกอบพวกคาร์โบไฮเดรต ประมาณ 10-20% สารที่มีไนโตรเจนเป็นองค์ประกอบ เช่น กรดอะมิโนและน้ำตาลอะมิโน ประมาณ 20% สารประกอบ aliphatic fatty acid, alkene ประมาณ 10-20% และที่เหลือเป็นสารประกอบพวก aromatic compound

สมบัติทั่วไปและบทบาทของอินทรีย์วัตถุในดิน

1. สี อินทรีย์วัตถุในดินมีสีน้ำตาลเข้มถึงดำ ดินที่มีอินทรีย์วัตถุสูงมักมีสีคล้ำ และอาจทำให้ดินมีอุณหภูมิสูงขึ้น เนื่องจากดินสีคล้ำดูดกลืนรังสีความร้อนได้ดีกว่าดินสีจาง

2. การดูดซับน้ำ อินทรีย์วัตถุในดินมีความสามารถในการดูดซับน้ำไว้ได้ปริมาณมาก ประมาณ 6-20 เท่าของน้ำหนัก เนื่องจากมีอนุภาคขนาดเล็กและมีลักษณะเป็นสารคอลลอยด์ และมีช่องว่างขนาดเล็กอยู่มาก จึงมีพื้นที่ผิวในการดูดซับน้ำได้มากเป็นพิเศษ ดังนั้นการใส่อินทรีย์วัตถุลงในดินจึงช่วยเพิ่มความสามารถในการกักเก็บน้ำของดินทรายหรือดินเนื้อหยาบ

3. การเป็นสารเชื่อมอนุภาคดิน อินทรีย์วัตถุในดินเป็นสารประกอบที่มีประสิทธิภาพสูงในการเกาะยึดหรือรวมตัวกับอนุภาคต่าง ๆ ในดิน โดยเฉพาะอนุภาคดินเหนียวหรือเซลล์จุลินทรีย์ได้อย่างดี การจับตัวกันบางส่วนเกิดจากประจุที่แตกต่างกันระหว่างอินทรีย์วัตถุกับดินเหนียว หรือระหว่างประจุลบของอนุภาคทั้งสองโดยมี multivalent cation ต่าง ๆ เป็นสารเชื่อม นอกจากนี้การสร้างสารเชื่อมโดยจุลินทรีย์ทำให้ดินเหนียวเกาะยึดกันเป็นเม็ดดิน ซึ่งเป็นหน่วยย่อยของโครงสร้างดิน ขณะเดียวกันก็ทำให้ดินมีสภาพร่วนซุย มีการซึมน้ำและระบายอากาศได้ดี

4. การละลายน้ำ ปกติส่วนที่ละลายน้ำได้ของอินทรีย์วัตถุในดินนั้นมีอยู่น้อยมาก ปริมาณที่พบมักจะต่ำกว่า 1 เปอร์เซ็นต์ อินทรีย์วัตถุส่วนใหญ่เป็นพวกไม่ละลายน้ำ เช่น เซลล์ของจุลินทรีย์ เซลลูโลส ลิกนิน สารฮิวมิก ไคติน และสารอินทรีย์อื่น ๆ ที่เกาะยึดกับอนุภาคดินเหนียวหรือทำปฏิกิริยากับ multivalent cation ทำให้อยู่ในสภาพไม่ละลายน้ำ ดังนั้นการสูญเสียอินทรีย์วัตถุในดินโดยการละลายสูญหายไปกับการชะล้างของน้ำนั้นมีเพียงส่วนน้อย เมื่อเทียบกับการสูญเสียโดยการย่อยสลายโดยจุลินทรีย์

5. ความสามารถในการดูดซับแคตไอออนและแอนไอออน โดยทั่วไปการดูดซับไอออนของอินทรีย์วัตถุจะสูงกว่าคอลลอยด์ชนิดอื่น ๆ ตั้งแต่ 2-30 เท่า ซึ่งปริมาณแคตไอออนที่ถูกดูดซับโดย

อินทรีย์วัตถุในดินอยู่ในช่วงประมาณ 30-90 เปอร์เซ็นต์ ของปริมาณที่ดินที่ดูดซับได้ทั้งหมด ความสามารถในการดูดซับแคตไอออนหรือแอนไอออนของอินทรีย์วัตถุในดินมีความสำคัญมากในการป้องกันไม่ให้อาหารพืชถูกชะล้างสูญหายไปกับน้ำได้ง่าย

6. ความต้านทานต่อการเปลี่ยนแปลง pH ของดิน อินทรีย์วัตถุในดินมีประจุลบเป็นจำนวนมาก และมีความสามารถดูดซับแคตไอออนได้สูง จึงมีผลทำให้ดินที่มีอินทรีย์วัตถุสูงมีความต้านทานต่อการเปลี่ยนแปลง pH ของดินได้ดี หรือมี buffering capacity สูงขึ้น

7. แหล่งธาตุอาหารพืช การย่อยสลายอินทรีย์วัตถุโดยจุลินทรีย์ ทำให้ธาตุที่เป็นองค์ประกอบของสารอินทรีย์เหล่านี้ถูกปลดปล่อยออกมาให้พืชสามารถนำไปใช้ได้ อีก โดยเฉพาะธาตุไนโตรเจน ฟอสฟอรัส และกำมะถัน ซึ่งอินทรีย์วัตถุในดินจัดว่าเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญมากของธาตุเหล่านี้ การสลายตัวของอินทรีย์วัตถุในดินยังมีผลโดยอ้อมต่อความเป็นประโยชน์ของธาตุอาหารพืชอีกด้วย เพราะกรดอินทรีย์หรือกรดคาร์บอนิกที่เกิดขึ้นจากคาร์บอนไดออกไซด์จากการย่อยสลาย ยังสามารถช่วยละลายสารประกอบของธาตุอาหารบางชนิดให้เป็นประโยชน์ต่อพืชได้ และการเกิดสารอินทรีย์ที่มีสมบัติเป็นสารคีเลต จากการสลายตัวของอินทรีย์วัตถุที่รวมตัวกับไอออนของจุลธาตุซึ่งเป็นโลหะหนัก กลายเป็นคีเลต ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อพืชได้มากขึ้น

8. แหล่งอาหารของจุลินทรีย์ในดิน สารอินทรีย์เป็นแหล่งอาหารหรือแหล่งพลังงานสำคัญที่สุดสำหรับจุลินทรีย์ส่วนใหญ่ในดิน ซึ่งเป็นพวก heterotroph ดังนั้นปริมาณหรือคุณภาพของสารอินทรีย์ จึงมีผลกระทบต่อกิจกรรมของจุลินทรีย์เหล่านี้โดยตรง เช่น การตรึงไนโตรเจน กระบวนการ denitrification การเกิดแก๊สมีเทน โดยปกติดินที่ใช้ในการเพาะปลูกโดยทั่วไปมีอินทรีย์วัตถุที่จะเป็นอาหารหรือให้พลังงานแก่จุลินทรีย์อยู่จำกัดไม่เพียงพอต่อความต้องการของจุลินทรีย์ การใส่อินทรีย์วัตถุลงไปจึงทำให้ประชากรและกิจกรรมของจุลินทรีย์เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และมีผลกระทบต่อเนื่องไปถึงการแปรสภาพของธาตุอาหารพืชที่มีอยู่ในดิน (คณาจารย์ภาควิชาปฐพี ศาสตร์, 2544)

ปริมาณธาตุอาหารพืช หมายถึง ธาตุอาหารที่จำเป็นสำหรับการเติบโตของพืช ซึ่งสามารถถูกจัดได้จากเกณฑ์คือ 1) ถ้าเกิดพืชขาดสารอาหารนี้แล้ว ทำให้พืชไม่สามารถเจริญเติบโตวงจรชีวิตได้ตามปกติ และ 2) สารนั้นเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของพืชหรือส่วนประกอบของสารตัวกลางในกระบวนการสร้างและสลายของสารนั้น ๆ แหล่งที่มาของสารอาหารที่จำเป็นสำหรับพืชสามารถแบ่งได้ 2 แหล่งหลัก คือ แหล่งแรกเป็นธาตุอาหารของพืชที่ได้จากน้ำและอากาศ ได้แก่ คาร์บอน (C) ซึ่งพืชได้รับจากอากาศโดยตรงในรูปของ CO₂ ทางปากใบ ส่วนออกซิเจน (O) เข้าสู่พืชในรูป O₂ ทั้งทางปากใบและทางผิวรากของรากพืช และไฮโดรเจน (H) พืชได้รับมาจากการสลายตัวของโมเลกุลของน้ำในดินทางรากและไอน้ำในอากาศทางปากใบ และแหล่งที่สองเป็นธาตุอาหารที่พืชได้รับจากดิน

สามารถแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้ดังนี้ คือ ธาตุอาหารหลัก (primary macronutrients) เป็นธาตุอาหารที่พืชต้องการเป็นอันดับแรก ๆ จากดินและต้องการในปริมาณมากเพื่อการเจริญเติบโตและมีชีวิตรอด ได้แก่ ไนโตรเจน (N) ฟอสฟอรัส (P) และโพแทสเซียม (K) ส่วนธาตุอาหารรอง (secondary macronutrients) โดยปกติมักมีปริมาณที่เพียงพอในดินจึงไม่ต้องใส่ปุ๋ยเพิ่ม ได้แก่ แคลเซียม (Ca) แมกนีเซียม (Mg) และกำมะถัน (S) และธาตุอาหารเสริม (micronutrients) เป็นธาตุอาหารที่พืชต้องการในปริมาณน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับธาตุอาหารหลักและธาตุอาหารรอง แต่มีความสำคัญต่อการเจริญเติบโตของพืชเช่นเดียวกัน ซึ่งพืชจะขาดไม่ได้ ได้แก่ แมงกานีส (Mn) ทองแดง (Cu) คลอรีน (Cl) เหล็ก (Fe), โบรอน (B) สังกะสี (Zn) โมลิบดีนัม (Mo) และนิกเกิล (Ni) (จิราภรณ์, 2557)

สมบัติทางชีวภาพ

ดินถือว่าเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตในดินมากมายหลายชนิดทั้งพืชและสัตว์ต่าง ๆ มีตั้งแต่ขนาดเล็กที่มองไม่เห็นด้วยตาเปล่า ได้แก่ พวงจุลินทรีย์ชนิดต่าง ๆ เช่น แบคทีเรีย รา และแอคติโนมัยซีท ส่วนสัตว์ขนาดเล็กต่าง ๆ เช่น หนอน ปลวก หอย ทาก กิ้งกือ มด เป็นต้น การดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ เหล่านี้มี บทบาทสำคัญในการรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดิน สามารถทำให้เกิดกิจกรรมมากมายที่มีผลต่อกระบวนการต่าง ๆ ในดิน เช่น กระบวนการปลดปล่อยธาตุอาหารในดินให้แก่พืช การสูญเสียธาตุอาหารบางธาตุจากดิน สร้างวัฏจักรของอินทรีย์วัตถุ และปรับปรุงโครงสร้างของดิน สิ่งมีชีวิตบางพวกช่วยในการย่อยสลายและไถพรวนดิน เช่น หนอน ไส้เดือนฝอย ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงคุณภาพของดิน แต่บางพวกก็เป็นศัตรูพืชและสัตว์ เช่น รา ทำให้อาหารพืชเน่า ไส้เดือนฝอยกัดกินรากพืชทำให้ผลผลิตลดลง โดยมีผลกระทบต่อคุณสมบัติทางเคมี ภายภาพ และชีวภาพของดิน ตลอดจนสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม

จุลินทรีย์ในดิน เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีรูปร่างและขนาดเล็ก ลักษณะเป็นเซลล์เดียวหรือหลายเซลล์ ซึ่งมีขนาดเล็กกว่า 1 ไมครอนจนถึงขนาดเป็นเซนติเมตร มีคุณสมบัติของสิ่งมีชีวิตทั้งด้านสรีระวิทยา ชีวเคมี และพันธุศาสตร์ซึ่งเป็นพื้นฐานของชีวิต และมีกระบวนการเมตาบอลิซึมเป็นแบบแผนเดียวกับสิ่งมีชีวิตชั้นสูง สามารถเกิดกระบวนการต่าง ๆ ของชีวิตได้ภายในเซลล์เพียงเซลล์เดียว นอกจากนี้จุลินทรีย์ในดินสามารถขยายพันธุ์ด้วยการแยกตัวจาก 1 เป็น 2 จาก 2 เป็น 4 ต่อเนื่องไปตลอด โดยแบ่งจุลินทรีย์ดินตามการได้รับพลังงานจากแหล่งต่าง ๆ ได้เป็น 2 พวก คือ Heterothoph และ Autotroph ซึ่งพวก Heterotroph เป็นกลุ่มที่ใช้สารอินทรีย์เป็นแหล่งคาร์บอน เป็นกลุ่มที่มีปริมาณมากที่สุดในดิน มีบทบาทในการย่อยสลายอินทรีย์วัตถุในดินให้มีโมเลกุลเล็กลงให้อยู่ในรูปสารประกอบฮิวมิก กรดอะมิโน และธาตุอาหารในรูปที่พืชสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ และกิจกรรมเกี่ยวกับการใช้อินทรีย์วัตถุเป็นอาหาร ส่วนพวก Autotroph ใช้คาร์บอนไดออกไซด์เป็นแหล่งอาหาร

เพื่อสังเคราะห์สารอินทรีย์มาสร้างองค์ประกอบเซลล์ จุลินทรีย์กลุ่มนี้ส่วนมากไม่สามารถใช้สารอินทรีย์มาสร้างเป็นอาหาร จะได้พลังงานจากแสงหรือการออกซิเดชันของสารอินทรีย์มาใช้ในกระบวนการเมตาบอลิซึม เป็นกลุ่มที่มีบทบาทเกี่ยวกับการเพิ่มอินทรีย์วัตถุให้กับดินและการออกซิเดชันของสารอินทรีย์มากกว่า (คณาจารย์ภาควิชาปฐพีศาสตร์, 2544)

แบคทีเรีย เป็นจุลินทรีย์ที่มีเซลล์เดี่ยว มีขนาดเล็ก ประมาณ 0.001-0.005 มิลลิเมตร หรือ 1-5 ไมครอน และมีปริมาณมากที่สุดในดิน ซึ่งดินแห้ง 1 กรัม จะมีแบคทีเรียประมาณ 10^8 - 10^9 เซลล์ จึงจัดเป็นกลุ่มจุลินทรีย์ที่มีพื้นที่ผิวสัมผัสสูงมาก มีทั้งพวกที่เคลื่อนไม่ที่และพวกที่เคลื่อนที่ได้โดยอาศัย flagella โดยส่วนใหญ่แบคทีเรียมักจะเกาะติดกับอนุภาคต่าง ๆ ของดิน ส่วนการเคลื่อนที่หรืออาศัยในดินก็ต้องอาศัยในน้ำ ซึ่งมักเป็นฟิล์มบาง ๆ เคลือบอยู่บนผิวอนุภาคหรือในช่องว่างของดิน แบคทีเรียมีการขยายพันธุ์โดยวิธี binary fission แบคทีเรียทั่วไปเจริญได้ดีในสภาพ pH ที่ค่อนข้างเป็นกลางประมาณ 6-8 และไม่ชอบสภาพ pH ต่ำกว่า 5.5 ยกเว้นแบคทีเรียบางชนิดที่สามารถทนในสภาพ pH ต่ำกว่า 3 ดังนั้นจึงเป็นกลุ่มจุลินทรีย์ที่มีบทบาทในกิจกรรมต่าง ๆ ในทุกสภาพแวดล้อม โดยแบคทีเรียสามารถจำแนกได้เป็นประเภทต่าง ๆ ได้หลายประเภท ดังนี้ คือ 1) จำแนกตามความต้องการออกซิเจนเป็นหลัก ได้แก่ Aerobic bacteria, Anaerobic bacteria, Facultative anaerobic bacteria 2) จำแนกตามรูปร่างเซลล์เป็นหลัก ได้แก่ Spherical shape, Rod shape, Spiral shape 3) จำแนกตามระดับอุณหภูมิเป็นหลัก ได้แก่ Psychrophilic bacteria, Mesophilic bacteria, Thermophilic bacteria 4) จำแนกตามประเภทสารประกอบที่ใช้เป็นคาร์บอนและพลังงานเป็นหลัก ได้แก่ Autotrophic bacteria, Heterotrophic bacteria และ 5) จำแนกตามความสามารถในการสร้างสปอร์เป็นหลัก ได้แก่ Spore forming bacteria, Non-spore forming bacteria (คณาจารย์ภาควิชาปฐพีศาสตร์, 2544)

แอกติโนมัยซีท เป็นจุลินทรีย์เซลล์เดี่ยวที่มีปริมาณมากในดินรองจากแบคทีเรีย ซึ่งดินแห้ง 1 กรัม มีปริมาณแอกติโนมัยซีทประมาณ 10^7 - 10^8 เซลล์ แอกติโนมัยซีทมีลักษณะเป็นเส้นใย มีผนังเซลล์ และองค์ประกอบของเซลล์เท่ากับแบคทีเรีย ประมาณ 0.05-2 ไมครอน รูปร่างยืดยาวเป็นเส้นใยคล้ายเชื้อราแต่มีขนาดเล็กและสั้นกว่ามาก เพียงประมาณ 10-15 ไมครอน และสามารถสร้างสปอร์เพื่อขยายพันธุ์ได้คล้ายเชื้อราแต่สปอร์ไม่ทนต่อสภาพแวดล้อม ซึ่งต่างจาก endospore ของแบคทีเรีย นอกจากนี้แอกติโนมัยซีทการเจริญเติบโตทางด้านปลายของเส้นใยและแตกแขนงแบบเชื้อราทำให้มีอัตราการเจริญเติบโตช้ากว่าแบคทีเรียมาก โดยแอกติโนมัยซีททุกชนิดเป็นพวก Aerobic ต้องการออกซิเจนในการหายใจจึงไม่ทนต่อสภาพน้ำขัง และเป็นพวก Heterotroph ใช้อินทรีย์วัตถุเป็นอาหาร นอกจากนี้แอกติโนมัยซีททนต่อสภาพแห้งแล้งได้ดี ชอบอาศัยในดินที่มี pH เป็นกลางหรือเป็นด่างอ่อน หาก pH ของดินต่ำกว่า 5 แทบจะไม่พบแอกติโนมัยซีท เนื่องจากลักษณะการเจริญเติบโตที่ช้ากว่าแบคทีเรียและเชื้อราส่วนใหญ่ในดิน ซึ่งแอกติโนมัยซีทสามารถย่อยสารอินทรีย์ที่

มีโครงสร้างซับซ้อน เช่น ไคตินและเซลลูโลส สามารถผลิต Antibiotics ขึ้นมาเพื่อยับยั้งหรือทำลาย จุลินทรีย์อื่นที่มาแก่งแย่งทรัพยากรต่าง ๆ ที่ขาดแคลนในดิน รวมทั้งการควบคุมและแก้ไขอาการโรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับคน สัตว์ และพืชได้ นอกจากนี้แอคติโนมัยซีทบางชนิดสามารถทำให้เกิดปมรากของพืชแล้วตรึงไนโตรเจนจากอากาศได้

เชื้อรา เป็นจุลินทรีย์ที่มีปริมาณรองจากแบคทีเรียและแอคติโนมัยซีท ดินแห้ง 1 กรัม มีประมาณ 10^4 - 10^6 เซลล์ เชื้อราสามารถเป็นเส้นใยซึ่งอาจจะมีผนังกันหรือไม่มีก็ได้ มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 5 ไมครอน บางชนิดมีเซลล์เดี่ยว เช่น yeast เชื้อราทุกชนิดเป็นพวก Aerobes และ Heterotroph โดยใช้สารอินทรีย์เป็นอาหารและต้องการออกซิเจนในการหายใจ ซึ่งมีเชื้อราบางชนิดที่ก่อโรคกับพืชและสัตว์ บางชนิดอาศัยร่วมกันกับสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ เช่น Mycorrhiza และ Lichan เป็นต้น เชื้อรามักเจริญเติบโตได้ดีในดินที่มี pH เป็นกลาง แต่ก็สามารถเจริญเติบโตและทนทานต่อสภาพแวดล้อมที่เป็นกรดได้ดีกว่าจุลินทรีย์อื่น ๆ เชื้อรา ส่วนใหญ่สามารถเจริญเติบโตได้ในช่วง pH 4-8 จึงมีบทบาทมากในดินกรด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วง pH ต่ำกว่า 5 อีกทั้งเชื้อราสามารถเจริญได้ดีในดินที่มีความชื้นสัมพัทธ์ที่ประมาณ 95-100 เปอร์เซ็นต์ และจะลดลงเมื่อความชื้นต่ำกว่า 80 เปอร์เซ็นต์ นอกจากนี้เชื้อราในดินส่วนใหญ่สามารถย่อยสลายสารประกอบอินทรีย์พวก ลิกนินและสารฮิวมิกในดินได้ดี อีกทั้งส่งเสริมการเกิดโครงสร้างของดิน (จีราภรณ์, 2557)

ดินที่เป็นปัญหาทางการเกษตร

ดินที่เป็นปัญหาสำหรับการเพาะปลูกทางการเกษตร มักเป็นดินที่มีคุณสมบัติที่ไม่เหมาะสมต่อการปลูกพืช ซึ่งเมื่อปลูกพืชลงไปแล้วจะส่งผลทำให้การเจริญเติบโต และผลผลิตของพืชที่ต่ำลง ซึ่งดินที่มีปัญหาในการเกษตรมักเป็นดินที่เกิดขึ้นตามสภาพธรรมชาติ จากวัตถุดิบกำเนิด สภาพภูมิอากาศ พืชที่ขึ้นปกคลุมในพื้นที่ และระยะเวลาของการกำเนิดดิน (ปิยะ, 2533) นอกจากการเกิดตามสภาพธรรมชาติแล้วการกระทำของมนุษย์เองก็ส่งผลให้ดินมีความไม่เหมาะสมต่อการเกษตร อาจเกิดขึ้นจากการตัดไม้ทำลายป่า การใช้ประโยชน์พื้นที่ลาดชัน ทำให้เกิดการกัดกร่อนของหน้าดินและทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของดินลดลง การสร้างแหล่งน้ำในพื้นที่ดินเค็ม และการใช้สารเคมีทางการเกษตรที่มากเกินไปจนความจำเป็น ทำให้เกิดการตกค้างของสารเหล่านั้นในดิน ส่งผลให้ดินมีความเค็มมากขึ้น หรือแม้กระทั่งการใช้เครื่องจักรขนาดใหญ่ในการเตรียมดินเพาะปลูก ก็ส่งผลให้ดินมีความแน่นทึบมากขึ้น การระบายน้ำที่เลวลง และการถ่ายเทอากาศในดินลดลง (มัตติกา, 2549) โดยทั่วไปดินที่มีปัญหาทางการเกษตรได้แก่ ดินเค็ม ดินกรด ดินทรายจัด ดินตื้น และดินในพื้นที่ลาดชัน (พิพัฒน์ และคณะ, 2553)

ดินเค็ม (Saline soil) เป็นดินมีที่เกลือที่ละลายได้ในสารละลายดิน ปริมาณมากจนกระทบต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตของพืช ซึ่งดินเค็มจำแนกได้เป็น ดินเค็มน้อย เค็มปานกลาง และเค็ม

มาก ดินเค็มน้อยมีค่าการนำไฟฟ้าของสารละลายดินที่อิ่มตัว 2-4 เดซิซีเมนต่อเมตร ปริมาณเกลือ 0.1-0.15% ดินเค็มปานกลางมีค่าการนำไฟฟ้าของสารละลายดินที่อิ่มตัว 4-8 เดซิซีเมนต่อเมตร ปริมาณเกลือ 0.15-0.34% ดินเค็มมากมีค่าการนำไฟฟ้าของสารละลายดินที่อิ่มตัว 8-16 เดซิซีเมนต่อเมตร ปริมาณเกลือ 0.5-1.0% โดยเกิดจากธรรมชาติ จากวัตถุดิบกำเนิดที่เป็นหินและแร่ที่มีองค์ประกอบของเกลือ และน้ำทะเลที่ท่วมถึงพื้นที่ปลูกพืช หรือการกระทำของมนุษย์ จากการทำนาเกลือ การสร้างอ่างเก็บน้ำในแหล่งที่มีเกลือ การใช้น้ำชลประทานที่มีคุณภาพต่ำ และการตัดไม้ทำลายป่า เป็นต้น (รังสรรค์, 2547; ปานใจ และคณะ, 2556)

ดินกรด (Acid soil) เป็นดินที่มีการปลดปล่อย H^+ ออกมาในสารละลายดิน โดยจะมีการปลดปล่อย H^+ เพียงบางส่วนเท่านั้น ซึ่ง H^+ ส่วนใหญ่จะถูกดูดซับอยู่ที่ผิวของอนุภาคดิน โดย H^+ ที่ถูกปลดปล่อยออกมาในสารละลายเรียกว่า กรดจริง (active acidity) ส่วน H^+ ที่ดูดซับอยู่ที่ผิวอนุภาคดินเรียกว่า กรดแฝง (potential acidity) ซึ่งดินกรดโดยทั่วไปจะเป็นดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ ทำให้การเจริญเติบโตของพืชถูกจำกัด จากความเป็นพิษของอะลูมิเนียม (Al) แมงกานีส (Mn) และเหล็ก (Fe) ทั้งยังส่งผลทำให้ดินขาดธาตุแคลเซียม (Ca) แมกนีเซียม (Mg) ฟอสฟอรัส (P) และโมลลิบดีนัม (Mo) (Harter, 2007) สาเหตุของการเกิดดินกรด โดยเกิดจากการชะล้างพังทลายของดินเป็นเวลานาน การย่อยสลายของอินทรีย์วัตถุในดินทำให้เกิดกรดคาร์บอนิก และการใช้ปุ๋ยเคมีเกินความจำเป็นหรือใช้ไม่ถูกต้อง (จิราภรณ์, 2557)

ดินทรายจัด (Sandy soil) ดินที่มีเนื้อดินบนเป็นดินทราย หรือ ดินทรายร่วน และมีความหนามากกว่า 50 เซนติเมตร มีองค์ประกอบส่วนใหญ่เป็นแร่ควอตซ์ (quartz) แบ่งได้ 3 กลุ่ม คือ 1) ดินทรายที่มีเนื้อเป็นทราย หรือทรายร่วนหนากว่า 50 เซนติเมตร 2) ดินทรายที่มีเนื้อเป็นทราย หรือทรายร่วนหนากว่า 1 เมตร 3) ดินทรายที่มีเนื้อเป็นทราย หรือทรายร่วนหนากว่า 2 เมตร (พิพัฒน์ และคณะ, 2553) จึงทำให้ดินไม่มีการจับตัวเป็นเม็ดดิน ไม่มีโครงสร้าง มีความสามารถในการอุ้มน้ำต่ำ ความชื้นที่เป็นประโยชน์จึงต่ำ มีความอุดมสมบูรณ์ของดินต่ำ เนื่องจากดินมีปริมาณอินทรีย์วัตถุต่ำ ความจุในการแลกเปลี่ยนแคตไอออน ปริมาณไนโตรเจนทั้งหมด ฟอสฟอรัสที่เป็นประโยชน์ และโพแทสเซียมที่แลกเปลี่ยนได้อยู่ในระดับต่ำมาก จึงไม่มีความเหมาะสมต่อการเกษตร (ชาลี, 2541)

ดินตื้น (Shallow soils) เป็นดินที่มีชั้นลูกรัง ก้อนกรวด และเศษหิน ปะปนกันในเนื้อดินหรือพบชั้นหินพื้นอยู่ตื้นกว่า 50 เซนติเมตรจากผิวดิน และมีกรวดหรือลูกรังปนอยู่มากกว่า 35% ซึ่งดินตื้นเป็นดินที่ไม่เหมาะสมต่อการเกษตร เนื่องจากมีเนื้อดินน้อย ปริมาณธาตุอาหารต่ำ ชั้นดินล่างแน่นทึบอุ้มน้ำได้น้อย และรากพืชชอนไชได้ยาก จึงส่งผลให้พืชขาดน้ำในช่วงฤดูแล้ง ทำให้พืชมีการเจริญเติบโตช้าและผลผลิตต่ำ (กรมพัฒนาที่ดิน, 2550c)

ดินพื้นที่ลาดชัน (Sloping highland) เป็นดินบนพื้นที่สูงชัน หรือพื้นที่ภูเขา หรือเทือกเขาที่มีความลาดชันมากกว่า 35% ขึ้นไป ไม่เหมาะสมต่อการนำมาใช้ในการเกษตร ถ้ามีการใช้พื้นที่ลาดชัน

เป็นพื้นที่การเกษตรอย่างไม่ถูกต้อง จะก่อให้เกิดปัญหาการชะล้างพังทลายของดิน การไหลบ่าของน้ำหน้าดิน และการเสื่อมโทรมของที่ดินอย่างรวดเร็ว ส่งผลความเสียหายต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตของพืช (พิสิษฐ์, 2557)

ดินดาน (Hardpan Layers) เป็นชั้นดินซึ่งรวมถึงอินทรีย์วัตถุต่าง ๆ ในดินที่เกิดการสะสมตัวจนอัดแน่น เนื่องจากการบดทับอัดแน่นเป็นระยะเวลาหลาย ๆ ปี ทำให้ความโปร่งพรุนของดินลดน้อยลงจนเกิดเป็นชั้นดินดาน หรือเป็นชั้นดินที่มีอนุภาคของดินมาจับตัวกันแน่นทึบและแข็ง ส่งผลต่อการซึมน้ำและการไหลผ่านของน้ำและอากาศสู่ดิน จนเกิดเป็นปัญหาทางการเกษตร ซึ่งทำให้น้ำซึมลงไปดินชั้นล่างได้น้อยลง ในทางกลับกันช่วงฤดูแล้งดินดานจะกั้นไม่ให้ความชื้นที่มีในดินชั้นล่างผ่านขึ้นมาให้รากพืชดูดใช้ ทำให้พืชขาดน้ำและอากาศ จนตายในที่สุด (กรมพัฒนาที่ดิน, 2550b)

ดินอินทรีย์ หรือดินพรุ (Peat soil) เป็นดินที่มีปริมาณอินทรีย์วัตถุมากกว่า 20 เปอร์เซ็นต์ และมีชั้นอินทรีย์วัตถุลึกกว่า 40 เซนติเมตร ซึ่งมักพบในพื้นที่ที่มีน้ำขังเกือบตลอดทั้งปี หรือตลอดปี เนื้อดินมีความหนาแน่นต่ำในช่วง 0.03-0.3 กรัมต่อลูกบาศก์เซนติเมตร ทำให้รากพืชยึดเกาะได้ยาก ยุบตัวเร็ว และติดไฟได้ง่ายในฤดูแล้ง (Agus et al., 2011)

ดินที่เหมาะสมต่อการปลูกมะม่วง

มะม่วงเป็นไม้ผลเขตร้อนที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจของประเทศไทย มีการเพาะปลูกมากกว่า 100 สายพันธุ์ มะม่วงสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพภูมิอากาศของประเทศไทยได้ดีและปลูกได้เกือบทั้งประเทศ เนื่องจากมะม่วงเป็นไม้ที่ชอบอากาศร้อนและทนต่อความแห้งแล้งได้ดี แต่ไม่ทนต่อสภาวะที่มีอากาศเย็นจัด ซึ่งอาจทำให้มะม่วงตายได้ ดังนั้นมะม่วงจึงเป็นไม้ผลที่มีนิยมปลูกและรับประทานมากชนิดหนึ่งของประเทศไทย แต่การเลือกพื้นที่ปลูกให้เหมาะสมนั้น ลักษณะของดินที่เหมาะสมต่อการปลูกมะม่วงให้ได้ผลผลิตดี ความลึกของหน้าดินไม่น้อยกว่า 1.5 เมตร และสูงจากระดับน้ำทะเล 10-300 เมตร เป็นได้ทั้งพื้นที่ดอนและที่ลุ่ม เนื้อดินควรเป็นดินร่วนปนทรายที่มีระบายน้ำดี ที่ไม่มีน้ำท่วมขัง มีอินทรีย์วัตถุสูง ความเป็นกรด-ด่าง (pH) ของดินอยู่ในระหว่าง 5.5-7.5 โดยทั่วไปมะม่วงสามารถเจริญได้ดีในช่วงความเป็นกรด-ด่างค่อนข้างกว้าง นอกจากนี้ปริมาณน้ำฝนที่เหมาะสมควรอยู่ระหว่าง 700-1,500 มิลลิเมตรต่อปี (กลุ่มงานศึกษาและพัฒนาการปลูกพืช, 2552) มีปริมาณธาตุอาหารที่มากพอและครบถ้วนสำหรับการเจริญเติบโต โดยไม้ผลต้องการกลุ่มธาตุอาหารหลักต้องการประมาณ 1,000 ไมโครกรัม หรือมากกว่าต่อน้ำหนักแห้งของไม้ผล 1 กรัม ได้แก่ ไนโตรเจน (N) ฟอสฟอรัส (P) โพแทสเซียม (K) แคลเซียม (Ca) แมกนีเซียม (Mg) และกำมะถัน (S) เป็นต้น ส่วนกลุ่มของธาตุอาหารเสริมต้องการในปริมาณน้อยกว่า 100 ไมโครกรัมต่อน้ำหนักแห้งของไม้ผล 1 กรัม ได้แก่ เหล็ก (Fe) โบรอน (B) สังกะสี (Zn) ทองแดง (Cu) แมงกานีส (Mn) โมลิบดีนัม

(Mo) และคลอรีน (Cl) เป็นต้น และมีความจุในการแลกเปลี่ยนแคตไอออนสูง และควรมีประจุบวกที่
เป็นต่างไม่ต่ำกว่า 35 เปอร์เซนต์ (Ca^{2+} , Mg^{2+} , K^+ , Na^+) (อนุชา, 2554)

บทที่ 3 อุปกรณ์และวิธีการทดลอง

พื้นที่และระยะเวลาการศึกษา

พื้นที่ที่ศึกษาเป็นพื้นที่ของศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี ระยะเวลาทำการทดลองในช่วงเดือนกรกฎาคม 2560 – กรกฎาคม 2561 เป็นระยะเวลา 1 ปี

สภาพภูมิอากาศและปริมาณน้ำฝน

พื้นที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติเป็นเมืองร้อน คือ จะมีอากาศแห้งแล้งในฤดูหนาว อุณหภูมิค่อนข้างร้อน อุณหภูมิเฉลี่ย 33.2 องศาเซลเซียส และค่อนข้างหนาว มีฝนตกชุกเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนกันยายน ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยในช่วงปี 2561 ประมาณ 1,595.5 มิลลิเมตร/ปี (กรมอุตุนิยมวิทยา, 2561)

แผนการทดลอง

ศึกษาผลของวัสดุปรับปรุงดินต่อสมบัติของดินใต้ทรงพุ่มมะม่วง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี ทำการวางแผนการทดลองแบบสุ่มลงในบล็อกอย่างสมบูรณ์ (Randomized Complete Block Design: RCBD) ประกอบด้วย 6 ดำรับ จำนวน 4 ซ้ำ โดยใช้ต้นมะม่วงทั้งหมด 24 ต้น พื้นรอบทรงพุ่มมะม่วงขนาด 3 เมตร ได้แก่

- ดำรับที่ 1 ควบคุม (ไม่ใส่สารปรับปรุงดิน)
- ดำรับที่ 2 ถ่านชีวภาพ (Biochar) อัตรา 10 กิโลกรัมต่อต้น
- ดำรับที่ 3 ปุ๋ยมูลไก่ อัตรา 10 กิโลกรัมต่อต้น
- ดำรับที่ 4 ปุ๋ยมูลวัว อัตรา 10 กิโลกรัมต่อต้น
- ดำรับที่ 5 Pumice อัตรา 10 กิโลกรัมต่อต้น
- ดำรับที่ 6 ทรายหยาบ อัตรา 10 กิโลกรัมต่อต้น

วิธีการใส่วัสดุปรับปรุงดิน

ทำการใส่วัสดุปรับปรุงดินบริเวณรอบ ๆ ต้นมะม่วงเป็นลักษณะวงกลม โดยตามขนาดของทรงพุ่มที่ใช้ในการทดลอง

การเก็บตัวอย่าง

เก็บตัวอย่างดินที่ระยะเวลาต่าง ๆ คือ เก็บดินก่อนใส่วัสดุปรับปรุงดิน และเก็บดินที่ระยะเวลา 3, 6, 9 และ 12 เดือน หลังใส่วัสดุปรับปรุงดิน ที่ระดับความลึก 0-15 และ 15-30 เซนติเมตร โดยเก็บตัวอย่างดินรอบใต้ทรงพุ่ม 3 จุด ใน 1 ซ้ำ ของแต่ละตำรับการทดลอง จากนั้นนำดินมาทำให้แห้งในที่ร่ม (Air dried) แล้วนำไปบดและร่อนผ่านตะแกรงขนาด 0.5 และ 2 มิลลิเมตร เพื่อทำการวิเคราะห์คุณสมบัติทางเคมีและกายภาพของดิน ส่วนคุณสมบัติทางชีวภาพของดิน ทำการเก็บตัวอย่างดินที่ความลึก 0-10 เซนติเมตร จากนั้นนำตัวอย่างดินมาแช่เย็น เพื่อป้องกันการสลายชีวิตของเชื้อจุลินทรีย์ในตัวอย่างดิน

การวิเคราะห์สมบัติทางกายภาพของดิน

การวิเคราะห์ความชื้นโดยปริมาตร และความหนาแน่นรวมของดิน (Bulk density) โดยวิธีใช้กระบอกเก็บดินโดยไม่ทำลายโครงสร้าง (core method) นำกระบอกเก็บดินเจาะบริเวณที่ต้องการ จากนั้นวางกระบอกเก็บตัวอย่างบนดินโดยค่อยๆ ตอกกระบอกลงไป แล้วเอากระบอกออก ตกแต่งผิวด้านหน้าและด้านล่างด้วยมีดให้สม่ำเสมอ จากนั้นนำตัวอย่างมาชั่งน้ำหนัก (ดินชื้น) แล้วนำตัวอย่างไปอบที่อุณหภูมิ 105 °C นาน 24 ชั่วโมง จากนั้นนำออกมาทิ้งไว้ให้เย็น ชั่งน้ำหนักตัวอย่างหลังอบ (ดินแห้ง) นำไปคำนวณหาความหนาแน่นรวม (ถนอม, 2528)

การวิเคราะห์เนื้อดิน (soil texture) โดย Hydrometer method ชั่งดินที่ร่อนผ่านตะแกรงขนาด 2 มิลลิเมตร 50 กรัม สำหรับดินเนื้อละเอียด 100 กรัม สำหรับดินเนื้อหยาบ เติมน้ำละลายแคลกลอน 5% ปริมาตร 100 มิลลิลิตร และน้ำกลั่น 100 มิลลิลิตร แล้วนำไปปั่นด้วยเครื่องปั่น นาน 5 นาที จากนั้นเทลงในกระบอกตวง 1,000 มิลลิลิตร เติมน้ำกลั่นลงไปจนครบ 1,000 มิลลิลิตร และเติมน้ำละลายแคลกลอน 100 มิลลิลิตรใส่กระบอกตวงอีกใบ ปรับปริมาตรให้ครบ 1,000 มิลลิลิตร จากนั้นคนสารแขวนลอยแล้ววัดค่าที่ 40 วินาที และ 7 ชั่วโมง และวัดอุณหภูมิ บันทึกค่า นำไปคำนวณหาเนื้อดิน (Beretta et al., 2014)

การวิเคราะห์ความคงทนของเม็ดดิน (soil aggregate) ทุบตัวอย่างดินเบา ๆ พอให้ดินแตกเป็นเม็ด ร่อนด้วยตะแกรงขนาด 1.00 และ 2.00 มิลลิเมตร เพื่อแยกเอาเฉพาะเม็ดดินขนาด 1.00-2.00 มิลลิเมตร ตัวอย่างละ 100 กรัม ชั่งตัวอย่างดินประมาณ 10 กรัม ใส่ตัวอย่างดินลงในตะแกรงขนาด 1.00 มิลลิเมตร นำตะแกรงใส่ในเครื่องเขย่า โดยมีภาด (ปืนโต) รองอยู่ หมุนสายพานให้ตะแกรงอยู่ที่ระดับสูงสุด เติมน้ำกลั่นลงในภาด ให้สูงพอที่เม็ดดินทั้งหมดจมอยู่ใต้น้ำประมาณ 0.5 เซนติเมตร เปิดเครื่องเขย่าเป็นเวลา 180 วินาที ถ่ายน้ำที่มีตะกอนดินจากภาดลงในถ้วยใบที่ 1 (ที่ชั่งน้ำหนักแล้ว, m1) เติมน้ำละลาย NaOH (2.00 กรัม NaOH ในน้ำกลั่น 1,000 มิลลิลิตร) ลงในภาด เขย่าดินจนกว่าจะเหลือแต่เม็ดทรายค้างอยู่บนตะแกรง ถ้าเม็ดดินแข็งแรงมาก ไม่แตกเอง ให้ปิด

เครื่องแล้วใช้น้ำมีอุณหภูมิให้แตก แล้วเขย่าใหม่ ถ่าน้ำที่มีตะกอนดินจากถาดลงในถ้วยใบที่ 2 (ที่ชั่งน้ำหนักแล้ว, m2) นำถ้วยทั้งสองไปอบที่ 105 °C 24 ชั่วโมง แล้วชั่งน้ำหนักถ้วยทั้งสองที่มีตะกอนดินแห้ง (ใบที่ 1= m3, ใบที่ 2=m4) คำนวณเสถียรภาพของเม็ดดิน (Nichols, 2011)

$$\text{เสถียรภาพของเม็ดดิน} = \frac{\text{น้ำหนักดินที่เขย่ากับ } NaOH}{\text{น้ำหนักดินที่เขย่ากับน้ำ} + \text{น้ำหนักดินที่เขย่ากับ } NaOH} \times 100$$

การวิเคราะห์สมบัติทางเคมีของดิน

การวัดความเป็นกรดต่างของดิน ทำการชั่งดินที่ผ่านตะแกรงร่อนขนาด 2 มิลลิเมตร 10 กรัม ต่อน้ำกลั่น 10 มิลลิตร (1:1) คนให้เข้ากันแล้วทิ้งไว้ 5 นาที ทำ 2 ครั้ง ส่วนครั้งที่ 3 คนให้เข้ากันแล้วทิ้งไว้ 15 นาที แล้วนำไปวัดค่าความเป็นกรดต่างของดิน โดยใช้เครื่องวัด pH meter (Wayne, 1980)

การหาปริมาณอินทรีย์วัตถุในดิน (soil organic matter) โดยนำดินผึ่งให้แห้งในที่ร่ม แล้วนำมาร่อนผ่านตะแกรง 0.5 มิลลิเมตร จำนวน 1 กรัม ใส่ในขวดรูปชมพู่ ขนาด 250 มิลลิตร แล้วเติมสารละลาย $K_2Cr_2O_7$ จำนวน 10 มิลลิตร เขย่าให้เข้ากัน และเติมกรด H_2SO_4 เข้มข้น จำนวน 10 มิลลิตร ทิ้งไว้ 30 นาที ในตู้ดูดควัน จากนั้นเติมน้ำกลั่น จำนวน 100 มิลลิตร หยดน้ำยา O-phenanthroline indicator 3-4 หยด แล้วไตเตรทด้วย 0.5 N ferrous sulphate ($FeSO_4$) จนเปลี่ยนจากสีเขียวเป็นสีน้ำตาลปนแดง จากนั้นบันทึกค่าปริมาณของ $FeSO_4$ ที่ใช้ในการไตเตรท เพื่อนำไปคำนวณหาค่าที่แท้จริง (FAO, 2008)

การวิเคราะห์ปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดิน (extractable phosphorus) โดยใช้วิธี Bray II ชั่งดิน 2.5 กรัม ที่ร่อนผ่านตะแกรงขนาด 2 มิลลิเมตร ใส่ในหลอด centrifuge สกัดด้วยน้ำยา Bray II จำนวน 25 มิลลิตร นำไปเขย่านาน 1 นาที แล้วนำไปปั่นเหวี่ยงด้วยเครื่อง centrifuge ให้ดินตกตะกอน กรองสารละลาย แล้วนำสารละลายที่ได้ไปพัฒนาสีด้วย ascorbic acid นำไปอ่านปริมาณฟอสฟอรัสด้วยเครื่อง spectrophotometer (Watanabe and Olsen, 1962)

การวิเคราะห์ปริมาณโพแทสเซียม แคลเซียม และแมกนีเซียม ที่สกัดได้ (Extractable potassium, calcium and magnesium) สกัดด้วยดินดิน 5 กรัม สกัดด้วยน้ำยา ammonium acetate pH 7 (NH_4OAc pH 7) จำนวน 25 มิลลิตร นำไปเขย่านาน 30 นาที นำสารละลายที่ได้ไปอ่านด้วยเครื่อง Atomic absorption spectrophotometer (AAS) สำหรับวิเคราะห์แคลเซียมและแมกนีเซียม เติม Lanthanum oxide แล้วนำไปอ่านด้วยเครื่อง atomic absorption spectrophotometer (AAS) เช่นเดียวกัน (Wayne, 1980)

การวิเคราะห์ปริมาณเหล็ก แมงกานีส สังกะสี และทองแดง ที่สกัดได้ (Extractable iron, manganese, zinc and copper) สกัดตัวอย่างดิน 10 กรัม ที่ร่อนผ่านตะแกรงขนาด 2 มิลลิเมตร ใส่หลอด centrifuge สกัดด้วยน้ำสกัด DTPA (diethylene triamine pentaacetic acid) จำนวน 25 มิลลิลิตร นำไปเขย่านาน 2 ชั่วโมง แล้วนำไปปั่นเหวี่ยงด้วยเครื่อง centrifuge ให้ดินตกตะกอน กรองสารละลายที่สกัดได้ นำไปอ่านด้วยเครื่อง atomic absorption spectrophotometer (AAS) (Wayne, 1980)

การวิเคราะห์สมบัติทางชีวภาพของดิน

การวิเคราะห์ปริมาณเชื้อจุลินทรีย์ในดิน โดยวิธีการแยกเชื้อแบบ Soil dilution plate ซึ่ง เป็นวิธีการหาปริมาณและแยกเชื้อบริสุทธิ์ของแบคทีเรียกับเชื้อราในดิน โดยชั่งดิน 10 กรัม (ใช้ Forceps หลีกเลี่ยงกระดาษและข้อตักที่ฆ่าเชื้อแล้ว) นำดินที่ชั่งได้ใส่ในขวดน้ำที่สเตอไรต์ และนำไป ใส่เครื่องเขย่านาน 20 นาที เพื่อให้ดินอยู่ในสภาพ Suspension อย่างสมบูรณ์ จากนั้นทำการเจือจาง โดยดูดสารละลายมา 1 มิลลิลิตร ใส่ในหลอด ที่ความเข้มข้นเจือจาง 10^{-2} , 10^{-3} , 10^{-4} , 10^{-5} และ 10^{-6} แล้วดูดจากหลอดที่ความเข้มข้นเจือจาง 10^{-3} , 10^{-4} , 10^{-5} และ 10^{-6} ปริมาตร 1 มิลลิลิตร ใส่บนอาหาร เลี้ยงเชื้อ Egg albumin สำหรับแบคทีเรีย และ Rose Bengal streptomycin agar ทำแต่ละความเข้มข้น 3 ซ้ำ จากนั้นบ่มจานเลี้ยงเชื้อไว้ที่อุณหภูมิห้องเป็นเวลา 7-14 วัน แล้วทำการนับจำนวน โคโลนีของแบคทีเรียกับเชื้อราในจานอาหารเลี้ยงเชื้อ เมื่อครบ 7 วัน และนับอีกครั้งเมื่อครบ 14 วัน (สมศักดิ์, 2511)

คุณสมบัติทางเคมีของวัสดุปรับปรุงดิน

คุณสมบัติทางเคมีของถ่านชีวภาพ มูลไก่ มูลวัว ปุ๋ยมิซ และทรายหยาบ ดังตาราง (ตารางที่

1)

Table 1 The contents of biochar, chicken manure, cow manure, pumice and sand

Materials	Contents
Biochar	pH-10.15, 0.32 %N, 0.38 %P, 2.62 %K, 1.23 %CaO, 2.67 %MgO, 176 mg kg ⁻¹ Fe, 99 mg kg ⁻¹ Mn, 10 mg kg ⁻¹ Cu, 46 mg kg ⁻¹ Zn
Chicken manure	pH-7.89, 1.89 %N, 0.36 %P, 1.15 %K, 3.43 %CaO, 2.78 %MgO, 253 mg kg ⁻¹ Fe, 227 mg kg ⁻¹ Mn, 218 mg kg ⁻¹ Cu, 216 mg kg ⁻¹ Zn
Cow manure	pH-8.24, 1.26 %N, 0.51 %P, 1.12 %K, 2.43 %CaO, 2.00 %MgO, 239 mg kg ⁻¹ Fe, 249 mg kg ⁻¹ Mn, 38 mg kg ⁻¹ Cu, 119 mg kg ⁻¹ Zn
Pumice	pH-7.33, 0.07 %N, 0.02 %P, 0.35 %K, 3.91 %CaO, 1.13 %MgO, 59.4 mg kg ⁻¹ Fe, 27.5 mg kg ⁻¹ Mn, 6.1 mg kg ⁻¹ Cu, 14.4 mg kg ⁻¹ Zn
Sand	pH-4.14, 0.04 %OM, 1.54 mg kg ⁻¹ P, 28.9 mg kg ⁻¹ K, 1,555 mg kg ⁻¹ CaO, 259 mg kg ⁻¹ MgO, 29 mg kg ⁻¹ Fe, 7 mg kg ⁻¹ Mn, 0.26 mg kg ⁻¹ Cu, 0.35 mg kg ⁻¹ Zn

การวิเคราะห์ผลทางสถิติ

การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางสถิติ (Analysis of variance) ตามแผนการทดลองแบบสุ่มลงในบล็อกอย่างสมบูรณ์ เมื่อพบความแตกต่างกันในทางสถิติจึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย โดยวิธีจัดกลุ่มของสิ่งทดลอง (Least Significant Difference; LSD)

บทที่ 4 ผลการวิจัย

สมบัติของดิน

ศึกษาคุณสมบัติของดินใต้ทรงพุ่มมะม่วง โดยทำการศึกษาคูณสมบัติของดิน 3 ประการ คือ 1) คุณสมบัติทางเคมีของดิน ได้แก่ ค่าความเป็นกรด-ด่าง ปริมาณอินทรีย์วัตถุ ปริมาณฟอสฟอรัส โพแทสเซียม แคลเซียม แมกนีเซียม และธาตุอาหารเสริมที่สกัดได้ในดิน 2) คุณสมบัติทางกายภาพของดิน ได้แก่ ความหนาแน่นรวม ความชื้น ความคงทนของดิน และลักษณะเนื้อดิน และ 3) คุณสมบัติทางชีวภาพของดิน ได้แก่ ปริมาณเชื้อแบคทีเรีย เชื้อรา และเชื้อแอคติโนมัยซีท

สมบัติทางเคมีของดิน

สมบัติทางเคมีของดินก่อนทดลอง

สมบัติของทางเคมีดินก่อนทำการทดลอง โดยเก็บตัวอย่างดินจากใต้ทรงพุ่มมะม่วงที่ทำการทดลอง เพื่อทดสอบผลของวัสดุปรับปรุงดินต่อคุณสมบัติทางเคมีของดิน ที่ความลึก 0-15 cm พบว่าดินมีค่าความเป็นกรด-ด่าง คือ 8.00 ปริมาณอินทรีย์วัตถุในดินคือ 1.41% ปริมาณธาตุอาหารหลัก ได้แก่ ฟอสฟอรัสและโพแทสเซียมที่สกัดได้ในดินคือ 22.8 และ 76 mg kg⁻¹ ปริมาณธาตุอาหารรองในดิน ได้แก่ แคลเซียมและแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดินคือ 7,824 และ 491 mg kg⁻¹ ส่วนปริมาณธาตุอาหารเสริมในดิน ได้แก่ ปริมาณเหล็ก แมงกานีส ทองแดง และสังกะสีที่สกัดได้ในดินคือ 5.5, 7.5, 3.75 และ 0.98 mg kg⁻¹ ตามลำดับ

ส่วนดินที่ความลึก 15-30 cm พบว่าดินมีค่าความเป็นกรด-ด่างคือ 8.07 ปริมาณอินทรีย์วัตถุในดินคือ 0.75% ปริมาณฟอสฟอรัสและโพแทสเซียมที่สกัดได้ในดินคือ 6.18 และ 39 mg kg⁻¹ ปริมาณธาตุอาหารรองในดิน ได้แก่ แคลเซียมและแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดินคือ 7,540 และ 317 mg kg⁻¹ ขณะที่ปริมาณเหล็ก แมงกานีส ทองแดง และสังกะสีที่สกัดได้ คือ 5.7, 8.4, 3.38 และ 0.54 mg kg⁻¹ ตามลำดับ (Table 2)

Table 2 Soil chemical properties before soil amendment application

Soil depth (cm)	pH	OM (%)	mg kg ⁻¹							
			P	K	Ca	Mg	Fe	Mn	Cu	Zn
0-15	8.00	1.41	22.8	76	7,824	491	5.5	7.5	3.75	0.98
15-30	8.07	0.75	6.18	39	7,540	317	5.7	8.4	3.38	0.54

สมบัติทางเคมีของดินหลังทำการทดลอง

สมบัติทางเคมีของดินหลังใส่วัสดุปรับปรุงดิน 3 เดือน

การศึกษาสมบัติทางเคมีของดินหลังใส่วัสดุปรับปรุงดิน 3 เดือน ที่ระดับความลึก 0-15 cm พบว่าดินมีค่าความเป็นกรด-ด่างเฉลี่ยอยู่ที่ 8.08 ซึ่งจากการทดลองจะสังเกตได้ว่าตำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพส่งผลทำให้ค่าความเป็นกรด-ด่างของดินสูงที่สุด โดยตำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพมีค่าความเป็นกรด-ด่างสูงที่สุดคือ 8.21 ซึ่งไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับควบคุม มูลไก่ มูลวัว และทรายหยาบ ที่มีค่าความเป็นกรด-ด่างอยู่ที่ 8.15, 8.14, 8.12 และ 8.18 ($P < 0.01$) ยกเว้นตำรับที่ใส่พืชมิมิซที่ทำให้ค่าความเป็นกรด-ด่างของดินต่ำที่สุดคือ 7.68 ตามลำดับ

ปริมาณอินทรีย์วัตถุในดิน พบว่ามีปริมาณอินทรีย์วัตถุโดยเฉลี่ยอยู่ที่ 1.35% ซึ่งมีปริมาณลดลงจากดินก่อนใส่วัสดุปรับปรุงดิน (1.41%) โดยจะสังเกตได้ว่าตำรับที่ใส่มูลไก่มีปริมาณอินทรีย์วัตถุสูงที่สุดคือ 1.49% รองลงมาคือตำรับที่ใส่มูลวัวและพืชมิมิซที่ทำให้มีปริมาณอินทรีย์วัตถุอยู่ที่ 1.43 และ 1.44% ส่วนตำรับที่ใส่ทรายหยาบทำให้มีปริมาณอินทรีย์วัตถุต่ำที่สุดคือ 1.14% ตามลำดับ แต่อย่างไรก็ตามในทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ

ปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดิน พบว่ามีปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้เฉลี่ยอยู่ที่ 14.8 mgP kg⁻¹ ซึ่งจากการใส่วัสดุปรับปรุงดิน จะสังเกตได้ว่าตำรับที่มีการใส่มูลไก่ส่งผลทำให้ปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดินสูงที่สุด คือ 30.8 mgP kg⁻¹ ซึ่งไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับที่ใส่มูลวัวและพืชมิมิซ ที่ส่งผลให้มีปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดินคือ 18.7 และ 18.0 mgP kg⁻¹ ขณะเดียวกันตำรับที่ใส่มูลไก่และพืชมิมิซก็ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับควบคุมและถ่านชีวภาพ ส่วนตำรับที่มีการใส่ทรายหยาบ มีผลทำให้มีปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ 5.3 mgP kg⁻¹ แต่ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับควบคุม ($P < 0.01$) ปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้ในดิน พบว่ามีปริมาณโพแทสเซียมเฉลี่ยอยู่ที่ 83 mgK kg⁻¹ ซึ่งจากการทดลองจะสังเกตเห็นว่าตำรับที่ใส่มูลไก่มีผลทำให้ปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ 102 mgK kg⁻¹ และรองลงมาตำรับมูลวัวมีปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้ในดินคือ 91 mgK kg⁻¹ แต่ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับควบคุมและตำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพ ที่มีปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้ในดินคือ 85 และ 88 mgK kg⁻¹ ขณะที่ตำรับที่ใส่พืชมิมิซมีผลทำให้ปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ 65 mgK kg⁻¹ แต่ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับควบคุมและตำรับที่ใส่ทรายหยาบ ($P < 0.05$)

ปริมาณแคลเซียมที่สกัดได้ในดิน พบว่ามีปริมาณแคลเซียมที่สกัดได้เฉลี่ยคือ 11,108 mgCa kg⁻¹ ซึ่งมีปริมาณเพิ่มขึ้นจากดินก่อนใส่วัสดุปรับปรุงดิน (7,824 mgCa kg⁻¹) จะสังเกตได้ว่าตำรับที่ใส่พืชมิมิซปริมาณแคลเซียมที่สกัดได้ในดินสูงกว่าทุกตำรับการทดลองคือ 16,693 mgCa kg⁻¹

รองลงมาคือตำรับควบคุม ตำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพ และตำรับที่ใส่มูลวัว ที่มีปริมาณแคลเซียมที่สกัดได้ในดินคือ 10,648, 10,257 และ 10,134 mgCa kg⁻¹ ตามลำดับ ขณะที่ตำรับที่ใส่มูลไก่และทรายหยาบส่งผลให้มีปริมาณแคลเซียมที่สกัดได้ในดินต่ำกว่าตำรับอื่นคือ 9,608 และ 9,305 mgCa kg⁻¹ ตามลำดับ อย่างไรก็ตามในการใส่วัสดุปรับปรุงดินทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ ปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดิน พบว่ามีปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ 397 mgMg kg⁻¹ ซึ่งมีปริมาณลดลงจากดินก่อนใส่วัสดุปรับปรุงดิน (491 mgMg kg⁻¹) จากการทดลองจะสังเกตได้ว่าตำรับที่ใส่มูลไก่ส่งผลให้มีปริมาณแมกนีเซียมสูงที่สุด รองลงมาเป็นตำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพ โดยทั้งสองตำรับมีปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดินอยู่ที่ 502 และ 438 mgMg kg⁻¹ ส่วนตำรับควบคุม มูลวัว ปุ๋ยหมัก และทรายหยาบอยู่ในช่วง 352-382 mgMg kg⁻¹ แต่การใส่วัสดุปรับปรุงดินทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ

ปริมาณธาตุอาหารเสริมในดิน พบว่าปริมาณเหล็กที่สกัดได้มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 6.13 mgFe kg⁻¹ ซึ่งการใส่วัสดุปรับปรุงดินทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยตำรับที่ใส่มูลวัวทำให้ปริมาณเหล็กที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ 7.0 mgFe kg⁻¹ ขณะที่ตำรับที่ใส่ปุ๋ยหมักทำให้มีปริมาณเหล็กที่สกัดได้ต่ำที่สุดคือ 4.3 mgFe kg⁻¹ ปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้ในดิน พบว่าทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยมีปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ 5.87 mgMn kg⁻¹ ซึ่งตำรับที่มีการใส่มูลไก่มีปริมาณแมงกานีสสูงกว่าทุกตำรับการทดลอง คือ 9.1 mgMn kg⁻¹ ขณะที่ตำรับที่ใส่ปุ๋ยหมักทำให้มีปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้ต่ำที่สุดคือ 4.1 mgMn kg⁻¹ ปริมาณทองแดงที่สกัดได้ในดิน พบว่ามีปริมาณทองแดงที่สกัดได้เฉลี่ยอยู่ที่ 3.51 mgCu kg⁻¹ ซึ่งทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยตำรับที่ใส่ควบคุมมีแนวโน้มที่จะทำให้ปริมาณทองแดงที่สกัดได้สูงกว่าตำรับที่ใส่การใส่วัสดุปรับปรุงดิน ซึ่งมีปริมาณทองแดงที่สกัดได้ในดินอยู่ที่ 3.9 mgCu kg⁻¹ ส่วนทุกตำรับที่มีการใส่วัสดุปรับปรุงดินมีปริมาณทองแดงอยู่ในช่วง 3.22-3.72 mgCu kg⁻¹ ปริมาณสังกะสีที่สกัดได้ในดิน พบว่าทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยมีปริมาณสังกะสีที่สกัดเฉลี่ยอยู่ที่ 1.05 mgZn kg⁻¹ จากการทดลองตำรับที่ใส่มูลไก่มีปริมาณสังกะสีที่สกัดได้สูงที่สุดคือ 1.55 mgZn kg⁻¹ ส่วนตำรับควบคุม ถ่านชีวภาพ มูลวัว ปุ๋ยหมัก และทรายหยาบ มีปริมาณสังกะสีที่สกัดได้ในช่วง 0.76-1.21 mgZn kg⁻¹

ที่ระดับความลึก 15-30 cm พบว่าค่าความเป็นกรด-ด่างของดิน มีเฉลี่ยอยู่ที่ 8.13 ซึ่งจากการใส่วัสดุปรับปรุงดินจะสังเกตได้ว่าตำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพมีผลทำให้ค่าความเป็นกรด-ด่างของสูงที่สุดคือ 8.25 แต่อย่างไรก็ตามไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับทุกตำรับการทดลอง ขณะที่ตำรับที่ใส่ปุ๋ยหมักที่ทำให้ค่าความเป็นกรด-ด่างของดินต่ำที่สุดคือ 7.85 (P<0.01)

ปริมาณอินทรีย์วัตถุในดิน พบว่าทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยมีปริมาณอินทรีย์วัตถุเฉลี่ยอยู่ที่ 0.93% เพิ่มขึ้นจากดินก่อนทำการใส่วัสดุปรับปรุงดิน (0.75%) จากการทดลองสังเกตได้ว่าตำรับที่ใส่มูลไก่มีปริมาณอินทรีย์วัตถุสูงที่สุดคือ 1.08% รองลงมาคือตำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพและพืชมิซที่มีปริมาณอินทรีย์วัตถุเท่ากันคือ 0.98% ส่วนตำรับควบคุม มูลวัว และทรายหยาบ มีปริมาณอินทรีย์วัตถุต่ำกว่าตำรับก่อนหน้านี้ที่กล่าวมาคือ 0.87, 0.86 และ 0.81% ตามลำดับ

ปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดิน พบว่ามีปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้อยู่ที่ 3.1 mgP kg^{-1} ลดลงจากดินก่อนการทดลอง (6.18 mgP kg^{-1}) จากการทดลองจะสังเกตได้ว่าตำรับที่ใส่พืชมิซส่งผลให้ปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ 4.5 mgP kg^{-1} รองลงมาคือตำรับที่ใส่มูลไก่ที่ทำให้มีปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดินคือ 3.7 mgP kg^{-1} ขณะที่ตำรับควบคุม ถ่านชีวภาพ มูลวัว และทรายหยาบ ทำให้มีปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดินอยู่ในช่วง $2.1\text{-}2.9 \text{ mgP kg}^{-1}$ แต่อย่างไรก็ตามทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ ปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้ในดิน พบว่าทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยมีปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ 51 mgK kg^{-1} จากการทดลองตำรับที่ใส่พืชมิซมีปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้ในดินสูงกว่าตำรับอื่นๆ โดยมีปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้คือ 59 mgK kg^{-1} ส่วนตำรับควบคุมทำให้มีปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ 44 mgK kg^{-1}

ปริมาณแคลเซียมที่สกัดได้ในดิน พบว่าทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยมีปริมาณแคลเซียมที่สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ $10,207 \text{ mgCa kg}^{-1}$ จากการทดลองจะสังเกตได้ว่าตำรับควบคุมมีปริมาณแคลเซียมที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ $11,123 \text{ mgCa kg}^{-1}$ รองลงมาคือตำรับที่ใส่พืชมิซ ถ่านชีวภาพ และมูลวัว มีปริมาณแคลเซียมที่สกัดได้ในดินคือ $10,756, 10,277$ และ $10,030 \text{ mgCa kg}^{-1}$ ขณะที่ตำรับที่ใส่ทรายหยาบมีปริมาณแคลเซียมที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ $9,393 \text{ mgCa kg}^{-1}$ ปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดิน พบว่ามีปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ 219 mgMg kg^{-1} ซึ่งตำรับที่ใส่มูลไก่มีปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดินสูงกว่าทุกตำรับการทดลองคือ 310 mgMg kg^{-1} ส่วนตำรับที่รองลงมาตามลำดับคือ ตำรับที่ใส่มูลวัว ทรายหยาบ และพืชมิซ มีปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้คือ $242, 216$ และ 206 mgMg kg^{-1} ขณะที่ตำรับถ่านชีวภาพมีปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ 168 mgMg kg^{-1} ตามลำดับ แต่ทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ

ปริมาณธาตุอาหารเสริมในดิน พบว่าทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยมีปริมาณเหล็กที่สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ $6.13 \text{ mgFe kg}^{-1}$ จากการทดลองจะเห็นได้ว่าตำรับทรายหยาบมีปริมาณเหล็กที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ 7.1 mgFe kg^{-1} ซึ่งมีปริมาณใกล้เคียงกับตำรับควบคุม

ที่มีปริมาณเหล็กที่สกัดได้คือ 7.0 mgFe kg^{-1} ส่วนตำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพ มูลไก่ มูลวัว และพัมมิช มีปริมาณเหล็กที่สกัดได้อยู่ในช่วง $5.2\text{-}6.2 \text{ mgFe kg}^{-1}$ ปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้ในดิน พบว่าทุกตำรับ การทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยมีปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้เฉลี่ยอยู่ที่ $11.07 \text{ mgMn kg}^{-1}$ ส่วนตำรับที่ใส่ทรายหยาบมีปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้สูงกว่าตำรับอื่นคือ $11.7 \text{ mgMn kg}^{-1}$ ตำรับที่มีปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้ในดินรองลงมาคือ ตำรับที่ใส่มูลไก่และมูลวัว มีปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้ในดินคือ 11.3 และ $10.8 \text{ mgMn kg}^{-1}$ ขณะที่ตำรับควบคุม ถ่านชีวภาพ และพัมมิช มีปริมาณแมงกานีสต่ำกว่าตำรับอื่น คือมีปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้ 9.6 , 8.6 และ 8.4 mgMn kg^{-1} ตามลำดับ ปริมาณทองแดงที่สกัดได้ในดิน พบว่ามีปริมาณทองแดงที่สกัดได้เฉลี่ยอยู่ที่ $3.49 \text{ mgCu kg}^{-1}$ โดยตำรับควบคุมมีปริมาณทองแดงที่สกัดได้สูงที่สุดคือ $3.83 \text{ mgCu kg}^{-1}$ ส่วนตำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพทำให้มีปริมาณทองแดงที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ $2.84 \text{ mgCu kg}^{-1}$ แต่ทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ ปริมาณสังกะสีที่สกัดได้ในดิน พบว่ามีปริมาณสังกะสีที่สกัดได้เฉลี่ยอยู่ที่ $1.17 \text{ mgZn kg}^{-1}$ จากการทดลองตำรับที่ใส่มูลไก่มีปริมาณสังกะสีที่สกัดได้สูงใกล้เคียงกับตำรับควบคุม โดยตำรับที่ใส่มูลไก่มีปริมาณสังกะสีที่สกัดได้สูงสุดคือ $1.46 \text{ mgZn kg}^{-1}$ ส่วนตำรับควบคุมมีปริมาณสังกะสีที่สกัดได้คือ $1.44 \text{ mgZn kg}^{-1}$ ขณะที่ตำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพ มูลวัว พัมมิช และทรายหยาบ มีสังกะสีที่สกัดได้อยู่ในช่วง $0.96\text{-}1.12 \text{ mgZn kg}^{-1}$ (ตารางที่ 3)

Table 3 Soil chemical properties after soil amendment applied at 3 months

Treatment	pH	OM (%)	mg kg ⁻¹							
			P	K	Ca	Mg	Fe	Mn	Cu	Zn
Top soil (0-15)										
Control	8.15 a	1.31	6.3 bc	85 abc	10,648	352	6.5	5.5 b	3.9	1.21
Biochar	8.21 a	1.29	9.9 b	88 ab	10,257	438	5.8	4.8 b	3.43	0.84
CKM	8.14 a	1.49	30.8 a	102 a	9,608	502	6.5	9.1 a	3.27	1.55
CM	8.12 a	1.43	18.7 ab	91 a	10,134	382	7.0	6.4 b	3.57	1.13
Pumice	7.68 b	1.44	18.0 ab	65 c	16,693	354	4.3	4.1 b	3.72	0.79
Sand	8.18 a	1.14	5.3 c	67 bc	9,305	354	6.7	5.3 b	3.22	0.76
mean	8.08	1.35	14.8	83	11,108	397	6.13	5.87	3.51	1.05
%CV	1.68	20.58	36.90	18.40	37.85	29.23	23.32	30.34	23.85	51.18
F-test	**	ns	**	*	ns	ns	ns	*	ns	ns
Subsoil (15-30 cm)										
Control	8.16 a	0.87	2.7	44	11,123	168	7.0	9.6	3.83	1.44
Biochar	8.25 a	0.98	2.7	55	10,277	174	5.2	8.6	2.84	1.06
CKM	8.15 a	1.08	3.7	52	9,665	310	6.2	11.3	3.78	1.46
CM	8.15 a	0.86	2.9	50	10,030	242	5.5	10.8	3.45	0.98
Pumice	7.85 b	0.98	4.5	59	10,756	206	5.8	8.4	3.72	1.12
Sand	8.22 a	0.81	2.1	46	9,393	216	7.1	11.7	3.29	0.96
mean	8.13	0.93	3.1	51	10,207	219	6.13	11.07	3.49	1.17
%CV	1.51	30.73	35.24	21.97	9.47	34.14	24.83	25.25	19.29	31.14
F-test	**	ns	ns	ns	ns	ns	ns	ns	ns	ns

Note: Means in the same column followed by different letters were significantly different by LSD, **=0.01, *=0.05 and ns=non-significant. Control, Biochar, Chicken manure (CKM), Cow manure (CM), Pumice and Sand

สมบัติทางเคมีของดินหลังใส่วัสดุปรับปรุงดิน 6 เดือน

จากการศึกษาสมบัติทางเคมีของดินหลังใส่วัสดุปรับปรุงดิน 6 เดือน ที่ความลึก 0-15 cm พบว่าค่าความเป็นกรด-ด่างของดินเฉลี่ยอยู่ที่ 7.98 ซึ่งค่าความเป็นกรด-ด่าง ลดลงจากดินหลังใส่วัสดุปรับปรุงดิน 3 เดือน เพียงเล็กน้อย (8.08) โดยตำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพทำให้ค่าความเป็นกรด-ด่างสูงที่สุดคือ 8.13 แต่ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับควบคุม มูลวัว และทรายหยาบ ที่มีค่าความเป็นกรด-ด่างอยู่ที่ 8.05, 8.00 และ 8.09 ส่วนตำรับที่ใส่พืชมัชทำให้มีค่าความเป็นกรด-ด่างต่ำที่สุดคือ 7.73 ซึ่งไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับที่ใส่มูลไก่ ($P < 0.05$)

ปริมาณอินทรีย์วัตถุในดิน พบว่าอินทรีย์วัตถุเพิ่มขึ้นจากเดิมหลังจากที่มีการใส่วัสดุปรับปรุงดิน 3 เดือน โดยมีปริมาณอินทรีย์วัตถุเฉลี่ยอยู่ที่ 1.35% เพิ่มขึ้นเป็น 4.03% ในดินหลังทำการทดลอง 6 เดือน จากการทดลองตำรับที่ใส่มูลไก่ทำให้มีปริมาณอินทรีย์วัตถุสูงที่สุดคือ 2.49% ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับที่ใส่ถ่านชีวภาพ ขณะที่ตำรับที่ใส่มูลวัวทำให้มีปริมาณอินทรีย์วัตถุต่ำที่สุดคือ 1.43% ($P < 0.05$)

ปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดิน พบว่ามีปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดินเพิ่มสูงขึ้นจากดินที่ทำการใส่วัสดุปรับปรุงดิน 3 เดือน จากปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดินเฉลี่ย 14.8 mgP kg^{-1} เป็น 56 mgP kg^{-1} ซึ่งจากการทดลองจะสังเกตได้ว่าตำรับที่ใส่มูลไก่มีผลทำให้ปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดของทุกตำรับการทดลอง โดยมีปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้สูงที่สุดคือ 129 mgP kg^{-1} ส่วนตำรับที่ใส่พืชมัชทำให้มีปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้ต่ำที่สุดคือ 32 mgP kg^{-1} แต่ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับควบคุม ถ่านชีวภาพ มูลไก่ และทรายหยาบ ($P < 0.01$) ปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้ในดิน พบว่าดินหลังการทดลองมีปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้เฉลี่ยอยู่ที่ 103 mgK kg^{-1} ซึ่งมีปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้ในดินเพิ่มจากเดิมที่มีการใส่วัสดุปรับปรุงดิน 3 เดือน (83 mgK kg^{-1}) โดยตำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพทำให้มีปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้สูงที่สุดคือ 172 mgK kg^{-1} แต่ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับที่ใส่มูลไก่ที่มีปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้อยู่ที่ 154 mgK kg^{-1} ขณะที่ตำรับที่ใส่ทรายหยาบทำให้มีปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้ต่ำที่สุดคือ 56 mgK kg^{-1} ซึ่งไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับที่ใส่มูลวัวและพืชมัช ($P < 0.05$)

ปริมาณแคลเซียมที่สกัดได้ในดิน พบว่ามีปริมาณแคลเซียมที่สกัดได้เฉลี่ยอยู่ที่ $13,126 \text{ mgCa kg}^{-1}$ ซึ่งมีปริมาณเพิ่มขึ้นจากการทดลองที่ 3 เดือน ($11,108 \text{ mgCa kg}^{-1}$) จากการทดลองตำรับที่ใส่พืชมัชมีแนวโน้มทำให้มีปริมาณแคลเซียมที่สกัดได้สูงที่สุดคือ $14,741 \text{ mgCa kg}^{-1}$ อย่างไรก็ตามทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ ปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดิน พบว่ามีปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ 215 mgMg kg^{-1} ซึ่งมีปริมาณเพิ่มขึ้นจากการทดลอง 3 เดือน (199 mgMg kg^{-1}) โดยตำรับที่มีการใส่ถ่านชีวภาพทำให้มีปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดินสูงที่สุด

คือ 293 mgMg kg⁻¹ ซึ่งไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับควบคุม มูลไก่ และมูลวัว ที่มีปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดินอยู่ที่ 260, 266 และ 177 mgMg kg⁻¹ (P<0.01) ส่วนตำรับที่ใส่ทรายหยาบทำให้มีปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ 146 mgMg kg⁻¹

ปริมาณธาตุอาหารเสริมในดิน พบว่ามีปริมาณเหล็กที่สกัดได้เฉลี่ยอยู่ที่ 8.6 mgFe kg⁻¹ โดยตำรับควบคุมมีปริมาณเหล็กที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ 9.7 mgFe kg⁻¹ ส่วนตำรับที่ใส่มูลไก่และมูลวัวมีปริมาณเหล็กที่สกัดได้ในดินรองจากตำรับควบคุม คือ 9.1 mgFe kg⁻¹ ขณะที่ตำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพและพืชมิมขทำให้มีปริมาณเหล็กที่สกัดได้ในดินต่ำกว่าตำรับอื่นคือ 7.5 และ 7.7 mgFe kg⁻¹ ตามลำดับ ซึ่งทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ ปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้ในดิน พบว่าทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยมีปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ 10.1 mgMn kg⁻¹ ซึ่งตำรับที่ใส่มูลวัวมีปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้สูงที่สุดคือ 12.3 mgMn kg⁻¹ ส่วนตำรับที่ใส่ทรายหยาบมีปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้ต่ำที่สุดคือ 8.2 mgMn kg⁻¹ ปริมาณทองแดงที่สกัดได้ในดิน พบว่าทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ ซึ่งมีปริมาณทองแดงที่สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ 4.87 mgCu kg⁻¹ จากการทดลองตำรับที่ใส่ทรายหยาบมีปริมาณสูงที่สุดคือ 5.43 mgCu kg⁻¹ รองลงมาคือตำรับควบคุมมีปริมาณทองแดงที่สกัดได้คือ 5.00 mgCu kg⁻¹ ขณะที่ตำรับที่ใส่มูลวัวมีปริมาณทองแดงต่ำที่สุดคือ 4.15 mgCu kg⁻¹ ปริมาณสังกะสีที่สกัดได้ในดิน พบว่ามีปริมาณสังกะสีที่สกัดได้เฉลี่ยอยู่ที่ 3.38 mgZn kg⁻¹ ซึ่งจากการทดลองตำรับที่ใส่มูลไก่มีผลทำให้มีปริมาณสังกะสีที่สกัดได้สูงที่สุดคือ 9.43 mgZn kg⁻¹ มีความแตกต่างกันทางสถิติกับทุกตำรับการทดลอง ส่วนตำรับควบคุมทำให้มีปริมาณสังกะสีที่สกัดได้ต่ำที่สุดคือ 1.50 mgZn kg⁻¹ (P<0.01)

ที่ระดับความลึก 15-30 cm พบว่าค่าความเป็นกรด-ด่างของดินเฉลี่ยอยู่ที่ 8.03 ซึ่งมีค่าความเป็นกรด-ด่างลดลงจากดินหลังทดลอง 3 เดือน (8.13) โดยตำรับที่มีการใส่ถ่านชีวภาพทำให้ค่าความเป็นกรด-ด่างของดินสูงที่สุดคือ 8.17 แต่ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับทุกตำรับการทดลอง (P<0.05) ยกเว้นตำรับที่ใส่พืชมิมขทำให้ค่าความเป็นกรด-ด่างของดินต่ำที่สุดคือ 7.80

ปริมาณอินทรีย์วัตถุในดิน พบว่ามีปริมาณอินทรีย์วัตถุเพิ่มขึ้นจากดินหลังทำการทดลอง 3 เดือน คือมีปริมาณอินทรีย์วัตถุเฉลี่ยอยู่ที่ 0.93% เพิ่มขึ้นเป็น 1.24% ซึ่งจากการทดลองตำรับที่ใส่มูลไก่ทำให้มีปริมาณอินทรีย์วัตถุสูงที่สุดคือ 1.64% มีความแตกต่างกันทางสถิติกับทุกตำรับการทดลอง ขณะที่ตำรับควบคุมทำให้มีปริมาณอินทรีย์วัตถุต่ำที่สุดคือ 0.94% (P<0.05) ทั้งสี่ตำรับดังกล่าวมีปริมาณอินทรีย์วัตถุอยู่ในช่วง 1.08-1.27% ตามลำดับ

ปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดิน พบว่ามีปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ 26 mgP kg⁻¹ ซึ่งเพิ่มสูงขึ้นจากดินหลังทำการทดลอง 3 เดือน (3.1 mgP kg⁻¹) จากการทดลองตำรับที่ใส่

มูลไก่ทำให้ปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ 68 mgP kg^{-1} แต่ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับที่ใส่ทรายหยาบที่มีปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดินอยู่ที่ 31 mgP kg^{-1} อย่างไรก็ตามตำรับที่ใส่ทรายหยาบก็ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับควบคุม ถ่านชีวภาพ มูลวัว และพัมมิช ขณะที่ตำรับควบคุมมีปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ 9 mgP kg^{-1} ($P < 0.01$) ปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้ในดิน พบว่ามีปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ 68 mgK kg^{-1} เพิ่มขึ้นจากดินหลังทดลอง 3 เดือน (51 mgK kg^{-1}) ซึ่งตำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพทำให้มีปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ 97 mgK kg^{-1} แต่ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับที่ใส่มูลไก่และควบคุม ขณะที่ตำรับที่ใส่ทรายหยาบทำให้ปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ 43 mgK kg^{-1} ($P < 0.01$)

ปริมาณแคลเซียมที่สกัดได้ในดิน พบว่าทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยมีปริมาณแคลเซียมที่สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ $13,030 \text{ mgCa kg}^{-1}$ ซึ่งมีปริมาณเพิ่มขึ้นจากดินหลังทำการทดลอง 3 เดือน ($10,207 \text{ mgCa kg}^{-1}$) จากการทดลองตำรับควบคุมมีปริมาณแคลเซียมสูงที่สุดคือ $14,150 \text{ mgCa kg}^{-1}$ รองลงมาตำรับที่ใส่พัมมิชทำให้มีปริมาณแคลเซียมที่สกัดได้อยู่ที่ $13,924 \text{ mgCa kg}^{-1}$ ปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดิน พบว่ามีปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดินเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย จากดินหลังทดลอง 3 เดือน คือเพิ่มขึ้นจาก 110 mgMg kg^{-1} เป็น 119 mgMg kg^{-1} โดยตำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพทำให้มีปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดินสูงเทียบเท่ากับตำรับควบคุมและมูลไก่ โดยตำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพทำให้ปริมาณแมกนีเซียมสูงที่สุดคือ 149 mgMg kg^{-1} ขณะที่ตำรับควบคุมและมูลไก่อมีปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดินคือ 141 และ 149 mgMg kg^{-1} ส่วนตำรับที่ใส่ทรายหยาบทำให้มีปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ 73 mgMg kg^{-1} แต่ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับที่ใส่มูลวัวและพัมมิช ($P < 0.05$) ตามลำดับ

ปริมาณธาตุอาหารเสริมในดิน พบว่ามีปริมาณเหล็กที่สกัดได้เฉลี่ยอยู่ที่ 9.2 mgFe kg^{-1} โดยตำรับที่ใส่มูลไก่อมีปริมาณที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ 9.8 mgFe kg^{-1} รองลงมาคือตำรับควบคุมและทรายหยาบที่มีปริมาณเหล็กที่สกัดได้ในดินคือ 9.7 และ 9.6 mgFe kg^{-1} สำหรับตำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพ มูลวัว และพัมมิช มีปริมาณเหล็กที่สกัดได้ในดินในช่วงที่ใกล้เคียงกันคือ $8.5-8.9 \text{ mgFe kg}^{-1}$ แต่อย่างไรก็ตามทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ ปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้ในดิน พบว่ามีปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ $11.6 \text{ mgMn kg}^{-1}$ ซึ่งตำรับที่ใส่มูลวัวมีปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ $13.5 \text{ mgMn kg}^{-1}$ และรองลงมาคือตำรับที่ใส่มูลไก่อที่มีปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้ในดินอยู่ที่ $13.4 \text{ mgMn kg}^{-1}$ ส่วนตำรับที่ใส่ทรายหยาบทำให้มีปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ 8.9 mgMn kg^{-1} ซึ่งทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ ปริมาณทองแดงที่สกัดได้ในดิน พบว่าทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ ซึ่งมีปริมาณ

ทองแดงที่สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ $4.80 \text{ mgCu kg}^{-1}$ ปริมาณสังกะสีที่สกัดได้ในดิน พบว่าตำรับที่ใส่มูลไก่มีปริมาณสังกะสีที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ $4.78 \text{ mgZn kg}^{-1}$ ซึ่งมีความแตกต่างในทางสถิติกับทุกตำรับการทดลอง ส่วนตำรับควบคุมทำให้มีปริมาณสังกะสีที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ $1.20 \text{ mgZn kg}^{-1}$ (ตารางที่ 4)

Table 4 Soil chemical properties after soil amendment applied at 6 months

Treatment	pH	OM (%)	P	K	Ca	Mg	Fe	Mn	Cu	Zn
(----- mg kg ⁻¹ -----)										
Top soil (0-15)										
Control	8.05 ab	1.47 b	40 b	95 b	13,165	260 ab	9.7	8.3	5.00	1.50 b
Biochar	8.13 a	2.07 ab	51 b	172 a	12,848	293 a	7.5	9.4	4.93	2.18 b
CKM	7.88 bc	2.49 a	129 a	154 a	12,285	266 ab	9.1	11.9	4.85	9.43 a
CM	8.00 ab	1.43 b	39 b	82 bc	13,020	177 ab	9.1	12.3	4.15	3.08 b
Pumice	7.73 c	1.63 b	32 b	58 c	14,741	148 b	7.7	10.6	4.85	2.08 b
Sand	8.09 ab	1.71 b	44 b	56 c	12,698	146 b	8.4	8.2	5.43	2.03 b
mean	7.98	1.80	56	103	13,126	215	8.6	10.1	4.87	3.38
%CV	1.77	24.71	26.48	21.72	13.13	27.37	23.81	34.67	39.50	28.64
F-test	*	*	**	*	ns	**	ns	ns	ns	**
Subsoil (15-30 cm)										
Control	8.06 a	0.94 b	9 b	72 ab	14,150	141 a	9.7	9.3	5.10	1.20 b
Biochar	8.17 a	1.25 b	16 b	97 a	12,826	149 a	8.7	11.9	5.35	1.72 b
CKM	8.01 a	1.64 a	68 a	92 a	12,552	148 a	9.8	13.4	5.58	4.78 a
CM	8.09 a	1.08 b	16 b	55 b	12,151	101 ab	8.5	13.5	3.20	1.83 b
Pumice	7.80 b	1.27 b	14 b	49 b	13,924	104 ab	8.9	12.8	5.13	1.80 b
Sand	8.07 a	1.24 b	31 ab	43 b	12,580	73 b	9.6	8.9	4.45	1.65 b
mean	8.03	1.24	26	68	13,030	119	9.2	11.6	4.80	2.16
%CV	1.52	18.67	46.75	24.26	7.88	31.69	17.50	24.32	32.78	25.60
F-test	*	*	**	**	ns	*	ns	ns	ns	**

Note: Means in the same column followed by different letters were significantly different by LSD, **=0.01, *=0.05 and ns=non-significant. Control, Biochar, Chicken manure (CKM), Cow manure (CM), Pumice and Sand

สมบัติทางเคมีของดินหลังใส่วัสดุปรับปรุงดิน 9 เดือน

หลังใส่วัสดุปรับปรุงดิน 9 เดือน ที่ความลึก 0-15 cm พบว่ามีค่าความเป็นกรด-ด่างของดินเฉลี่ยอยู่ที่ 7.96 ซึ่งลดลงจากการทดลอง 3 และ 6 เดือน โดยดำรับควบคุมทำให้ความเป็นกรด-ด่างสูงที่สุดคือ 8.12 แต่ไม่มีความแตกต่างทางสถิติกับทุกดำรับการทดลอง ขณะที่ดำรับที่ใส่พัมมิชที่ทำให้ความเป็นกรด-ด่างต่ำที่สุดคือ 7.64 ($P < 0.05$)

ปริมาณอินทรีย์วัตถุในดิน พบว่ามีปริมาณอินทรีย์วัตถุเฉลี่ยอยู่ที่ 1.58% ซึ่งลดลงจากดินหลังทดลอง 6 เดือน (1.80%) จากการทดลองจะสังเกตได้ว่าดำรับที่ใส่มูลไก่มีแนวโน้มที่ทำให้มีปริมาณอินทรีย์วัตถุสูงที่สุด 1.66% รองลงมาคือดำรับควบคุมและพัมมิชที่มีปริมาณอินทรีย์วัตถุอยู่ที่ 1.59% ซึ่งจะเห็นได้ว่าทุกดำรับการทดลองมีปริมาณอินทรีย์วัตถุที่อยู่ในช่วงใกล้เคียงกันคือ 1.54-1.66% แต่ทุกดำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างทางสถิติ

ปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดิน พบมีปริมาณฟอสฟอรัสเฉลี่ยอยู่ที่ 29 mgP kg⁻¹ จากการทดลองพบว่าดำรับที่ใส่มูลไก่มีผลทำให้มีปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ 70 mgP kg⁻¹ มีความแตกต่างทางสถิติกับทุกดำรับการทดลอง ส่วนดำรับที่ใส่มูลวัวมีปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดินรองจากดำรับที่ใส่มูลไก่คือ 32 mgP kg⁻¹ แต่ไม่มีความแตกต่างทางสถิติกับดำรับที่ใส่พัมมิช ขณะที่ดำรับที่ใส่ทรายหยาบทำให้มีปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ 14 mgP kg⁻¹ ปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้ในดิน พบว่ามีปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้ในดินเพิ่มขึ้นจากการทดลอง 6 เดือน โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 103 mgK kg⁻¹ เพิ่มขึ้นเป็น 113 mgK kg⁻¹ ซึ่งดำรับที่ใส่มูลไก่ทำให้มีปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ 184 mgK kg⁻¹ ไม่มีความแตกต่างทางสถิติกับทุกดำรับทดลองยกเว้นดำรับถ่านชีวภาพที่มีปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้ในดินคือ 127 mgK kg⁻¹ ขณะที่ดำรับที่ใส่พัมมิชทำให้มีปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ 78 mgK kg⁻¹ ($P < 0.01$)

ปริมาณแคลเซียมที่สกัดได้ในดิน พบว่ามีปริมาณแคลเซียมที่สกัดได้เฉลี่ยอยู่ที่ 11,903 mgCa kg⁻¹ ซึ่งลดลงจากดินหลังทดลอง 6 เดือน (13,126 mgCa kg⁻¹) โดยดำรับที่ใส่พัมมิชมีปริมาณแคลเซียมที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ 14,476 mgCa kg⁻¹ ส่วนดำรับที่ใส่มูลไก่ทำให้มีปริมาณแคลเซียมที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ 10,804 mgCa kg⁻¹ อย่างไรก็ตามทุกดำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างทางสถิติ ปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดิน พบว่ามีปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ 670 mgMg kg⁻¹ ซึ่งมีปริมาณเพิ่มสูงขึ้นจากการทดลอง 6 เดือน จะสังเกตได้ว่าดำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพจะทำให้ปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดินเพิ่มสูงที่สุดคือ 928 mgMg kg⁻¹ ส่วนดำรับที่ใส่มูลไก่และมูลวัวมีปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดินรองลงมาดำรับถ่านชีวภาพ คือมีปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้อยู่ที่

707 และ 773 mgMg kg⁻¹ สำหรับตำรับที่ใส่ทรายหยาบทำให้มีปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ 433 mgMg kg⁻¹ แต่ทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ

ปริมาณธาตุอาหารเสริมในดิน พบว่าปริมาณเหล็กที่สกัดได้ในดินทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยมีปริมาณเหล็กที่สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ 9.7 mgFe kg⁻¹ โดยตำรับที่ใส่มูลไก่มีปริมาณเหล็กที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ 10.5 mgFe kg⁻¹ ขณะที่ตำรับที่ใส่ทรายหยาบทำให้มีปริมาณเหล็กที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ 8.8 mgFe kg⁻¹ ปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้ในดิน พบว่ามีปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ 15.0 mgMn kg⁻¹ ซึ่งตำรับที่ใส่มูลไก่มีปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้ในดินสูงที่สุด 17.2 mgMn kg⁻¹ รองลงมาคือ ตำรับควบคุม พัมมิช และมูลวัว ที่มีปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้ในดินอยู่ที่ 16.6, 15.6 และ 15.1 mgMn kg⁻¹ ส่วนตำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพและทรายหยาบมีผลทำให้มีปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ 13.3 และ 12.5 mgMn kg⁻¹ ตามลำดับ ซึ่งทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ ปริมาณทองแดงที่สกัดได้ในดิน พบว่ามีปริมาณทองแดงที่สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ 4.48 mgCu kg⁻¹ ตำรับควบคุมทำให้มีปริมาณทองแดงที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ 5.21 mgCu kg⁻¹ ขณะที่ตำรับที่ใส่ทรายหยาบทำให้มีปริมาณทองแดงที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ 3.83 mgCu kg⁻¹ ซึ่งทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ ปริมาณสังกะสีที่สกัดได้ในดิน พบว่ามีปริมาณสังกะสีที่สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ 1.38 mgZn kg⁻¹ ซึ่งจากการทดลองจะพบว่าตำรับที่ใส่มูลไก่ทำให้มีปริมาณสังกะสีที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ 2.41 mgZn kg⁻¹ ส่วนตำรับที่ใส่ทรายหยาบทำให้มีปริมาณสังกะสีที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ 0.94 mgZn kg⁻¹ ซึ่งทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ

ที่ระดับความลึก 15-30 cm พบว่าค่าความเป็นกรด-ด่างของดินเฉลี่ยอยู่ที่ 7.98 ซึ่งลดลงจากการทดลอง 6 เดือน (8.03) โดยตำรับควบคุมทำให้ความเป็นกรด-ด่างของดินสูงที่สุดคือ 8.16 แต่ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพ มูลไก่ มูลวัว และทรายหยาบ (P<0.05) ขณะที่ตำรับที่ใส่พัมมิชทำให้ความเป็นกรด-ด่างของดินต่ำที่สุดคือ 7.67

ปริมาณอินทรีย์วัตถุในดิน พบว่ามีปริมาณอินทรีย์วัตถุเฉลี่ยอยู่ที่ 1.42% ซึ่งมีปริมาณเพิ่มขึ้นจากการทดลอง 6 เดือน (1.24%) จากการทดลองตำรับที่ใส่มูลไก่ทำให้มีปริมาณอินทรีย์วัตถุสูงที่สุดคือ 1.82% แต่ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับถ่านชีวภาพที่มีปริมาณอินทรีย์วัตถุรองลงมาคือ 1.73% ส่วนตำรับควบคุมทำให้มีปริมาณอินทรีย์วัตถุต่ำที่สุดคือ 1.14% (P<0.01)

ปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดิน พบว่ามีปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ 28 mgP kg⁻¹ ซึ่งในการทดลองจะสังเกตได้ว่าตำรับที่ใส่มูลไก่ทำให้มีปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดินสูงกว่าทุกตำรับการทดลอง โดยมีปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ 47 mgP kg⁻¹ ซึ่งมีความ

แตกต่างกันทางสถิติกับค่ารับทดลองอื่นๆ ขณะที่ค่ารับควบคุมทำให้มีปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ 5 mgP kg^{-1} ($P < 0.01$) ปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้ในดิน พบว่ามีปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ 88 mgK kg^{-1} ซึ่งมีปริมาณที่เพิ่มขึ้นเล็กน้อยจากการทดลอง 6 เดือน (68 mgK kg^{-1}) โดยค่ารับที่ใส่มูลไก่มีปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ 115 mgK kg^{-1} รองลงมาคือค่ารับที่ใส่ถ่านชีวภาพที่มีปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้ในดินคือ 89 mgK kg^{-1} สำหรับค่ารับควบคุม มูลวัว และทรายหยาบ มีปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้ในดินเท่ากันคือ 71 mgK kg^{-1} ส่วนค่ารับพืชมชามีปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้ในดินคือ 74 mgK kg^{-1} อย่างไรก็ตามทุกค่ารับ การทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ

ปริมาณแคลเซียมที่สกัดได้ในดิน พบว่าทุกค่ารับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยมีปริมาณแคลเซียมที่สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ $11,585 \text{ mgCa kg}^{-1}$ จากการทดลองเห็นได้ว่าค่ารับที่ใส่พืชมชามีปริมาณแคลเซียมที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ $12,731 \text{ mgCa kg}^{-1}$ รองลงมาเป็นค่ารับที่ใส่ถ่านชีวภาพที่ทำให้มีปริมาณแคลเซียมที่สกัดได้ในดินคือ $12,016 \text{ mgCa kg}^{-1}$ ขณะที่ค่ารับที่ใส่ทรายหยาบทำให้มีปริมาณที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ $10,871 \text{ mgCa kg}^{-1}$ ปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดิน พบว่ามีปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ 481 mgMg kg^{-1} โดยค่ารับที่ใส่ถ่านชีวภาพมีปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดินสูงกว่าทุกค่ารับการทดลอง โดยค่ารับที่ใส่ถ่านชีวภาพมีปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ 815 mgMg kg^{-1} รองลงมาคือค่ารับที่ใส่มูลไก่มีปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดินคือ 609 mgMg kg^{-1} ขณะที่ค่ารับที่ใส่ทรายหยาบมีปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ 302 mgMg kg^{-1}

ปริมาณธาตุอาหารเสริมในดิน พบว่ามีปริมาณเหล็กที่สกัดได้ในดินเฉลี่ย $11.1 \text{ mgFe kg}^{-1}$ โดยค่ารับที่ใส่ถ่านชีวภาพมีปริมาณเหล็กที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ $12.5 \text{ mgFe kg}^{-1}$ ค่ารับรองจากถ่านชีวภาพคือค่ารับควบคุมมีปริมาณเหล็กที่สกัดได้ในดินคือ $12.1 \text{ mgFe kg}^{-1}$ ส่วนค่ารับที่ใส่พืชมช ทำให้มีปริมาณเหล็กที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ 9.6 mgFe kg^{-1} ซึ่งทุกค่ารับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ ปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้ในดิน พบว่าทุกค่ารับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยมีปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ $16.4 \text{ mgMn kg}^{-1}$ ซึ่งจากการทดลอง ค่ารับที่ใส่มูลวัวมีปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ $18.8 \text{ mgMn kg}^{-1}$ ตามด้วยค่ารับควบคุมที่มีปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้ในดินคือ $17.6 \text{ mgMn kg}^{-1}$ ขณะที่ค่ารับที่ใส่ถ่านชีวภาพมีปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ $14.1 \text{ mgMn kg}^{-1}$ ปริมาณทองแดงที่สกัดได้ในดิน พบว่าทุกค่ารับ การทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยมีปริมาณทองแดงที่สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ $4.65 \text{ mgCu kg}^{-1}$ จากการทดลองจะสังเกตได้ว่าค่ารับควบคุมทำให้มีปริมาณทองแดงที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ $5.71 \text{ mgCu kg}^{-1}$ รองลงมาคือค่ารับที่ใส่ถ่านชีวภาพมีปริมาณทองแดงที่สกัดได้ในดินคือ $5.06 \text{ mgCu kg}^{-1}$

kg^{-1} ส่วนตำรับที่ใส่มูลไก่มีปริมาณทองแดงที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ $4.02 \text{ mgCu kg}^{-1}$ ปริมาณสังกะสีที่สกัดได้ในดิน พบว่าทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยมีปริมาณสังกะสีที่สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ $0.97 \text{ mgZn kg}^{-1}$ ซึ่งจากการทดลองจะพบว่าตำรับที่ใส่มูลไก่มีปริมาณสังกะสีที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ $1.36 \text{ mgZn kg}^{-1}$ ส่วนตำรับควบคุมทำให้มีปริมาณสังกะสีที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ $0.82 \text{ mgZn kg}^{-1}$ (ตารางที่ 5)

Table 5 Soil chemical properties after soil amendment applied at 9 months

Treatment	pH	OM (%)	P	K	Ca	Mg	Fe	Mn	Cu	Zn
(----- mg kg ⁻¹ -----)										
Top soil (0-15)										
Control	8.12 a	1.59	16 c	99 b	11,599	605	9.9	16.6	5.21	1.25
Biochar	8.05 a	1.54	17 c	127 ab	11,642	928	9.4	13.3	4.26	1.29
CKM	7.96 a	1.66	70 a	184 a	10,804	707	10.5	17.2	4.40	2.41
CM	7.97 a	1.55	32 b	101 b	11,441	773	9.9	15.1	4.10	1.26
Pumice	7.64 b	1.59	22 bc	78 b	14,476	575	9.9	15.6	5.06	1.11
Sand	8.01 a	1.56	14 c	90 b	11,458	433	8.8	12.5	3.83	0.94
mean	7.96	1.58	29	113	11,903	670	9.7	15.0	4.48	1.38
%CV	2.00	21.43	25.02	25.18	15.67	46.53	26.87	23.62	32.14	59.34
F-test	*	ns	**	**	ns	ns	ns	ns	ns	ns
Subsoil (15-30 cm)										
Control	8.16 a	1.14 b	5 c	71	10,910	493	12.1	17.6	5.71	0.82
Biochar	8.03 a	1.73 a	8 c	89	12,016	815	12.5	14.1	5.06	1.06
CKM	7.99 a	1.82 a	47 a	115	11,433	609	10.1	16.4	4.02	1.36
CM	7.98 a	1.22 b	12 bc	71	11,551	308	11.1	18.8	4.40	0.86
Pumice	7.67 b	1.30 b	15 b	74	12,731	362	9.6	15.1	4.32	0.88
Sand	8.06 a	1.29 b	9 bc	71	10,871	302	11.3	16.6	4.37	0.83
mean	7.98	1.42	16	88	11,585	481	11.1	16.4	4.65	0.97
%CV	2.03	11.64	27.98	53.26	9.17	58.23	17.70	18.50	30.36	50.75
F-test	*	**	**	ns	ns	ns	ns	ns	ns	ns

Note: Means in the same column followed by different letters were significantly different by LSD, **=0.01, *=0.05 and ns=non-significant. Control, Biochar, Chicken manure (CKM), Cow manure (CM), Pumice and Sand

สมบัติทางเคมีของดินหลังใส่วัสดุปรับปรุงดิน 12 เดือน

หลังใส่วัสดุปรับปรุงดิน 12 เดือน ที่ความลึก 0-15 cm พบว่าค่าความเป็นกรด-ด่างของดินเฉลี่ยอยู่ที่ 7.94 ซึ่งลดลงจากการทดลอง 9 เดือนเล็กน้อย (7.96) โดยตำรับที่ใส่มูลไก่มีแนวโน้มทำให้ความเป็นกรด-ด่างของดินสูงที่สุดคือ 8.05 ขณะที่ตำรับที่ใส่ทรายหยาบทำให้ความเป็นกรด-ด่างของดินต่ำที่สุดคือ 7.86 ซึ่งทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ

ปริมาณอินทรีย์วัตถุในดิน พบว่าทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยมีปริมาณอินทรีย์วัตถุเฉลี่ยอยู่ที่ 1.77% ซึ่งเพิ่มขึ้นจากการทดลองที่ 9 เดือน (1.58%) จากการทดลองตำรับที่ใส่มูลไก่มีปริมาณอินทรีย์วัตถุสูงที่สุดคือ 2.04% รองลงมาคือตำรับที่ใส่มูลวัวที่มีปริมาณอินทรีย์วัตถุอยู่ที่ 1.94% ส่วนตำรับควบคุมมีปริมาณอินทรีย์วัตถุต่ำที่สุดคือ 1.53%

ปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดิน พบว่ามีปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ 29 mgP kg⁻¹ ซึ่งจะเห็นได้ว่าตำรับที่ใส่มูลไก่ทำให้มีปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดินสูงกว่าตำรับการทดลองอื่นๆ โดยตำรับที่ใส่มูลไก่ทำให้มีฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ 49 mgP kg⁻¹ ซึ่งมีความแตกต่างกันทางสถิติกับทุกตำรับการทดลอง ส่วนตำรับควบคุมทำให้มีปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ 20 mgP kg⁻¹ ปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ 136 mgK kg⁻¹ ซึ่งจากการทดลองจะสังเกตได้ว่าตำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพมีปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ 171 mgK kg⁻¹ รองลงมาเป็นตำรับมูลไก่และมูลวัวที่ทำให้มีปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้ในดินคือ 153 และ 142 mgK kg⁻¹ ส่วนตำรับควบคุมมีปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ 109 mgK kg⁻¹ ซึ่งทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ

ปริมาณแคลเซียมที่สกัดได้ในดิน พบว่ามีปริมาณแคลเซียมที่สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ 8,885 mgCa kg⁻¹ ซึ่งปริมาณลดลงจากการทดลอง 9 เดือน (11,903 mgCa kg⁻¹) โดยตำรับควบคุมทำให้มีปริมาณแคลเซียมที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ 9,434 mgCa kg⁻¹ ซึ่งไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับที่ใส่พืชมัชที่มีปริมาณแคลเซียมที่สกัดได้ในดินคือ 9,033 mgCa kg⁻¹ แต่ตำรับพืชมัชก็ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพ มูลไก่ มูลวัว และทรายหยาบ ส่วนตำรับที่ใส่ทรายหยาบทำให้มีปริมาณแคลเซียมที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ 8,558 mgCa kg⁻¹ แต่ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพ มูลไก่ มูลวัว และพืชมัช (P<0.05) ปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดิน พบว่าทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยมีปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ 628 mgMg kg⁻¹ โดยตำรับที่ใส่มูลไก่มีปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ 677 mgMg kg⁻¹ ขณะที่ตำรับควบคุมมีปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ 585 mgMg kg⁻¹

ปริมาณธาตุอาหารเสริมในดิน พบว่ามีปริมาณเหล็กที่สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ 7.5 mgFe kg⁻¹ โดยตำรับควบคุมมีแนวโน้มทำให้ปริมาณเหล็กที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ 8.2 mgFe kg⁻¹ ส่วนตำรับที่

ใส่ทรายหยาบทำให้มีปริมาณเหล็กที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ 6.4 mgFe kg^{-1} แต่ทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ ตามลำดับ ปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้ในดิน พบว่ามีปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ $13.5 \text{ mgMn kg}^{-1}$ ซึ่งจากการทดลองตำรับที่ใส่มูลวัวทำให้มีปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ $15.6 \text{ mgMn kg}^{-1}$ รองลงมาคือตำรับที่ใส่มูลไก่มีปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้ในดินคือ $14.3 \text{ mgMn kg}^{-1}$ ส่วนตำรับที่ใส่ทรายหยาบทำให้มีปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ $10.7 \text{ mgMn kg}^{-1}$ ซึ่งทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ ปริมาณทองแดงที่สกัดได้ในดิน พบว่าทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยมีปริมาณทองแดงที่สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ $4.29 \text{ mgCu kg}^{-1}$ ซึ่งตำรับควบคุมทำให้มีปริมาณทองแดงที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ $4.83 \text{ mgCu kg}^{-1}$ ขณะที่ตำรับที่ใส่ทรายหยาบทำให้มีปริมาณทองแดงที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ $3.69 \text{ mgCu kg}^{-1}$ ตามลำดับ ปริมาณสังกะสีที่สกัดได้ในดิน พบว่ามีปริมาณสังกะสีที่สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ $1.15 \text{ mgZn kg}^{-1}$ ซึ่งจากการทดลองตำรับที่ใส่ทรายหยาบทำให้มีปริมาณสังกะสีที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ $1.27 \text{ mgZn kg}^{-1}$ รองลงมาคือตำรับที่ใส่มูลไก่มีปริมาณสังกะสีที่สกัดได้ในดินคือ $1.23 \text{ mgZn kg}^{-1}$ ส่วนตำรับที่ใส่พืชมัชทำให้มีปริมาณสังกะสีที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ $0.96 \text{ mgZn kg}^{-1}$ แต่ทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ

ที่ระดับความลึก 15-30 cm พบว่ามีค่าความเป็นกรด-ด่างของดินเฉลี่ยอยู่ที่ 8.02 โดยตำรับที่ใส่มูลไก่ทำให้ความเป็นกรด-ด่างของดินสูงที่สุดคือ 8.19 แต่ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพและมูลวัว ขณะที่ตำรับที่ใส่พืชมัชทำให้ค่าความเป็นกรด-ด่างของดินต่ำที่สุดคือ 7.83 แต่ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับควบคุมและทรายหยาบ ($P < 0.05$)

ปริมาณอินทรีย์วัตถุในดินพบว่ามีปริมาณเฉลี่ยอยู่ที่ 1.16% ซึ่งลดลงจากการทดลองที่ 9 เดือน (1.42%) โดยตำรับที่มีการใส่มูลไก่ทำให้มีปริมาณอินทรีย์วัตถุสูงที่สุดคือ 1.38% แต่ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับถ่านชีวภาพ พืชมัช และทรายหยาบ ซึ่งตำรับที่ใส่พืชมัชมีปริมาณอินทรีย์วัตถุรองจากตำรับถ่านชีวภาพคือ 1.26% ส่วนตำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพและทรายหยาบก็ไม่มีความแตกต่างกับตำรับควบคุมและมูลวัว ขณะที่ตำรับที่ใส่ทรายหยาบทำให้มีปริมาณอินทรีย์วัตถุต่ำที่สุดคือ 1.01% แต่ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับควบคุม ถ่านชีวภาพ และมูลวัว ($P < 0.05$)

ปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดิน พบว่ามีปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ 10 mgP kg^{-1} ซึ่งจากการทดลองจะเห็นว่าตำรับที่ใส่มูลไก่ทำให้มีปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ 16 mgP kg^{-1} แต่ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับการทดลองที่ใส่ถ่านชีวภาพ ขณะที่ตำรับถ่านชีวภาพก็ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับทรายหยาบ ส่วนตำรับที่ใส่มูลวัวและพืชมัชทำให้มีปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ 7 mgP kg^{-1} แต่ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับควบคุมและทรายหยาบ ($P < 0.01$) ปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้ในดิน พบว่ามีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 66 mgK

kg^{-1} โดยดำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพมีปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ 94 mgK kg^{-1} ซึ่งไม่มี ความแตกต่างกันทางสถิติกับดำรับที่ใส่มูลไก่และฟั้มมิช สำหรับดำรับควบคุมทำให้มีปริมาณ โพแทสเซียมที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ 41 mgK kg^{-1} ($P < 0.05$)

ปริมาณแคลเซียมและแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดิน พบว่ามีปริมาณแคลเซียมที่สกัดได้ในดิน เฉลี่ยอยู่ที่ $9,068 \text{ mgCa kg}^{-1}$ ซึ่งดำรับที่ควบคุมมีปริมาณแคลเซียมที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ $9,724 \text{ mgCa kg}^{-1}$ รองลงมาคือดำรับที่ใส่ฟั้มมิชมีปริมาณแคลเซียมที่สกัดได้ในดินคือ $9,128 \text{ mgCa kg}^{-1}$ ส่วนดำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพ มูลไก่ มูลวัว และทรายหยาบ มีปริมาณแคลเซียมที่สกัดได้ในดินอยู่ในช่วง $8,746\text{--}8,933 \text{ mgCa kg}^{-1}$ แต่ทุกดำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ ปริมาณแมกนีเซียมที่ สกัดได้ในดิน พบว่าทุกดำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยมีปริมาณแมกนีเซียมที่ สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ 513 mgMg kg^{-1} ซึ่งดำรับที่ใส่มูลไก่มีปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดินสูงที่สุด คือ 547 mgMg kg^{-1} ส่วนดำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพทำให้ปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ 470 mgMg kg^{-1}

ปริมาณธาตุอาหารเสริมในดิน พบว่ามีปริมาณเหล็กที่สกัดได้เฉลี่ยอยู่ที่ 9.1 mgFe kg^{-1} โดย ดำรับที่ใส่ฟั้มมิชมีแนวโน้มทำให้ปริมาณเหล็กที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ $10.1 \text{ mgFe kg}^{-1}$ รองลงมาคือ ดำรับควบคุมและถ่านชีวภาพที่มีปริมาณเหล็กที่สกัดได้ในดินคือ 9.5 mgFe kg^{-1} ส่วนดำรับมูลไก่ มูล วัว และทรายหยาบ มีปริมาณเหล็กที่สกัดได้ในดินในช่วง $8.3\text{--}8.8 \text{ mgFe kg}^{-1}$ แต่ทุกดำรับการทดลอง ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ ปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้ในดิน พบว่าทุกดำรับไม่มีความแตกต่างกัน ทางสถิติ โดยมีปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ $16.8 \text{ mgMn kg}^{-1}$ ซึ่งดำรับที่ใส่ฟั้มมิชทำให้ มีปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ $22.2 \text{ mgMn kg}^{-1}$ ส่วนดำรับควบคุมมีปริมาณแมงกานีส ที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ $14.1 \text{ mgMn kg}^{-1}$ ปริมาณทองแดงที่สกัดได้ในดิน พบว่าทุกดำรับการ ทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยมีปริมาณทองแดงที่สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ $4.92 \text{ mgCu kg}^{-1}$ ซึ่งดำรับที่ใส่ฟั้มมิชมีปริมาณทองแดงที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ $5.62 \text{ mgCu kg}^{-1}$ ปริมาณสังกะสีที่ สกัดได้ในดินทุกดำรับไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ พบว่ามีปริมาณสังกะสีเฉลี่ยอยู่ที่ $0.67 \text{ mgZn kg}^{-1}$ โดยดำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพทำให้มีปริมาณสังกะสีที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ $0.79 \text{ mgZn kg}^{-1}$ ส่วน ดำรับที่ใส่ฟั้มมิชมีปริมาณสังกะสีที่สกัดได้ในดินต่ำที่สุดคือ $0.55 \text{ mgZn kg}^{-1}$ (ตารางที่ 6)

Table 6 Soil chemical properties after soil amendment applied at 12 months

Treatment	pH	OM (%)	P	K	Ca	Mg	Fe	Mn	Cu	Zn	
											(----- mg kg ⁻¹ -----)
Top soil (0-15)											
Control	7.91	1.53	20 b	109	9,434 a	585	8.2	12.8	4.83	1.13	
Biochar	7.91	1.78	25 b	171	8,854 b	677	7.7	13.8	4.51	1.13	
CKM	8.05	2.04	49 a	153	8,588 b	597	7.8	14.3	4.04	1.23	
CM	7.99	1.94	29 b	142	8,844 b	650	7.9	15.6	4.59	1.18	
Pumice	7.90	1.76	23 b	129	9,033 ab	600	7.5	13.8	4.10	0.96	
Sand	7.86	1.57	26 b	112	8,558 b	658	6.4	10.7	3.69	1.27	
mean	7.94	1.77	29	136	8,885	628	7.5	13.5	4.29	1.15	
%CV	2.95	25.73	39.17	42.07	3.95	23.39	25.80	25.66	26.81	34.91	
F-test	ns	ns	*	ns	*	ns	ns	ns	ns	ns	
Subsoil (15-30 cm)											
Control	7.93 bc	0.97 b	8 c	41 c	9,724	496	9.5	14.1	5.34	0.76	
Biochar	8.05 ab	1.15 ab	13 ab	94 a	8,901	547	9.5	15.9	5.28	0.79	
CKM	8.19 a	1.38 a	16 a	70 abc	8,981	470	8.8	16.2	4.25	0.57	
CM	8.15 a	1.19 ab	7 c	61 bc	8,933	509	8.6	17.5	4.43	0.61	
Pumice	7.83 c	1.26 a	7 c	72 ab	9,128	512	10.1	22.2	5.62	0.55	
Sand	7.94 bc	1.01 b	10 bc	54 bc	8,746	546	8.3	15.1	4.57	0.74	
mean	8.02	1.16	10	66	9,068	513	9.1	16.8	4.92	0.67	
%CV	1.67	13.42	20.53	24.64	5.97	35.57	27.80	27.20	43.28	22.76	
F-test	*	*	**	*	ns	ns	ns	ns	ns	ns	

Note: Means in the same column followed by different letters were significantly different by LSD, *=0.05 and ns=non significant. Control, Biochar, Chicken manure (CKM), Cow manure (CM), Pumice and Sand

สมบัติทางกายภาพของดิน

สมบัติทางกายภาพของดินก่อนทดลอง

สมบัติทางกายภาพของดินก่อนทดลอง เพื่อทดสอบผลของวัสดุปรับปรุงดินต่อคุณสมบัติทางกายภาพของดิน ที่ระดับความลึก 0-15 cm พบว่า ดินมีความหนาแน่นรวม 1.50 g cm^{-3} ส่วนความหนาแน่นอนุภาค 2.43 กรัม/ลบ.ซม ความพรุน 34.3% ความชื้นของดิน 35% ความคงทนของเม็ดดิน 44.8% และเนื้อดินเป็นดินเหนียว ส่วนที่ระดับความลึก 15-30 cm พบว่า ดินมีความหนาแน่นรวม 1.59 g cm^{-3} และความหนาแน่นอนุภาค 2.49 กรัม/ลบ.ซม ความพรุน 30.1% ความชื้นของดิน 37.1% ความคงทนของเม็ดดิน 46.5% และเนื้อดินเป็นดินเหนียว (ตารางที่ 7)

Table 7 Soil physicals properties before soil amendment application

Soil depth. (cm)	Bulk density (g/cm^3)	Soil moisture (%)	Soil aggregate stability (%)	Soil texture
Topsoil (0-15)	1.50	35.0	44.8	Clay
Subsoil (15-30)	1.59	37.1	46.5	Clay

สมบัติทางกายภาพของดินหลังใส่วัสดุปรับปรุงดิน

สมบัติทางกายภาพของดินหลังใส่วัสดุปรับปรุงดิน 3 เดือน

จากการศึกษาสมบัติทางกายภาพหลังใส่วัสดุปรับปรุงดิน 3 เดือน ที่ระดับความลึก 0-15 cm พบว่าความหนาแน่นรวมของดิน ทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยมีความหนาแน่นเฉลี่ยอยู่ที่ 1.48 g cm^{-3} โดยตำรับที่มูลไก่ทำให้ดินมีความหนาแน่นสูงที่สุดคือ 1.54 g cm^{-3} รองลงมาคือตำรับที่ใส่ทรายหยาบทำให้มีความหนาแน่นรวมคือ 1.52 g cm^{-3} ส่วนตำรับที่ใส่พืชมิมิซทำให้ความหนาแน่นรวมของดินต่ำที่สุดคือ 1.44 g cm^{-3} ปริมาณความชื้นในดิน พบว่าทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยมีความชื้นเฉลี่ยอยู่ที่ 37.4% ซึ่งจากการทดลองตำรับที่ใส่มูลไก่ทำให้ดินมีความชื้นสูงที่สุดคือ 39.8% ส่วนตำรับควบคุมมีปริมาณความชื้นของดินรองจากตำรับมูลไก่คือ 38.1% ขณะที่ตำรับที่ใส่ทรายหยาบทำให้ดินมีความชื้นต่ำที่สุดคือ 35.4% ความคงทนของเม็ดดิน พบว่าทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยมีความคงทนของเม็ดดินเฉลี่ยอยู่ที่ 28.7% ซึ่งตำรับควบคุมทำให้ความคงทนของเม็ดดินสูงที่สุดคือ 34.6% รองจากตำรับควบคุมคือตำรับที่ใส่พืชมิมิซและทรายหยาบทำให้ความคงทนของดินอยู่ที่ 31.6 และ 29.7% ขณะที่ตำรับที่ใส่มูลไก่ทำให้ดินมีความคงทนของเม็ดดินต่ำที่สุดคือ 23.7% ส่วนการใส่วัสดุปรับปรุงดินทุกชนิด

ที่ระดับความลึก 15-30 cm พบว่า ความหนาแน่นรวมของดิน ทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยมีความหนาแน่นรวมเฉลี่ยอยู่ที่ 1.59 g cm^{-3} ซึ่งตำรับที่ใส่มูลไก่ทำให้

ดินมีความหนาแน่นรวมสูงที่สุดคือ 1.68 g cm^{-3} ส่วนดำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพ มูลวัว และทรายหยาบ มีความหนาแน่นรวมของดินรองจากดำรับมูลไก่คือ 1.64, 1.62 และ 1.61 g cm^{-3} ขณะที่ดำรับที่ใส่พืชมิชทำให้ดินมีความหนาแน่นรวมต่ำที่สุดคือ 1.48 g cm^{-3} ปริมาณความชื้นในดิน พบว่าทุกดำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยมีความชื้นเฉลี่ยอยู่ที่ 34.8% จากการทดลองจะสังเกตได้ว่าดำรับมูลไก่ทำให้ดินมีความชื้นสูงที่สุดคือ 37.6% รองจากดำรับมูลไก่คือดำรับทรายหยาบและพืชมิชที่ทำให้ดินมีความชื้นอยู่ที่ 36.1 และ 35.8% ส่วนดำรับที่ใส่มูลวัวทำให้ดินมีความชื้นต่ำที่สุดคือ 33.1% ความคงทนของเม็ดดิน พบว่าทุกดำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยมีความคงทนของเม็ดดินเฉลี่ยอยู่ที่ 27.7% ซึ่งดำรับควบคุมทำให้ดินมีความคงทนของเม็ดดินสูงที่สุดคือ 34.8% รองลงมาคือดำรับที่ใส่พืชมิชที่ทำให้ดินมีความคงทนของเม็ดดินคือ 29.4% ขณะที่ดำรับที่ใส่มูลวัวมีความคงทนของเม็ดดินต่ำที่สุดคือ 23.3% ส่วนดำรับถ่านชีวภาพ มูลไก่ และทรายหยาบ มีความคงทนของเม็ดดินอยู่ในช่วง 25.2-27.8% ขณะที่การใส่วัสดุปรับปรุงดินทุกชนิดไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของเนื้อดิน ซึ่งดินที่ความลึก 0-15 และ 15-30 cm เป็นดินเหนียว (ตารางที่ 8)

Table 8 Soil physical properties after soil amendment applied at 3 months

Treatment	Bulk density (g/cm ³)	Soil moisture (%)	Soil aggregate stability (%)	Soil texture
Top soil (0-15 cm)				
Control	1.47	38.1	34.6	Clay
Biochar	1.46	37.8	28.0	Clay
CKM	1.54	39.8	23.7	Clay
CM	1.48	36.2	24.9	Clay
Pumice	1.44	37.5	31.6	Clay
Sand	1.52	35.4	29.7	Clay
Grand mean	1.48	37.4	28.7	
C.V. (%)	8.88	12.36	20.77	
F-test	ns	ns	ns	
Sub soil (15-30 cm)				
Control	1.55	34.9	34.8	Clay
Biochar	1.64	31.4	27.8	Clay
CKM	1.68	37.6	26.2	Clay
CM	1.62	33.1	23.3	Clay
Pumice	1.48	35.8	29.4	Clay
Sand	1.61	36.1	25.2	Clay
Grand mean	1.59	34.8	27.7	
C.V. (%)	6.78	15.52	20.19	
F-test	ns	ns	ns	

Note: Means in the same column followed by different letters were significantly different by LSD, ns=non-significant, Control, Biochar, Chicken manure (CKM), Cow manure (CM), Pumice and Sand

สมบัติทางกายภาพของดินหลังใส่วัสดุปรับปรุงดิน 6 เดือน

จากการศึกษาสมบัติทางกายภาพหลังใส่วัสดุปรับปรุงดิน 6 เดือน ที่ระดับความลึก 0-15 เซนติเมตร พบว่า ความหนาแน่นรวมของดินทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างในทางสถิติ โดยมีความหนาแน่นรวมเฉลี่ยอยู่ที่ 1.55 g cm⁻³ ซึ่งตำรับใส่มูลวัว ปุ๋ยมิซ และทรายหยาบ มีความ

หนาแน่นรวมสูงที่สุดคือ 1.57 g cm^{-3} รองลงมาคือตำรับถ่านชีวภาพและควบคุมทำให้ดินมีความหนาแน่นรวมอยู่ที่ 1.53 และ 1.50 g cm^{-3} ตามลำดับ ส่วนตำรับที่ใส่มูลไก่ทำให้ดินมีความหนาแน่นรวมต่ำที่สุดคือ 1.49 g cm^{-3} ความชื้นของดิน พบว่ามีความชื้นของดินเฉลี่ยอยู่ที่ 23% โดยตำรับที่ใส่มูลไก่มีความชื้นสูงที่สุดคือ 24.5% ส่วนตำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพและพืชมิมิซทำให้ดินมีความชื้นรองจากตำรับมูลไก่คือ 24.3 และ 24.4% สำหรับตำรับควบคุม มูลวัว และทรายหยาบ มีปริมาณความชื้นของดินอยู่ในช่วง 21.1-22.2% แต่อย่างไรก็ตามทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ ความคงทนของเม็ดดิน พบว่ามีความคงทนของเม็ดดินเฉลี่ยอยู่ที่ 33.5% โดยการใส่ถ่านชีวภาพทำให้ความคงทนของเม็ดดินสูงที่สุด เท่ากับ 46.7% ซึ่งไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับควบคุม มูลไก่ และมูลวัว ส่วนการใส่ทรายหยาบทำให้ความคงทนของเม็ดดินต่ำที่สุดคือ 30.1% แต่ไม่มีความแตกต่างในทางสถิติกับตำรับที่ใส่มูลไก่ มูลวัว และพืชมิมิซ ($P>0.01$) และการใส่วัสดุปรับปรุงดินทุกตำรับการทดลองไม่มีผลทำให้เนื้อดินมีความแตกต่างกัน

ส่วนที่ระดับความลึก 15-30 cm พบว่าความหนาแน่นรวมของดินทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างในทางสถิติ โดยมีความหนาแน่นรวมเฉลี่ยอยู่ที่ 1.63 g cm^{-3} ซึ่งจากการทดลองจะเห็นได้ว่าตำรับที่ใส่มูลวัวและทรายหยาบทำให้ดินมีความหนาแน่นรวมสูงที่สุดคือ 1.65 g cm^{-3} ส่วนตำรับที่ใส่พืชมิมิซทำให้ดินมีความหนาแน่นรวมต่ำที่สุดคือ 1.52 g cm^{-3} ปริมาณความชื้นในดิน พบว่าทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยมีความชื้นของดินเฉลี่ยอยู่ที่ 23.6% ซึ่งตำรับที่ใส่มูลไก่มีความชื้นสูงที่สุดคือ 25.1% รองลงมาคือตำรับที่ใส่มูลวัวและถ่านชีวภาพที่ทำให้ดินมีความชื้นอยู่ที่ 24.8 และ 24.5% ตามลำดับ ส่วนตำรับควบคุม พืชมิมิซ และทรายหยาบ มีปริมาณความชื้นของดินอยู่ที่ 21.8-23.1% ความคงทนของเม็ดดิน พบว่าทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยมีความคงทนของเม็ดดินเฉลี่ยอยู่ที่ 35.7% ซึ่งตำรับควบคุมทำให้ความคงทนของเม็ดดินสูงที่สุดคือ 40.5% รองจากตำรับควบคุมคือตำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพและทรายหยาบที่ทำให้ดินมีความคงทนของเม็ดดินอยู่ที่ 37.3 และ 37.7% ขณะที่ตำรับที่ใส่มูลวัวทำให้ความคงทนของเม็ดดินต่ำที่สุดคือ 30.4% สำหรับการใส่วัสดุปรับปรุงดินทุกชนิดไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของเนื้อดิน ซึ่งดินทั้งระดับความลึก 0-15 และ 15-30 cm เป็นดินเหนียว (ตารางที่ 9)

Table 9 Soil physical properties after soil amendment applied at 6 months

Treatment	Bulk density (g/cm ³)	Soil moisture (%)	Soil aggregate stability (%)	Soil texture
Top soil (0-15 cm)				
Control	1.50	21.6	44.3 a	Clay
Biochar	1.53	24.3	46.7 a	Clay
CKM	1.49	24.5	35.9 ab	Clay
CM	1.57	22.2	34.4 ab	Clay
Pumice	1.57	24.4	31.3 b	Clay
Sand	1.57	21.1	30.1 b	Clay
Grand mean	1.55	23.0	37.1	
C.V. (%)	9.52	16.74	16.03	
F-test	ns	ns	**	
Sub soil (15-30 cm)				
Control	1.59	22.1	40.5	Clay
Biochar	1.60	24.5	37.3	Clay
CKM	1.61	25.1	33.7	Clay
CM	1.65	24.8	30.4	Clay
Pumice	1.52	23.1	34.6	Clay
Sand	1.65	21.8	37.7	Clay
Grand mean	1.63	23.6	35.7	
C.V. (%)	7.64	18.81	26.22	
F-test	ns	ns	ns	

Note: Means in the same column followed by different letters were significantly different by LSD, **=0.01 and ns=non-significant, Control, Biochar, Chicken manure (CKM), Cow manure (CM), Pumice and Sand

สมบัติทางกายภาพของดินหลังใส่วัสดุปรับปรุงดิน 9 เดือน

จากการศึกษาสมบัติทางกายภาพหลังใส่วัสดุปรับปรุงดิน 9 เดือน ที่ระดับความลึก 0-15 cm พบว่าความหนาแน่นรวมของดิน ทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยมีความหนาแน่นรวมเฉลี่ยอยู่ที่ 1.48 g cm⁻³ ซึ่งจากการทดลองจะสังเกตได้ว่าตำรับมูลไก่ทำให้มีความ

หนาแน่นรวมของดินสูงที่สุดคือ 1.57 g cm^{-3} รองลงมาคือตำรับที่ใส่ทรายหยาบทำให้ดินมีความหนาแน่นรวมอยู่ที่ 1.54 g cm^{-3} ขณะที่ตำรับควบคุมทำให้ดินมีความหนาแน่นรวมต่ำที่สุดคือ 1.41 g cm^{-3} ปริมาณความชื้นในดิน พบว่าทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยมีความชื้นเฉลี่ยอยู่ที่ 28.7% ซึ่งตำรับที่ใส่มูลไก่มีความชื้นของดินสูงที่สุดคือ 30.2% เทียบเท่ากับตำรับที่ใส่ทรายหยาบที่ทำให้ดินมีความชื้นอยู่ที่ 30.1% ขณะที่ตำรับที่ใส่พืชมัชทำให้ดินมีความชื้นต่ำที่สุดคือ 25.9% ความคงทนของเม็ดดิน พบว่าทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยมีความคงทนของเม็ดดินเฉลี่ยอยู่ที่ 53.5% ซึ่งตำรับที่ใส่พืชมัชทำให้ความคงทนของเม็ดดินสูงที่สุดคือ 58.3% รองจากตำรับพืชมัชคือตำรับควบคุมที่ทำให้มีความคงทนของเม็ดดินอยู่ที่ 56.1% ขณะที่ตำรับที่ใส่ทรายหยาบทำให้ความคงทนของเม็ดดินต่ำที่สุดคือ 49.2% สำหรับตำรับถ่านชีวภาพ มูลไก่ และมูลวัว มีความคงทนของเม็ดดินอยู่ในช่วง 51.5-53.2% ส่วนการใส่วัสดุปรับปรุงดินทุกชนิดไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของเนื้อดิน

ที่ระดับความลึก 15-30 cm พบว่าความหนาแน่นรวมของดิน ทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยมีความหนาแน่นรวมเฉลี่ยอยู่ที่ 1.64 g cm^{-3} ซึ่งตำรับที่ใส่ทรายหยาบทำให้ดินมีความหนาแน่นรวมสูงที่สุดคือ 1.74 g cm^{-3} รองลงมาคือตำรับที่ใส่พืชมัชที่ทำให้ดินมีความหนาแน่นรวมคือ 1.72 g cm^{-3} ปริมาณความชื้นในดิน พบว่าทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยมีความชื้นเฉลี่ยอยู่ที่ 31.6% ซึ่งจะเห็นได้ว่าตำรับที่ใส่มูลไก่มีความชื้นสูงที่สุดคือ 34.4% ส่วนตำรับที่รองจากตำรับมูลไก่คือตำรับควบคุมและถ่านชีวภาพที่ทำให้ดินมีความชื้นอยู่ที่ 33.0 และ 32.9% ขณะที่ตำรับที่ใส่ทรายหยาบทำให้ดินมีความชื้นต่ำที่สุดคือ 29.2% ความคงทนของเม็ดดิน พบว่าทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยมีความคงทนของเม็ดดินเฉลี่ยอยู่ที่ 54.9% จากการทดลองจะเห็นว่าตำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพทำให้ความคงทนของเม็ดดินสูงที่สุดคือ 57.5% ส่วนตำรับที่ใส่มูลวัวทำให้ความคงทนของเม็ดดินต่ำที่สุดคือ 50.2% ขณะที่ตำรับควบคุม ทรายหยาบ และมูลไก่ มีความคงทนของเม็ดดินรองจากตำรับถ่านชีวภาพคือ 57.1, 56.8 และ 55.8% ตามลำดับ แต่การใส่วัสดุปรับปรุงดินทุกชนิดไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของเนื้อดิน ซึ่งดินที่ระดับความลึก 0-15 และ 15-30 cm เป็นดินเหนียว (ตารางที่ 10)

Table 10 Soil physical properties after soil amendment applied at 9 months

Treatment	Bulk density (g/cm ³)	Soil moisture (%)	Soil aggregate stability (%)	Soil texture
Top soil (0-15 cm)				
Control	1.41	28.4	56.1	Clay
Biochar	1.47	29.6	53.2	Clay
CKM	1.57	30.2	52.9	Clay
CM	1.46	28.1	51.5	Clay
Pumice	1.47	25.9	58.3	Clay
Sand	1.54	30.1	49.2	Clay
Grand mean	1.48	28.7	53.5	
C.V. (%)	7.56	6.86	10.70	
F-test	ns	ns	ns	
Sub soil (15-30 cm)				
Control	1.60	33.0	57.1	Clay
Biochar	1.57	32.9	57.5	Clay
CKM	1.66	34.4	55.8	Clay
CM	1.55	29.5	50.2	Clay
Pumice	1.72	30.6	52.5	Clay
Sand	1.74	29.2	56.8	Clay
Grand mean	1.64	31.6	54.9	
C.V. (%)	8.78	12.39	11.25	
F-test	ns	ns	ns	

Note: Means in the same column followed by different letters were significantly different by LSD, ns=non-significant, Control, Biochar, Chicken manure (CKM), Cow manure (CM), Pumice and Sand

สมบัติทางกายภาพของดินหลังใส่วัสดุปรับปรุงดิน 12 เดือน

จากการศึกษาหลังใส่วัสดุปรับปรุงดิน 12 เดือน ที่ระดับความลึก 0-15 cm พบว่าความหนาแน่นรวมของดิน ทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างในทางสถิติ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.53 g cm⁻³ ซึ่งตำรับที่มีการใส่ทรายหยาบทำให้ดินมีความหนาแน่นรวมสูงที่สุดคือ 1.57 g cm⁻³ รองลงมา

คือตำรับควบคุมที่ทำให้ดินมีความหนาแน่นรวมอยู่ที่ 1.55 g cm^{-3} ส่วนตำรับที่ใส่มูลไก่และมูลวัวทำให้ดินมีความหนาแน่นรวมต่ำที่สุดคือ 1.50 g cm^{-3} ปริมาณความชื้นในดิน พบว่ามีปริมาณความชื้นเฉลี่ยอยู่ที่ 24.7% ซึ่งตำรับที่มีการใส่มูลไก่ทำให้ดินมีความชื้นสูงที่สุดคือ 27.8% แต่ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพที่ทำให้ดินมีความชื้นอยู่ที่ 25.3% ส่วนการใส่ทรายทำให้ดินมีความชื้นต่ำที่สุดคือ 23.1% ซึ่งไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับควบคุม มูลไก่ และพัมมิช ($P < 0.05$) ความคงทนของเม็ดดิน พบว่ามีความคงทนของเม็ดดินเฉลี่ยอยู่ที่ 36.2% โดยตำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพทำให้ความคงทนของเม็ดดินสูงที่สุดคือ 41.8% แต่ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับควบคุมและพัมมิช ซึ่งตำรับควบคุมทำให้มีความคงทนของเม็ดดินรองจากตำรับถ่านชีวภาพคือ 40.2% ส่วนตำรับที่ใส่มูลวัวทำให้ความคงทนของเม็ดดินต่ำที่สุดคือ 30.8% แต่ไม่มีความแตกต่างในทางสถิติกับที่ใส่มูลไก่และทราย ขณะที่การใส่วัสดุปรับปรุงดินทุกตำรับการทดลองไม่ทำให้เนื้อดินมีการเปลี่ยน

ส่วนที่ระดับความลึก 15-30 cm พบว่าความหนาแน่นรวมของดิน ทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยมีความหนาแน่นรวมเฉลี่ยอยู่ที่ 1.58 g cm^{-3} จากการทดลองตำรับควบคุมและทรายหยาบมีแนวโน้มทำให้ดินมีความหนาแน่นรวมสูงที่สุดคือ 1.64 g cm^{-3} ส่วนตำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพ มูลไก่ มูลวัว และพัมมิช มีความหนาแน่นรวมอยู่ในช่วง $1.54-1.57 \text{ g cm}^{-3}$ ปริมาณความชื้นในดินพบว่ามีปริมาณความชื้นเฉลี่ยอยู่ที่ 27.2% จากการทดลองจะสังเกตได้ว่าตำรับที่ใส่มูลไก่มีความชื้นสูงที่สุดคือ 29.4% รองลงมาคือตำรับที่ใส่พัมมิชที่ทำให้ดินมีความชื้นอยู่ที่ 29.1% ขณะที่ตำรับควบคุมทำให้ดินมีความชื้นต่ำที่สุดคือ 24.2% อย่างไรก็ตามทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ ความคงทนของเม็ดดิน พบว่าทุกตำรับทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยมีความคงทนของเม็ดดินเฉลี่ยอยู่ที่ 35.7% ซึ่งจะเห็นได้ว่าตำรับควบคุมมีความคงทนของเม็ดดินสูงที่สุดคือ 40.4% รองจากตำรับควบคุมคือตำรับที่ใส่ทรายหยาบและถ่านชีวภาพที่ทำให้มีความคงทนของเม็ดดินอยู่ที่ 37.7 และ 37.2% ขณะที่ตำรับที่ใส่มูลวัวทำให้มีความคงทนของเม็ดดินต่ำที่สุดคือ 30.4% ขณะที่การใส่วัสดุปรับปรุงดินทุกตำรับไม่ทำให้เนื้อดินมีการเปลี่ยนแปลงจากเดิม โดยดินที่ระดับความลึก 0-15 และ 15-30 cm เป็นดินเหนียว (ตารางที่ 11)

Table 11 Soil physical properties after soil amendment applied at 12 months

Treatment	Bulk density (g/cm ³)	Soil moisture (%)	Soil aggregate stability (%)	Soil texture
Top soil (0-15 cm)				
Control	1.55	23.5 b	40.2 a	Clay
Biochar	1.53	25.3 a	41.8 a	Clay
CKM	1.50	27.8 a	32.9 bc	Clay
CM	1.50	23.5 b	30.8 c	Clay
Pumice	1.52	24.8 b	39.5 ab	Clay
Sand	1.57	23.1 b	32.7 bc	Clay
Grand mean	1.53	24.7	36.2	
C.V. (%)	5.85	7.99	13.02	
F-test	ns	*	*	
Sub soil (15-30 cm)				
Control	1.64	24.2	40.4	Clay
Biochar	1.54	26.8	37.2	Clay
CKM	1.56	29.4	33.7	Clay
CM	1.55	27.5	30.4	Clay
Pumice	1.57	29.1	34.5	Clay
Sand	1.64	26.2	37.7	Clay
Grand mean	1.58	27.2	35.7	
C.V. (%)	5.03	11.02	26.22	
F-test	ns	ns	ns	

Note: Means in the same column followed by different letters were significantly different by LSD, *=0.05 and ns=non-significant, Control, Biochar, Chicken manure (CKM), Cow manure (CM), Pumice and Sand

สมบัติทางชีวภาพของดิน

ปริมาณเชื้อแบคทีเรีย เชื้อรา และแอคติโนมัยซีทในดินก่อนทำการทดลอง

สมบัติทางชีวภาพของดินก่อนทำการทดลอง เพื่อทดสอบผลของวัสดุปรับปรุงดินต่อปริมาณแบคทีเรีย เชื้อรา และแอคติโนมัยซีทในดิน พบว่ามีปริมาณแบคทีเรีย 0.33×10^6 CFU g^{-1} soil ส่วนปริมาณเชื้อรา 3.67×10^3 CFU g^{-1} soil และปริมาณแอคติโนมัยซีท 0.67×10^6 CFU g^{-1} soil (ตารางที่ 12)

Table 12 Quantity of bacteria, fungi and actinomycete before soil amendment application

Soil depth	Bacteria	Fungi	Actinomycete
	(----- CFU g^{-1} -----)		
0-10 cm	0.33×10^6	3.67×10^3	0.67×10^6

ปริมาณเชื้อแบคทีเรีย เชื้อรา และแอคติโนมัยซีทในดิน หลังใส่วัสดุปรับปรุงดิน 3 เดือน

จากการศึกษาการใช้วัสดุปรับปรุงดินต่อปริมาณเชื้อแบคทีเรีย เชื้อรา และแอคติโนมัยซีทช่วง 3 เดือนแรก พบว่ามีปริมาณเชื้อแบคทีเรียเฉลี่ยอยู่ที่ 1.19×10^6 CFU g^{-1} soil จากการทดลองจะเห็นว่าตำรับที่ใส่มูลวัวทำให้มีปริมาณเชื้อแบคทีเรียในดินสูงที่สุดคือ 1.83×10^6 CFU g^{-1} soil ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับควบคุม ถ่านชีวภาพ และมูลไก่ ส่วนตำรับที่ใส่พืชมิมิซทำให้มีปริมาณเชื้อแบคทีเรียในดินต่ำที่สุดคือ 0.48×10^6 CFU g^{-1} soil ซึ่งไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับควบคุมและทรายหยาบ ($P < 0.01$) ปริมาณเชื้อราในดิน พบว่ามีปริมาณเชื้อราเฉลี่ยอยู่ที่ 2.83×10^3 CFU g^{-1} soil ซึ่งในการทดลองใส่วัสดุปรับปรุงดินจะพบว่าตำรับที่ใส่มูลไก่ทำให้มีปริมาณเชื้อราในดินสูงที่สุดคือ 4.91×10^3 CFU g^{-1} soil แต่ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพที่มีปริมาณเชื้อราอยู่ที่ 4.66×10^3 CFU g^{-1} soil ขณะที่ตำรับที่ใส่ทรายหยาบทำให้มีปริมาณเชื้อราในดินต่ำที่สุดคือ 1.11×10^3 CFU g^{-1} soil แต่ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับควบคุม มูลวัว และพืชมิมิซ ($P < 0.01$) ปริมาณแอคติโนมัยซีทในดิน พบว่ามีปริมาณแอคติโนมัยซีทเฉลี่ย 1.39×10^5 CFU g^{-1} soil จากการทดลองจะสังเกตได้ว่าตำรับที่ใส่ทรายหยาบมีปริมาณแอคติโนมัยซีทสูงที่สุดคือ 1.66×10^5 CFU g^{-1} soil รองลงมาคือตำรับที่ใส่มูลวัวและมูลไก่ที่มีปริมาณแอคติโนมัยซีทอยู่ที่ 1.47×10^5 และ 1.46×10^5 CFU g^{-1} soil ส่วนตำรับที่ใส่พืชมิมิซทำให้มีปริมาณแอคติโนมัยซีทต่ำที่สุดคือ 1.00×10^5 CFU g^{-1} soil แต่อย่างไรก็ตามทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ (ตารางที่ 13)

Table 13 Quantity of bacteria, fungi and actinomycete after soil amendment applied at 3 months

Treatment	Bacteria	Fungi	Actinomycete
	(CFU g ⁻¹ soil)		
Control	1.33×10 ⁶ ab	2.58×10 ³ b	1.41×10 ⁵
Biochar	1.49×10 ⁶ a	4.66×10 ³ a	1.33×10 ⁵
CKM	1.50×10 ⁶ a	4.91×10 ³ a	1.46×10 ⁵
CM	1.83×10 ⁶ a	1.53×10 ³ b	1.47×10 ⁵
Pumice	0.48×10 ⁶ b	2.20×10 ³ b	1.00×10 ⁵
Sand	0.50×10 ⁶ b	1.11×10 ³ b	1.66×10 ⁵
Mean	1.19×10 ⁶	2.83×10 ³	1.39×10 ⁵
%CV	37.06	31.06	27.77
F-test	**	**	ns

Note: Means in the same column followed by different letters were significantly different by LSD, **=0.01 and ns=non-significant, Control, Biochar, Chicken manure (CKM), Cow manure (CM), Pumice and Sand

ปริมาณเชื้อแบคทีเรีย เชื้อรา และแอคติโนมัยซีทในดิน หลังใส่วัสดุปรับปรุงดิน 6 เดือน

หลังทำการใส่วัสดุปรับปรุงดิน 6 เดือน พบว่ามีปริมาณเชื้อแบคทีเรียเฉลี่ยอยู่ที่ 2.19×10^6 CFU g⁻¹ soil จากการทดลองจะเห็นได้ว่าตำรับที่ใส่มูลวัวมีปริมาณแบคทีเรียในดินสูงที่สุดคือ 3.91×10^6 CFU g⁻¹ soil ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพและมูลไก่ ซึ่งตำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพและมูลไก่มีปริมาณเชื้อแบคทีเรียอยู่ที่ 2.83×10^6 CFU g⁻¹ soil แต่ก็ไม่มี ความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับควบคุม ส่วนตำรับที่ใส่พัมมิชทำให้มีปริมาณแบคทีเรียต่ำที่สุดคือ 0.76×10^6 CFU g⁻¹ soil ($P < 0.01$) ปริมาณเชื้อราในดิน พบว่ามีปริมาณเชื้อราเฉลี่ยอยู่ที่ 1.42×10^4 CFU g⁻¹ soil ซึ่งตำรับที่ใส่มูลไก่ทำให้มีปริมาณเชื้อราในดินสูงที่สุดคือ 2.20×10^4 CFU g⁻¹ soil แต่ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพ มูลวัว และพัมมิช ส่วนตำรับที่ใส่ทรายหยาบทำให้มีปริมาณเชื้อราในดินต่ำที่สุดคือ 0.75×10^4 CFU g⁻¹ soil แต่ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับควบคุม มูลวัว และพัมมิช สำหรับตำรับควบคุม มูลไก่ มูลวัว และพัมมิช มีปริมาณเชื้อราอยู่ในช่วง $1.00 - 1.93 \times 10^4$ CFU g⁻¹ soil ($P < 0.01$) ปริมาณแอคติโนมัยซีทในดิน พบว่ามีปริมาณแอคติโนมัยซีทเฉลี่ยอยู่ที่ 1.94×10^5 CFU g⁻¹ soil ซึ่งจะสังเกตได้ว่าตำรับที่ใส่มูลไก่มีผลทำให้มีปริมาณแอคติโนมัยซีทในดินสูงที่สุดคือ 2.73×10^5 CFU g⁻¹ soil ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับควบคุมและมูลวัวที่มี

ปริมาณแอกติโนมัยซีทอยู่ที่ 2.16×10^5 CFU และ 2.30×10^5 CFU g^{-1} soil ส่วนดำรับที่ใส่ฟัมมิชทำให้มีปริมาณแอกติโนมัยซีทในดินต่ำที่สุดคือ 1.41×10^5 CFU g^{-1} soil แต่ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับดำรับควบคุม ถ่านชีวภาพ และทรายหยาบ ($P < 0.05$) (ตารางที่ 14)

Table 14 Quantity of bacteria, fungi and actinomycete after soil amendment applied at 6 months

Treatment	Bacteria	Fungi	Actinomycete
	(CFU g^{-1} soil)		
Control	2.00×10^6 bc	1.00×10^4 bc	2.16×10^5 abc
Biochar	2.83×10^6 ab	1.93×10^4 ab	1.66×10^5 bc
CKM	2.83×10^6 ab	2.20×10^4 a	2.73×10^5 a
CM	3.91×10^6 a	1.32×10^4 abc	2.30×10^5 ab
Pumice	0.76×10^6 c	1.33×10^4 abc	1.41×10^5 c
Sand	0.83×10^6 c	0.75×10^4 c	1.59×10^5 bc
Mean	2.19×10^6	1.42×10^4	1.94×10^5
%CV	33.49	35.22	28.70
F-test	**	**	*

Note: Means in the same column followed by different letters were significantly different by LSD, **=0.01 and *=0.05, Control, Biochar, Chicken manure (CKM), Cow manure (CM), Pumice and Sand

ปริมาณเชื้อแบคทีเรีย เชื้อรา และแอกติโนมัยซีทในดิน หลังใส่วัสดุปรับปรุงดิน 9 เดือน

หลังทำการใส่วัสดุปรับปรุงดิน 9 เดือน พบว่ามีปริมาณเชื้อราเฉลี่ยอยู่ที่ 2.92×10^6 CFU g^{-1} soil จากการทดลองจะเห็นว่าดำรับที่ใส่มูลวัวทำให้มีปริมาณแบคทีเรียในดินสูงที่สุดคือ 5.16×10^6 CFU g^{-1} soil แต่ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับดำรับที่ใส่มูลไก่ที่มีปริมาณเชื้อแบคทีเรียอยู่ที่ 4.33×10^6 CFU g^{-1} soil ส่วนดำรับที่ใส่ทรายหยาบทำให้มีปริมาณเชื้อแบคทีเรียต่ำที่สุดคือ 0.92×10^6 CFU g^{-1} soil แต่ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับดำรับที่ใส่ฟัมมิช ($P < 0.01$) ปริมาณเชื้อราในดินพบว่ามีปริมาณเชื้อราเฉลี่ยอยู่ที่ 2.84×10^4 CFU g^{-1} soil โดยการทดลองดำรับที่ใส่มูลไก่ทำให้มีปริมาณเชื้อราในดินสูงที่สุดคือ 4.69×10^4 CFU g^{-1} soil ซึ่งไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับดำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพและมูลวัว ซึ่งดำรับที่ใส่มูลไก่และมูลวัวมีปริมาณเชื้อราอยู่ที่ 3.83×10^4 CFU และ 3.25×10^4 CFU g^{-1} soil ส่วนดำรับที่ใส่ทรายหยาบทำให้มีปริมาณเชื้อราในดินต่ำที่สุดคือ 1.01×10^4

CFU g⁻¹ soil ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับควบคุมและพัมมิชที่มีปริมาณเชื้อราอยู่ที่ 2.29×10⁴ CFU และ 2.01×10⁴ CFU g⁻¹ soil (P<0.01) ตามลำดับ ปริมาณแอกติโนมัยสิทในดิน พบว่ามีปริมาณแอกติโนมัยสิทเฉลี่ยอยู่ที่ 2.13×10⁶ CFU g⁻¹ soil จากการทดลองจะเห็นว่าตำรับที่ใส่ มูลไก่ทำให้มีปริมาณแอกติโนมัยสิทในดินสูงที่สุดคือ 3.08×10⁶ CFU g⁻¹ soil แต่ไม่มีความแตกต่างกัน ทางสถิติตำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพและมูลวัวที่มีปริมาณแอกติโนมัยสิทอยู่ที่ 2.59×10⁶ CFU และ 3.07×10⁶ CFU g⁻¹ soil ส่วนตำรับที่ใส่ทรายหยาบทำให้มีปริมาณแอกติโนมัยสิทในดินต่ำที่สุดคือ 0.96×10⁶ CFU g⁻¹ soil แต่ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับควบคุมและพัมมิช (P<0.01) (ตารางที่ 15)

Table 15 Quantity of bacteria, fungi and actinomycete after soil amendment applied at 9 months

Treatment	Bacteria	Fungi	Actinomycete
	(CFU g ⁻¹ soil)		
Control	2.77×10 ⁶ b	2.29×10 ⁴ bcd	1.91×10 ⁶ bc
Biochar	3.00×10 ⁶ b	3.83×10 ⁴ ab	2.59×10 ⁶ ab
CKM	4.33×10 ⁶ a	4.69×10 ⁴ a	3.08×10 ⁶ a
CM	5.16×10 ⁶ a	3.19×10 ⁴ abc	3.07×10 ⁶ a
Pumice	1.32×10 ⁶ c	2.01×10 ⁴ cd	1.16×10 ⁶ c
Sand	0.92×10 ⁶ c	1.01×10 ⁴ d	0.96×10 ⁶ c
Mean	2.92×10 ⁶	2.84×10 ⁴	2.13×10 ⁶
%CV	20.91	28.69	21.59
F-test	**	**	**

Note: Means in the same column followed by different letters were significantly different by LSD, **=0.01, Control, Biochar, Chicken manure (CKM), Cow manure (CM), Pumice and Sand

ปริมาณเชื้อแบคทีเรีย เชื้อรา และแอกติโนมัยสิทในดิน หลังใส่วัสดุปรับปรุงดิน 12 เดือน

หลังทำการใส่วัสดุปรับปรุงดิน 12 เดือน พบว่ามีปริมาณเชื้อแบคทีเรียเฉลี่ยอยู่ที่ 3.15×10⁶ CFU g⁻¹ soil ซึ่งการทดลองจะสังเกตได้ว่าตำรับที่ใส่มูลวัวมีปริมาณเชื้อแบคทีเรียในดินสูงที่สุดคือ 5.49×10⁶ CFU g⁻¹ soil แต่ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับที่ใส่มูลไก่ที่มีปริมาณเชื้อแบคทีเรีย อยู่ที่ 4.33×10⁶ CFU g⁻¹ soil ขณะที่ตำรับมูลไก่ก็ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับตำรับควบคุมและ

ถ่านชีวภาพ ซึ่งดำรับควบคุมและถ่านชีวภาพมีปริมาณเชื้อแบคทีเรียอยู่ที่ 3.17×10^6 CFU และ 3.25×10^6 CFU g^{-1} soil ส่วนดำรับที่ใส่ทรายหยาบทำให้มีปริมาณแบคทีเรียต่ำที่สุดคือ 1.08×10^6 CFU g^{-1} soil แต่ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับดำรับที่ใส่พัมมิช ($P < 0.01$) ปริมาณเชื้อราในดินพบว่า มีปริมาณเชื้อราเฉลี่ยอยู่ที่ 2.96×10^5 CFU g^{-1} soil โดยดำรับที่ใส่มูลไก่ทำให้มีปริมาณเชื้อราในดินสูงที่สุดคือ 4.74×10^5 CFU g^{-1} soil ซึ่งไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับดำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพและมูลวัวที่มีปริมาณเชื้อราอยู่ที่ 3.91×10^5 CFU และ 3.25×10^5 CFU g^{-1} soil ส่วนดำรับที่ใส่ทรายหยาบทำให้มีปริมาณเชื้อราในดินต่ำที่สุดคือ 1.12×10^5 CFU g^{-1} soil ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับดำรับควบคุมและพัมมิช ($P < 0.01$) ปริมาณแอกติโนมัยซีทในดินพบว่า มีปริมาณแอกติโนมัยซีทเฉลี่ยอยู่ที่ 2.36×10^6 CFU g^{-1} soil ซึ่งจากการทดลองดำรับที่ใส่มูลไก่ทำให้มีปริมาณแอกติโนมัยซีทในดินสูงที่สุดคือ 3.40×10^6 CFU g^{-1} soil ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติดำรับที่ใส่ถ่านชีวภาพและมูลวัวที่มีปริมาณแอกติโนมัยซีทอยู่ที่ 2.91×10^6 CFU และ 3.07×10^6 CFU g^{-1} soil ส่วนดำรับที่ใส่ทรายหยาบทำให้มีปริมาณแอกติโนมัยซีทในดินต่ำที่สุดคือ 1.07×10^6 CFU g^{-1} soil แต่ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติกับดำรับพัมมิช ($P < 0.01$) (ตารางที่ 16)

Table 16 Quantity of bacteria, fungi and actinomycete after add soil amendment applied at 12 months

Treatment	Bacteria	Fungi	Actinomycete
	(CFU g^{-1} soil)		
Control	3.17×10^6 b	2.55×10^5 bcd	2.18×10^6 bc
Biochar	3.25×10^6 b	3.91×10^5 ab	2.91×10^6 ab
CKM	4.33×10^6 ab	4.74×10^5 a	3.40×10^6 a
CM	5.49×10^6 a	3.25×10^5 abc	3.07×10^6 ab
Pumice	1.58×10^6 c	2.16×10^5 cd	1.50×10^6 cd
Sand	1.08×10^6 c	1.12×10^5 d	1.07×10^6 d
Mean	3.15×10^6	2.96×10^5	2.36×10^6
%CV	18.95	26.48	21.77
F-test	**	**	**

Note: Means in the same column followed by different letters were significantly different by LSD, **=0.01, Control, Biochar, Chicken manure (CKM), Cow manure (CM), Pumice and Sand

วิจารณ์ผลการทดลอง

จากการศึกษาผลของวัสดุปรับปรุงดินต่อสมบัติของดินบางประการได้ทรงพุ่มมะม่วง พบว่าความเป็นกรด-ด่างของดินลดลงทั้งดินระดับบนและดินระดับล่างจากดินก่อนการทดลอง หลังใส่พืชมิซลงในดินนาน 12 เดือน โดยค่าความเป็นกรด-ด่างของดินมีค่าเฉลี่ยของดินระดับบนอยู่ในช่วง 7.64-7.90 และระดับล่างอยู่ในช่วง 7.67-7.85 ลดลงจากดินก่อนทำการใส่วัสดุปรับปรุงดินคือ 8.00 ที่ดินระดับบน และ 8.07 ที่ดินระดับล่าง ซึ่งสอดคล้องกับการรายงานของ ผจจจจิตต์ และคณะ (2556) ได้ทำการศึกษาการใช้ภูไมท์ซัลเฟตร่วมกับวัสดุอินทรีย์ท้องถิ่นในการปรับปรุงคุณสมบัติของดินเนื้อปูนที่มีความเป็นด่างสูง พบว่าเมื่อใส่พืชมิซเพื่อปรับค่าความเป็นกรด-ด่างของดินให้เหมาะสม ช่วยทำให้ค่าความเป็นกรด-ด่างของดินลดลงอยู่ในช่วงที่เป็นกลาง (7.0-7.1) นอกจากการใส่พืชมิซจะช่วยให้ความเป็นกรด-ด่างของดินลดลงแล้ว การใส่มูลวัวสามารถช่วยลดความเป็นกรด-ด่างของดินได้เช่นเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Yadav and Thakare (2013) ที่ทำการใช้มูลวัวในการปรับปรุงดิน Alkaline โดยใส่มูลวัวเป็นเวลา 15 และ 40 วัน พบว่าการใส่มูลวัวสามารถช่วยลดความเป็นด่างของดินลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะเมื่อใส่มูลวัวในอัตรา 200 g ต่อกระถาง จากการวิเคราะห์ดินของการทดลองจะเห็นว่าค่าความเป็นกรด-ด่างของดินอยู่ในช่วงที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของพืชถึงต่างปานกลาง โดยค่าความเป็นกรด-ด่างที่เหมาะสมต่อการปลูกมะม่วงควรอยู่ในช่วง 6.0-7.5 (กลุ่มงานศึกษาและพัฒนาการปลูกพืช, 2552)

สำหรับปริมาณอินทรีย์วัตถุในดินที่ถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญมากที่สุดของดินซึ่งอินทรีย์วัตถุเป็นสมบัติทางเคมีที่นำมาใช้เป็นดัชนีชี้วัดถึงความอุดมสมบูรณ์ของจุลินทรีย์ในดิน (คณาจารย์ภาควิชาปฐพีศาสตร์, 2544) ซึ่งปริมาณอินทรีย์วัตถุในดินตลอดระยะเวลาการทดลอง การใส่มูลไก่มีผลทำให้อินทรีย์วัตถุในดินเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดในดินทั้งสองระดับ ซึ่งปริมาณอินทรีย์วัตถุในดินอยู่ในช่วงค่อนข้างต่ำถึงปานกลาง (กรมพัฒนาที่ดิน, 2553) โดยดินระดับบนมีปริมาณอินทรีย์วัตถุเฉลี่ยอยู่ที่ 1.89% และดินระดับล่างมีปริมาณอินทรีย์วัตถุในดินเฉลี่ยอยู่ที่ 1.48% ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Ayeni and Adetunji (2010) ซึ่งทำการศึกษาเมื่อปี 2005 และ 2006 ในเขตป่าฝนทางตะวันออกเฉียงใต้ของไนจีเรีย พบว่าการใส่มูลไก่ช่วยเพิ่มปริมาณอินทรีย์วัตถุ ปริมาณไนโตรเจน ฟอสฟอรัส โพแทสเซียม แคลเซียม แมกนีเซียม และเหล็กในดินเพิ่มขึ้น และ Ewulo et al. (2008) ศึกษาผลของการเติมมูลสัตว์ปีกต่อความมีอยู่ของธาตุอาหารทางเคมีของดินและผลผลิตของมะเขือเทศ ในเขตอากาศของไนจีเรียตะวันตกเฉียงใต้ พบว่าการใส่มูลไก่มีผลทำให้ปริมาณอินทรีย์วัตถุ ไนโตรเจน และฟอสฟอรัสในดินเพิ่มขึ้น ขณะที่ Agbede et al. (2017) ศึกษาผลของมูลสัตว์ปีกต่อสมบัติทางเคมีของดินในป่าสะวันนา เขตตะวันตกเฉียงใต้ของไนจีเรีย พบว่าการใส่มูลสัตว์ปีกช่วยเพิ่มปริมาณอินทรีย์วัตถุและปริมาณธาตุอาหารในดินอย่างมีนัยสำคัญ อีกทั้งการใส่วัสดุปรับปรุงดินในรูปอินทรีย์และอนินทรีย์ช่วยทำให้ปริมาณธาตุอาหารหลักและเสริมในดินเพิ่มขึ้น

ส่วนความเป็นประโยชน์ของฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดินสามารถพิจารณาได้จากความเข้มข้นของฟอสฟอรัสที่เป็นประโยชน์ จากการทดลองการใช้วัสดุปรับปรุงดินทั้ง 12 เดือน พบว่าปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดินเพิ่มขึ้นจากดินก่อนทำการทดลองทั้งสองระดับความลึก ซึ่งทั้ง 12 เดือนของการทดลองเป็นไปในทิศทางเดียวกันคือ การใส่มูลไก่ส่งผลทำให้มีปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้สูงกว่าตำรับการทดลองอื่น โดยมีปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้เพิ่มขึ้นจากดินก่อนการทดลอง โดยมีปริมาณฟอสฟอรัสที่สกัดได้ที่ดินระดับบนเฉลี่ยอยู่ที่ 69.5 mgP kg^{-1} และที่ดินระดับล่างเฉลี่ยอยู่ที่ 33.7 mgP kg^{-1} เพิ่มขึ้นตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับการทดลองของ Nwite and Alu (2018) ทำการศึกษาการประเมินอัตรามูลไก่ที่แตกต่างกันต่อคุณสมบัติของดินและผลิตเมล็ดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ในเขตอบาคาลิติกของไนจีเรียตะวันออกเฉียงใต้ โดยใช้มูลไก่ 5 อัตรา คือ 0, 10, 20, 30 และ 40 t ha^{-1} พบว่าเมื่อมีการใส่มูลไก่ในอัตรา 40 t ha^{-1} สามารถช่วยเพิ่มปริมาณอินทรีย์วัตถุ ปริมาณฟอสฟอรัสที่เป็นประโยชน์ และปริมาณไนโตรเจนได้สูงขึ้นเมื่อเทียบกับตำรับควบคุม และจากการศึกษาของ วนิดา (2558) ได้ทำการศึกษาการใช้ปุ๋ยคอกมูลไก่และปุ๋ยน้ำหมักมูลสุกร ในการผลิตข้าวพันธุ์โรซเบอร์รี่ โดยศึกษาในแปลงทดลองสาขาวิชาเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ และแปลงนาเกษตรกรตำบลเมืองแฝก จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าเมื่อใส่ปุ๋ยคอกมูลไก่ในอัตรา 300 กิโลกรัมต่อไร่ สามารถทำให้ปริมาณฟอสฟอรัสที่เป็นประโยชน์เพิ่มสูงที่สุด ส่วน Jamal et al. (2016) ทำการทดลองที่ฟาร์มทดลองของภาควิชาพืชสวน คณะเกษตรของมหาวิทยาลัยโอมาร์เอล มุขตาร์ในเอลไบดา ลิเบีย เพื่อศึกษาผลของมูลไก่ต่อปริมาณฟอสฟอรัสที่เป็นประโยชน์และการเจริญเติบโตของข้าวโพด พบว่าการใช้ปุ๋ยคอกมูลไก่ช่วยเพิ่มความเป็นประโยชน์ของฟอสฟอรัสในดินและการดูดธาตุอาหารของพืชข้าวโพด เนื่องจากคุณสมบัติทางกายภาพและทางเคมีของดินดีขึ้น

สำหรับปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้ในดิน พบว่าเมื่อทำการใส่ถ่านชีวภาพครบ 12 เดือนสามารถช่วยให้ปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้ในดินเพิ่มขึ้นจากดินก่อนการทดลอง โดยดินที่ระดับบนมีปริมาณโพแทสเซียมเฉลี่ยอยู่ที่ 108 mgK kg^{-1} และที่ดินระดับล่างมีโพแทสเซียมเฉลี่ยอยู่ที่ 68 mgK kg^{-1} ซึ่งสอดคล้องกับ Ullah et al. (2018) ทำการศึกษาผลของถ่านชีวภาพต่อสมบัติทางเคมีของดินในช่วงเวลาแตกต่างกัน พบว่าการใส่ถ่านชีวภาพ 10 ตันต่อเฮกตาร์ ทำให้ปริมาณโพแทสเซียมที่สกัดได้เพิ่มขึ้น 10.7% หลังใส่ 120 วัน และ 10.3% หลังใส่ 60 วัน และ Yunilasari et al. (2020) ทำการศึกษาการใช้ถ่านชีวภาพและมูลวัวต่อคุณสมบัติทางเคมีและผลผลิตของถั่วลิสงในดิน Entisols พบว่าการใช้ถ่านชีวภาพและมูลวัวสามารถเพิ่มปริมาณโพแทสเซียมที่แลกเปลี่ยนได้ ฟอสฟอรัสที่เป็นประโยชน์ อินทรีย์คาร์บอน ไนโตรเจนทั้งหมด และเพิ่มค่าความเป็นกรด-ด่างของดิน ส่วน Yu et al. (2018) ใช้ถ่านชีวภาพจากมูลสัตว์ไก่ต่อคุณสมบัติของดินและการเจริญเติบโตของผักโขม พบว่าค่าความเป็นกรด-ด่างเพิ่มขึ้น ค่าการนำไฟฟ้า ความเข้มข้นของไนโตรเจนอนินทรีย์ที่สกัดได้ โพแทสเซียมที่แลกเปลี่ยนได้ และฟอสฟอรัสที่เป็นประโยชน์ในดินเพิ่มขึ้นอย่างมากเมื่อใส่ถ่านชีวภาพ 0.5 และ

1% แต่ขัดแย้งกับการศึกษาของ จาวา และคณะ (2560) ที่ทำการศึกษาก่อนชีวภาพต่อสมบัติของดินและการเจริญเติบโตของข้าวนาหว่านน้ำตม (ในสภาพกระถาง) พบว่าการใส่ถ่านชีวภาพมีผลทำให้ปริมาณโพแทสเซียมที่แลกเปลี่ยนได้ลดลง

ส่วนปริมาณแคลเซียมที่สกัดได้ในดิน โดยภาพรวมแล้วพบว่า การใส่ปุ๋ยหมักและมูลไก่ส่งผลทำให้มีปริมาณแคลเซียมที่สกัดได้สูงขึ้นเมื่อเทียบกับตำรับอื่น ๆ โดยหลังการใส่ปุ๋ยหมักครบ 12 เดือน มีปริมาณแคลเซียมที่สกัดได้ในดินเพิ่มขึ้นทั้งดินระดับบน โดยมีปริมาณแคลเซียมเฉลี่ยอยู่ที่ $13,735 \text{ mgCa kg}^{-1}$ ซึ่งแคลเซียมจะช่วยส่งเสริมการเจริญเติบโตของระบบรากและยอด และยังช่วยให้พืชมีลำต้นที่แข็งแรง เป็นตัวต้านฤทธิ์ของสารออกซิน ซึ่งเป็นฮอร์โมนเร่งการขยายตัวของเซลล์ อีกทั้งเป็นตัวกระตุ้นการทำงานของเอนไซม์ชนิดต่าง ๆ ในพืช และแคลเซียมในสภาพ Ca^{2+} จะไปทำลายความเป็นพิษของ Cu^{2+} ในพืช หากมากเกินไป (จิราภรณ์, 2557) สำหรับปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดินพบว่า หลังใส่วัสดุปรับปรุงดิน 12 เดือน ส่งผลทำให้มีปริมาณแมกนีเซียมเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งการใส่ถ่านชีวภาพทำให้ปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้เพิ่มสูงที่สุดทั้งดินระดับบนและดินระดับล่าง ในช่วงเดือนที่ 9 ที่มีปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ที่ระดับดินบนและดินล่าง คือ 928 mgMg kg^{-1} และ 815 mgMg kg^{-1} แต่ปริมาณลดลงเล็กน้อยในเดือนที่ 12 ซึ่งมีปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ที่ระดับดินบนและดินล่าง คือ 677 mgMg kg^{-1} และ 547 mgMg kg^{-1} แต่อย่างไรก็ตาม ปริมาณแคลเซียมและแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดินอยู่ในระดับสูง ($2,000\text{-}4,000 \text{ mgCa kg}^{-1}$ และ $360\text{-}960 \text{ mgMg kg}^{-1}$) อยู่ในช่วงที่เพียงพอต่อความต้องการของพืช (นงลักษณ์, 2548) ซึ่ง Adekiya et al. (2020) ทำการศึกษาผลของการใช้ถ่านชีวภาพ มูลสัตว์ปีก และปุ๋ย NPK ต่อคุณสมบัติของดินและประสิทธิภาพของซิงในดินเขตร้อน Alfisol พบว่าการใช้ถ่านชีวภาพร่วมกับมูลสัตว์ปีกทำให้ปริมาณของแคลเซียมและแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดินสูงกว่าตำรับอื่น และการใช้ถ่านชีวภาพร่วมกับมูลสัตว์ปีกยังช่วยลดความหนาแน่นของดินลง เพิ่มความพรุนและความชื้นในดินอีกด้วย

ปริมาณธาตุอาหารเสริมในดินซึ่งประกอบด้วย เหล็ก แมงกานีส ทองแดง และสังกะสี พบว่าปริมาณเหล็กที่สกัดได้ในดินมีปริมาณเหล็กที่สกัดได้ในดินตลอดช่วงการทดลอง ที่ดินระดับบนมีปริมาณเหล็กที่สกัดได้ในดินเฉลี่ยอยู่ที่ $7.98 \text{ mgFe kg}^{-1}$ และที่ดินระดับล่างมีปริมาณเหล็กที่สกัดได้ในดินเฉลี่ย $8.88 \text{ mgFe kg}^{-1}$ ซึ่งมีปริมาณเพิ่มขึ้นจากดินก่อนการทดลอง ปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้ในดิน พบว่าหลังใส่วัสดุปรับปรุงดิน 12 เดือน มีปริมาณแมงกานีสเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจากดินก่อนทำการทดลอง โดยมีปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้ในดินระดับเฉลี่ยอยู่ที่ $11.12 \text{ mgMn kg}^{-1}$ และดินระดับล่างเฉลี่ยอยู่ที่ $13.98 \text{ mgMn kg}^{-1}$ ซึ่งในการทดลองจะเห็นว่าเมื่อทำการใส่มูลไก่ส่งผลทำให้มีปริมาณแมงกานีสที่สกัดได้ในดินสูงที่สุด ส่วนปริมาณทองแดงที่สกัดได้ในดิน พบว่าทุกตำรับการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยภาพรวมแล้วมีค่าเฉลี่ยของปริมาณทองแดงที่สกัดได้ในดินตลอดช่วงการทดลอง ที่ดินระดับบนอยู่ที่ $4.29 \text{ mgCu kg}^{-1}$ และดินระดับล่างเฉลี่ยอยู่ที่ $4.47 \text{ mgCu kg}^{-1}$

ขณะที่ปริมาณสังกะสีที่สกัดได้ในดิน พบว่าเมื่อมีการใส่วัสดุปรับปรุงดินในช่วง 6 เดือนแรก ปริมาณสังกะสีที่สกัดได้ในดินเพิ่มขึ้นสูงที่สุด แต่กลับลดลงตั้งแต่เดือนที่ 9 จนถึงเดือนที่ 12 ลดลงมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยของปริมาณสังกะสีที่สกัดได้ในดินตลอดการทดลองของระดับบนและดินระดับล่างอยู่ที่ $1.85 \text{ mgZn kg}^{-1}$ และ $1.33 \text{ mgZn kg}^{-1}$ อย่างไรก็ตามปริมาณธาตุอาหารเสริมในดินทุกธาตุอยู่ในเกณฑ์ที่สูง (นงลักษณ์, 2548) จากการทดลองครั้งนี้พบว่าการใช้มูลไก่สามารถช่วยเพิ่มปริมาณธาตุอาหารเสริมให้แก่ดินได้ ซึ่งจากการศึกษาของ Kobierski et al. (2017) ทำการใส่ปุ๋ยมูลสัตว์ปีกต่อคุณสมบัติทางเคมีและชีวเคมีของดิน พบว่าเมื่อมีการใส่ปุ๋ยมูลสัตว์ปีกช่วยให้ปริมาณเหล็ก แมงกานีส ทองแดง และสังกะสีเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ เมื่อเทียบกับการไม่ใส่ปุ๋ยมูลสัตว์ปีก

สำหรับสมบัติทางกายภาพของหลังทำการใส่วัสดุปรับปรุงดินนาน 12 เดือน พบว่าความหนาแน่นของดินมีค่าเฉลี่ยตลอดช่วงการทดลอง ที่ดินระดับบนมีความหนาแน่นเฉลี่ยอยู่ที่ 1.51 g cm^{-3} และดินระดับล่างอยู่ที่ 1.61 g cm^{-3} ซึ่งการใช้มูลไก่ทำให้ความหนาแน่นของดินลดลงที่ดินระดับบนและดินระดับล่างหลังการทดลองผ่านไป 12 เดือน สอดคล้องกับการศึกษาของ Ewulo et al. (2008) ทำการศึกษาผลของมูลไก่ต่อคุณสมบัติทางกายภาพของดิน ที่เมืองอากูเร ในเขตป่าฝนทางตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศไนจีเรีย ช่วงเดือนพฤษภาคมและสิงหาคม พบว่ามูลไก่ช่วยให้ความหนาแน่นรวมของดินลดลงและเพิ่มความชื้นของดิน นอกจากนี้ Boyraz and Nalbant (2015) ศึกษาการเปรียบเทียบการใช้ซีโอไลต์ โดโลไมท์ และฟัสมิซเป็นตัวควบคุมสภาพของดินในการเกษตร พบว่าการใช้ฟัสมิซลดความหนาแน่นรวมและความหนาแน่นอนุภาคของดินได้ดีกว่า เมื่อเทียบกับซีโอไลต์และโดโลไมท์ และเพิ่มความพรุนของดิน รวมทั้งเพิ่มความชื้นความจุสนามระหว่าง 2.2% และ 30.1% ส่วน Agbede et al. (2017) ยังทำการทดลองเกี่ยวกับผลกระทบของมูลไก่และปุ๋ย NPK ต่อคุณสมบัติทางกายภาพของดินและการเจริญเติบโตและผลผลิตของแครอท พบว่ามูลไก่ทุกระดับช่วยลดความหนาแน่นรวมและอุณหภูมิของดิน และปรับปรุงความพรุนและความชื้นโดยรวมให้ดีขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับปุ๋ย NPK และการควบคุม ส่วนที่ดินระดับล่าง อีกทั้งดำรับที่ใส่ฟัสมิซสามารถช่วยให้ความหนาแน่นของดินลดลงทั้งสองระดับความลึก สอดคล้องกับการทดลองของ Sahin and Anapali (2006) ได้ทำการศึกษาการฟัสมิซที่มีขนาดเท่ากับปริมาณของฟัสมิซที่แตกต่างกันต่อความพรุนและความหนาแน่นรวมของดิน พบว่าความพรุนเพิ่มขึ้นตามปริมาณและขนาดของฟัสมิซที่เพิ่มขึ้น ส่วนความหนาแน่นรวมของดินลดลงตามการเพิ่มปริมาณฟัสมิซลงในดิน โดยการใช้ฟัสมิซ 50% ทำให้ช่องว่างขนาดเล็กในดินเพิ่มขึ้น 98.2% และ 70.3% และความหนาแน่นรวมลดลง 24.8% และ 21.0% ของดิน Erzurum-Turkey และ Rize-Turkey นอกจากนี้ Glab et al. (2016) ทำการทดสอบการใช้ประโยชน์ถ่านชีวภาพต่อคุณสมบัติทางอุทกวิทยาของดินและคุณภาพทางกายภาพของดินปนทราย พบว่าการใช้ถ่านชีวภาพในปริมาณที่สูงที่สุดสามารถช่วยให้ความหนาแน่นรวมของดินลดลง ความชื้นความจุสนามเพิ่มขึ้น และ Rasoulzadeh and Yaghoubi (2010) ทำการศึกษาการใช้ปุ๋ยคอกต่อ

คุณสมบัติทางกายภาพของดินร่วนเหนียวปนทรายในอิหร่านตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าความหนาแน่นรวมและความหนาแน่นของอนุภาคของดินลดลงอย่างมีนัยสำคัญ ความพรุน ปริมาณอินทรีย์วัตถุ และการนำน้ำของดินที่อ้อมตัวด้วยน้ำเพิ่มขึ้น ด้วยการใส่ปุ๋ยคอก 30 และ 60 Mg ha⁻¹

ส่วนปริมาณความชื้นในดิน พบว่ามีปริมาณความชื้นเฉลี่ยตลอดการทดลองทั้งดินระดับบนและดินระดับล่างอยู่ที่ 28.5 และ 29.3% หลังจากทำการใส่มูลไก่ครบ 12 เดือน ทำให้ทั้งดินระดับบนและระดับล่าง มีปริมาณความชื้นของดินเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับตำรับอื่น ๆ สอดคล้องกับ Nwite and Alu (2018) พบว่าการใส่มูลไก่สด 40 t ha⁻¹ ดินมีความชื้นโดยน้ำหนักเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับควบคุม และ Awal et al. (2018) ศึกษาความชื้นในดินและผลผลิตของสารอาหารในโซนรากของกะหล่ำปลีสีเขียวต่อประเภทและอัตราของวัสดุปรับปรุงดินอินทรีย์ต่าง ๆ พบว่าตำรับที่ใส่มูลไก่ทำให้ดินมีความชื้นเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องในฤดูกาลต่าง ๆ ขณะที่ Peake et al. (2014) ทำการทดสอบอิทธิพลของถ่านชีวภาพต่อคุณสมบัติทางกายของดินและอุทกวิทยาของดินที่แตกต่างกัน พบว่าการเพิ่มปริมาณถ่านชีวภาพ 2.5% ช่วยเปลี่ยนแปลงความหนาแน่นรวม ความชื้นความจุสนาม และปริมาณน้ำที่เป็นประโยชน์ในดิน โดยเปลี่ยนแปลงจาก -4.2% ถึง -19.2%, 1.3% ถึง 42.2% และ 0.3% ถึง 48.4% ตามลำดับ และยังชี้ให้เห็นว่าการใช้ถ่านชีวภาพปานกลาง 20 t ha⁻¹ และสูง 100 t ha⁻¹ สามารถช่วยปรับปรุงความสามารถในการอุ้มน้ำสูงสุด 22% และดินที่มี silt ต่ำจะมีปฏิริยาตอบสนองทางอุทกวิทยาต่อการใช้ถ่านชีวภาพ และ Tammeorg et al. (2014) ทำการศึกษาผลของถ่านชีวภาพในระยะสั้นต่อคุณสมบัติของดินและผลผลิตของข้าวสาลีร่วมกับกระดุกป่นและปุ๋ยอินทรีย์ในดินทรายร่วน พบว่าถ่านชีวภาพช่วยเพิ่มปริมาณน้ำในดินชั้นบนสุดในปีแรกและลดความหนาแน่นรวมของดินในที่สอง นอกจากนี้ยังเพิ่มปริมาณโพแทสเซียมที่ละลายได้ง่าย อินทรีย์วัตถุในดินชั้นบนที่ความลึก 20 เซนติเมตร และเพิ่มปริมาณไนเตรทในปีที่สอง แต่ไม่มีผลต่อธาตุอาหารตัวอื่นและค่า pH

ความคงทนของเม็ดดิน พบว่าจากการทดลองการวัสดุปรับปรุงดินจะเห็นได้ว่าการใส่ถ่านชีวภาพส่งผลทำให้ความคงทนของเม็ดดินเพิ่มมากขึ้นที่ดินระดับบน หลังใส่ถ่านชีวภาพครบ 12 เดือน โดยมีค่าเฉลี่ยของความคงทนของเม็ดดินที่ดินระดับบนอยู่ที่ 38.9% ซึ่งสอดคล้องกับ Blanco-Canqui (2017) รายงานว่าการใส่ถ่านชีวภาพเพิ่มความคงทนของเม็ดดินเมื่อดินเปียกและแห้ง 3-226% ลดความหนาแน่นรวมของดินลง 3-31% และเพิ่มความพรุน 14-64% ตามลำดับ ขณะที่ Obia et al. (2016) ทำการศึกษาการใช้ถ่านชีวภาพต่อความคงทนของเม็ดดิน การกักเก็บน้ำ และความพรุนในดินเขตร้อน พบว่าความคงทนของเม็ดดินเพิ่มขึ้น 7-9% และ 17-20% ตามปริมาณของถ่านชีวภาพที่ใส่ลงในดินที่ปลูกข้าวโพดและถั่วเหลือง เพิ่มความพรุนและความสามารถในการใช้น้ำในดินของพีช 2 และ 3% ขณะที่ความหนาแน่นรวมของดินลดลง 3-5% ตามปริมาณของถ่านชีวภาพ นอกจากนี้ Herath et al. (2013) ทำการศึกษาการใช้ขางข้าวโพดและถ่านชีวภาพจากขางข้าวโพดที่

ผ่านกระบวนการเผาที่อุณหภูมิ 350 กับ 550 °C ต่อดินสองชนิดคือ Typic Fragiaqualf (TK) และ Typic Hapludand (EG) พบว่าหลังจากบ่มตัวอย่างดิน 295 วัน ถ่านชีวภาพที่ผ่านกระบวนการเผา 550 °C ช่วยให้ความคงทนของเม็ดดินของดินทั้งสองชนิดดีขึ้น โดยเฉพาะในดิน Typic Fragiaqualf และยังเพิ่มช่องขนาดเล็กในดินของดินทั้งสองชนิด ส่วนถ่านชีวภาพที่ผ่านการเผา 350 °C ช่วยเพิ่มสภาพการนำน้ำของดินอ้อมตัวด้วยน้ำ และ Ouyang et al. (2013) ทำการศึกษาการใช้ถ่านชีวภาพต่อความคงทนของเม็ดดินและศาสตร์ของดิน ในดินสองชนิดคือ ดินเหนียวปนทรายแป้งและดินร่วนปนทราย พบว่าหลังทำการบ่มดินนาน 90 วัน จะเห็นผลได้ชัดในดินร่วนปนทราย โดยการใส่ถ่านชีวภาพช่วยเพิ่มความคงทนของเม็ดดินขนาดใหญ่และเพิ่มความสามารถของดินในการให้น้ำซึมผ่านได้ ส่วน Aslam et al. (2014) กล่าวว่า การใส่ถ่านชีวภาพ 1-2% สามารถลดความหนาแน่นของดิน เพิ่มความพรุนของดิน ความสามารถในการอุ้มน้ำของดิน และเพิ่มอัตราการแทรกซึมของน้ำในดินตามความพรุนที่เพิ่มขึ้น แต่จะแตกต่างกันไปตามลักษณะของเนื้อดิน อีกทั้งความพรุนของถ่านชีวภาพยังเป็นที่อยู่อาศัยของจุลินทรีย์ดิน และเพิ่มปริมาณอินทรีย์คาร์บอนให้แก่ดิน อย่างไรก็ตามในงานทดลองครั้งนี้พบว่า การใส่วัสดุปรับปรุงดินทุกตำรับการทดลองยังไม่เห็นผลการเปลี่ยนแปลงของเนื้อดิน แม้จะใช้เวลาในการเก็บข้อมูลนานถึง 12 เดือน ซึ่งอาจจะต้องใช้เวลาในการศึกษาเพิ่มมากกว่านี้ต่อการเปลี่ยนแปลงคุณสมบัติทางกายภาพโดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงของเนื้อดิน

การศึกษาผลของวัสดุปรับปรุงดินต่อปริมาณจุลินทรีย์ได้ทรงพุ่มมะม่วงในระยะเวลา 3, 6, 9 และ 12 เดือน พบว่าปริมาณแบคทีเรียเพิ่มจำนวนมากที่สุดในระยะ 6 และ 12 เดือนเมื่อใส่ถ่านชีวภาพและมูลวัว คือ 1.83×10^6 CFU g^{-1} soil และ 3.91×10^6 CFU g^{-1} soil ตามลำดับ ซึ่งมีปริมาณแตกต่างจากงานทดลองของ Calbrix et al. (2007) ทำการศึกษาผลกระทบของสารอินทรีย์ต่อการเปลี่ยนแปลงของมวลชีวภาพของจุลินทรีย์ดินและชุมชนแบคทีเรียในพื้นที่เพาะปลูก พบว่าการปรับปรุงแบบอินทรีย์มีผลกระทบน้อยกว่าการเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาลหรือปัจจัยอื่น ๆ เช่นการจัดการเชิงกลของดิน และจากการทดลองของ Das and Dkhar (2012) ทำการศึกษาผลของวัสดุปรับปรุงดินประเภทสารอินทรีย์ต่อปริมาณจุลินทรีย์และคาร์บอนชีวมวลจุลินทรีย์ในบริเวณรอบ ๆ รากของถั่วเหลือง ในระยะเวลา 12 เดือนนั้น พบว่าปริมาณแบคทีเรียและปริมาณเชื้อราที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นมากที่สุด เมื่อใส่ปุ๋ยมูลไส้เดือนคือ 55.19×10^5 และ 25.23×10^3 CFU g^{-1} dry soil ส่วนการทดลองของวิไลลักษณ์ และสุรัชย์ (2560) ที่ได้ทำการศึกษาปริมาณแบคทีเรีย เชื้อรา และแอกติโนมัยซีทในดินปลูกกล้วยไข่ ในพื้นที่ตำบลสระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร พบว่าระยะตกเคลือมีปริมาณแบคทีเรียประมาณ 41-81 CFU g^{-1} dry soil ปริมาณเชื้อรา 34-71 CFU g^{-1} dry soil และแอกติโนมัยซีท 60-169 CFU g^{-1} dry soil ส่วนระยะหลังการเก็บเกี่ยวมีปริมาณแบคทีเรียเพิ่มจำนวนมากขึ้นเป็น 31-97 CFU g^{-1} dry soil ปริมาณเชื้อรา 39-97 CFU g^{-1} dry soil และแอกติโนมัยซีท 44-95 CFU g^{-1} dry soil ตามลำดับ และจากการศึกษาของ Yang et al. (2016) ทำการ

ทดลองการใช้ปุ๋ยคอกและการปลูกกระเทียมหมุนเวียนต่อการปลูกแตงโม่ง ทำให้จำนวนประชากรของแบคทีเรีย แอคติโนมัยซีทในดิน และอัตราส่วนของแบคทีเรียต่อเชื้อราเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ และเพิ่มปริมาณธาตุอาหารกับอินทรีย์วัตถุในดิน รวมถึงช่วยลดการเกิดโรค และ Liang et al. (2018) ศึกษาการใช้วัสดุปรับปรุงดินเพื่อเปลี่ยนแปลงคุณสมบัติทางเคมีกายภาพของดินและโครงสร้างของชุมชนแบคทีเรียของการปลูกแอปเปิ้ลทดแทน พบว่าการใส่วัสดุปรับปรุงดินที่เป็นปุ๋ยหมักสามารถช่วยเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของแบคทีเรียในระดับความลึกที่ 0-20 และ 20-40 cm เช่น ความอุดมสมบูรณ์ของ Proteobacteria (20.2%), Bacteroidetes (2.5%) และ Cyanobacteria (1.0%) เพิ่มขึ้น ในขณะที่ Chloroflexi (5.5%), Acidobacteria (5.2%), Nitrospirae (4.5%), Gemmatimonadetes (3.8%) และ Actinobacteria (1.8%) ลดลง นอกจากนี้ค่าความเป็นกรด-ด่างของดิน อินทรีย์วัตถุ ปริมาณไนโตรเจน ฟอสฟอรัส และโพแทสเซียม เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

เมื่อใส่มูลไก่ พบว่ามีปริมาณเชื้อราเพิ่มมากที่สุดในระยะเวลา 12 เดือน คือ 4.74×10^5 CFU g^{-1} soil สอดคล้องกับการศึกษาของ Riegel and Noe (2000) ทำการศึกษาผลของมูลไก่ต่อเชื้อจุลินทรีย์ในดินและ *Meloidogyne incognita* ต่อดันฝ้าย พบว่าด้นฝ้ายมีการเจริญเติบโตเพิ่มขึ้นรวมทั้งปริมาณแบคทีเรียและเชื้อในดินเพิ่มขึ้น เมื่อมีการเพิ่มปริมาณมูลไก่ลงในดิน และจุนจะราและขัตติยา (2559) ได้ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพของจุลินทรีย์ในดินของระบบนิเวศป่ามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์ พบว่า ในดินป่ามีปริมาณเชื้อราทั้งหมดเฉลี่ย $1.45 \times 10^5 - 7.72 \times 10^5$ CFU g^{-1} และเมื่อมีการวิเคราะห์จุลินทรีย์ท้องถิ่น (Indigenous Micro Organisms) และอินทรีย์วัตถุในป่าว่ามีปริมาณเชื้อราทั้งหมดเพิ่มขึ้นถึง 1.35×10^{12} CFU g^{-1} ตามลำดับ ส่วน Priyadi et al. (2005) ทำการศึกษาผลของชนิดของดิน การใช้ปุ๋ยมูลไก่ จุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพต่อผลผลิตข้าวโพด และสมบัติทางจุลินทรีย์ของดินพื้นที่ชุ่มน้ำที่เป็นกรดในอินโดนีเซีย พบว่าชนิดของดินและการใช้ปุ๋ยมูลไก่มีผลต่อผลผลิตของข้าวโพด คุณสมบัติทางเคมี และปริมาณจุลินทรีย์ในดิน ซึ่งขัดแย้งกับ El-Sharouny (2015) ทำการศึกษาผลของวัสดุปรับปรุงดินต่าง ๆ ต่อจำนวนจุลินทรีย์ที่มีความสัมพันธ์กับความต้านทานของแอปเปิ้ลต่อการเกิดโรค *Rhizoctonia solani* AG-5 ในดินที่ผ่านการฆ่าเชื้อและไม่ผ่านการฆ่าเชื้อ พบว่าในดินที่ผ่านการฆ่าเชื้อการใส่ปุ๋ยหมักทำให้มีปริมาณเชื้อราสูงกว่าวัสดุอื่น รองลงมาเป็นมูลวัวและมูลไก่ ส่วนในดินที่ไม่ผ่านการฆ่าเชื้อการใส่ *Brassica juncea* มีปริมาณเชื้อราสูงกว่าวัสดุปรับปรุงดินอื่น ๆ

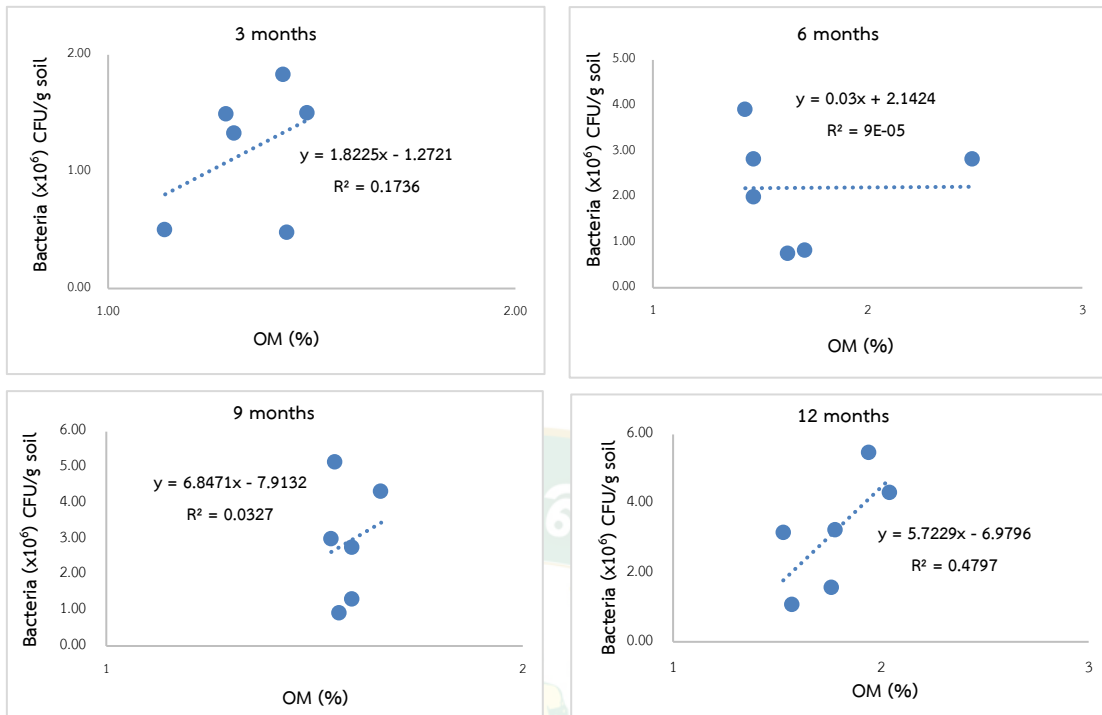
ปริมาณแอคติโนมัยซีทเพิ่มมากขึ้นจากดำรับควบคุมและในช่วง 3 เดือนแรก เมื่อมีการใส่มูลไก่ที่ 6, 9 และ 12 เดือน ซึ่งเพิ่มขึ้นมากที่สุดในระยะเวลา 12 เดือน คือ 3.40×10^6 CFU g^{-1} soil ซึ่งสอดคล้องกับงานทดลองของ Lin et al. (2010) ทำการศึกษาผลของปุ๋ยอินทรีย์ชนิดต่าง ๆ ต่อมวลชีวภาพของจุลินทรีย์ดินและผลผลิตถั่วลันเตา พบว่าการใส่มูลไก่ทำให้มีปริมาณแบคทีเรียและแอคติโนมัยซีทสูงที่สุด ซึ่งแตกต่างกับดำรับที่มีการใส่ปุ๋ยเคมี และการทดลองของไพรัตน์ และคณะ (2559) ได้

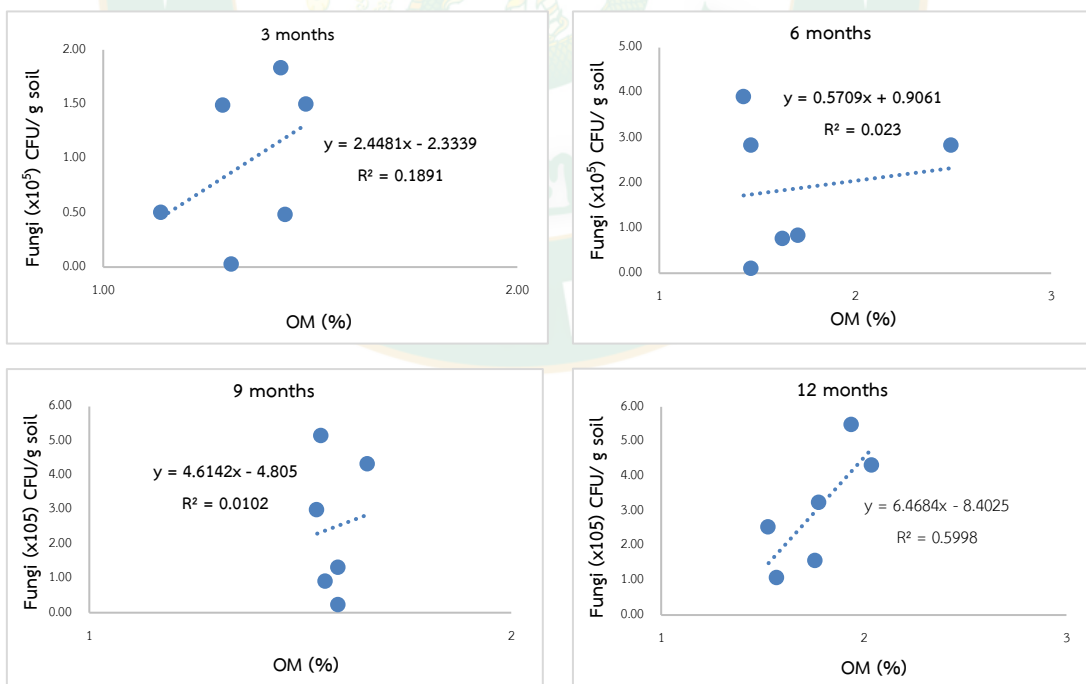
ศึกษาการตรวจหาจุลินทรีย์ในดินปลูกผักระบบเกษตรอินทรีย์ พบว่าดินที่ปลูกผักระบบอินทรีย์พบปริมาณของแบคทีเรีย แอคติโนมัยซีท เชื้อรา และสาหร่าย มากกว่าดินที่ปลูกผักระบบเคมี ขณะทำงานทดลองของ Naher et al. (2013) ทำการศึกษาจุลินทรีย์ทั้งหมดที่สามารถเพาะเลี้ยงได้และเป็นประโยชน์ในระยะยาวต่อการขาดธาตุอาหารในพื้นที่ชุ่มน้ำดินนาข้าว พบว่าปริมาณแบคทีเรีย เชื้อรา และแอคติโนมัยซีทรวมมีปริมาณสูงที่สุดในตำรับที่ใส่ปุ๋ยแบบสมบูรณ์ คือ ปุ๋ยที่มีธาตุไนโตรเจน ฟอสฟอรัส และโพแทสเซียม และมีปริมาณต่ำที่สุดในตำรับไม่ใส่ปุ๋ย ดังนั้นกล่าวได้ว่าการขาดธาตุอาหารหลักส่งผลทำให้ปริมาณจุลินทรีย์มีจำนวนลดลง ดังนั้นจากการทดลองการใช้วัสดุปรับปรุงดินต่อคุณสมบัติทางชีวภาพของดิน พบว่าการเลือกใช้มูลไก่เป็นวัสดุในการปรับปรุงดิน ทำให้ปริมาณจุลินทรีย์ภายในดิน โดยเฉพาะปริมาณเชื้อรา และแอคติโนมัยซีทเพิ่มขึ้นสูงกว่าวัสดุปรับปรุงดินชนิดอื่น ๆ และการใส่มูลวัวที่มีผลทำให้แบคทีเรียเพิ่มจำนวนมากขึ้น รองลงมาเป็นตำรับที่มีการใส่ถ่านชีวภาพ เมื่อเทียบในดินที่ไม่ใส่วัสดุปรับปรุงดินจะมีแบคทีเรีย เชื้อรา และแอคติโนมัยซีทในปริมาณที่น้อย

ความสัมพันธ์ของปริมาณอินทรีย์วัตถุในดินกับปริมาณจุลินทรีย์ในดิน โดยการใส่วัสดุปรับปรุงดินต่อปริมาณของเชื้อแบคทีเรียในดิน เมื่อใส่วัสดุปรับปรุงดินที่ 12 เดือน พบว่าดินมีปริมาณอินทรีย์วัตถุเพิ่มขึ้นส่งผลให้ดินมีปริมาณเชื้อแบคทีเรียเพิ่มขึ้นตาม โดยปริมาณอินทรีย์วัตถุและปริมาณเชื้อแบคทีเรียมีความสัมพันธ์ปานกลาง ซึ่งมีค่ากำลังสองของสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r^2) เท่ากับ 0.4797 ส่วนการใส่วัสดุปรับปรุงดินที่ 3 และ 9 เดือน ปริมาณอินทรีย์วัตถุและปริมาณเชื้อแบคทีเรียในดินมีความสัมพันธ์ต่ำ ส่วนการใส่วัสดุปรับปรุงดินที่ 6 เดือน ปริมาณอินทรีย์วัตถุและปริมาณเชื้อแบคทีเรียไม่มีความสัมพันธ์กัน (ภาพที่ 1) และความสัมพันธ์ของปริมาณอินทรีย์วัตถุและปริมาณเชื้อราในดิน เมื่อใส่วัสดุปรับปรุงดินที่ 12 เดือน พบว่าปริมาณอินทรีย์วัตถุและปริมาณเชื้อราในดินมีความสัมพันธ์ปานกลาง โดยมีค่ากำลังสองของสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r^2) เท่ากับ 0.5998 ส่วนการใส่วัสดุปรับปรุงดินที่ 3, 6 และ 9 เดือน ปริมาณอินทรีย์วัตถุและปริมาณเชื้อราในดินมีความสัมพันธ์ต่ำ (ภาพที่ 2) ส่วนความสัมพันธ์ของปริมาณอินทรีย์วัตถุและปริมาณเชื้อแอคติโนมัยซีทในดินมีความสัมพันธ์ปานกลาง เมื่อใส่วัสดุปรับปรุงดินที่ 12 เดือน ซึ่งมีค่ากำลังสองของสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r^2) เท่ากับ 0.5953 และการใส่วัสดุปรับปรุงดินที่ 3, 6 และ 9 เดือน มีความสัมพันธ์ของปริมาณอินทรีย์วัตถุและปริมาณเชื้อแอคติโนมัยซีทต่ำ ซึ่งบัญชา (2552) กล่าวว่า การใส่วัสดุปรับปรุงดินในรูปอินทรีย์ลงดินเป็นการเพิ่มอาหารให้แก่จุลินทรีย์โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จุลินทรีย์ พวงแหวนเทอร์โรโทรฟ ทำให้จุลินทรีย์เพิ่มขึ้น

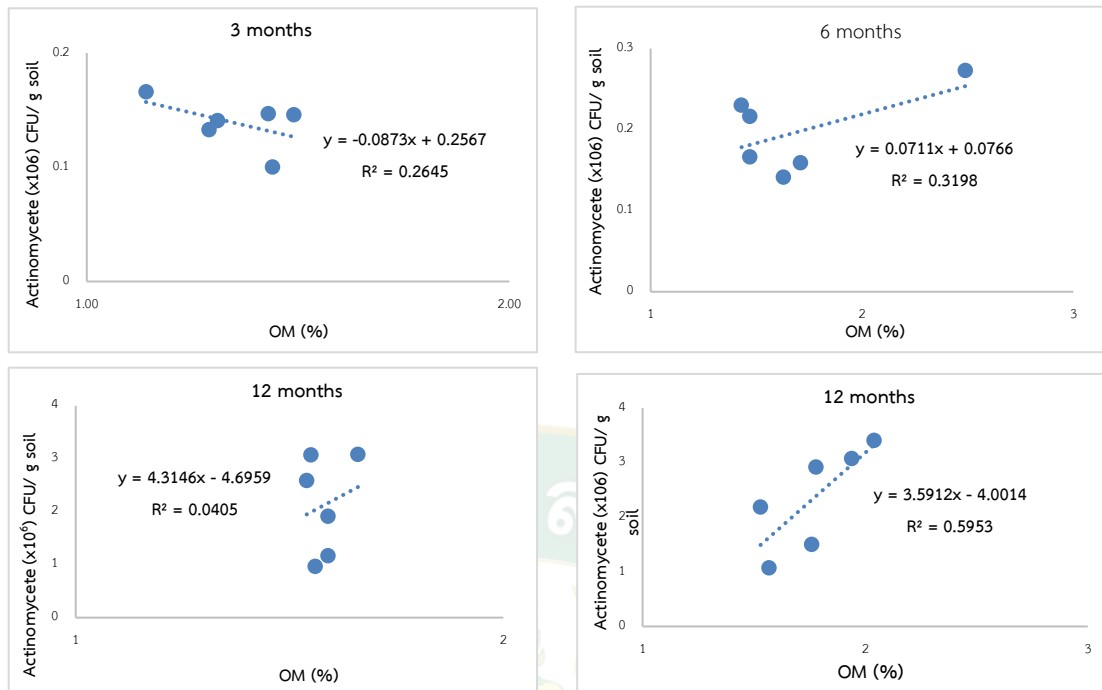

ภาพที่ 1 ความสัมพันธ์ของปริมาณอินทรีย์วัตถุกับปริมาณแบคทีเรียในดิน

ภาพที่ 2 ความสัมพันธ์ของปริมาณอินทรีย์วัตถุกับปริมาณเชื้อราในดิน

ภาพที่ 3 ความสัมพันธ์ของปริมาณอินทรีย์วัตถุกับปริมาณแอกติโนมัยซีทในดิน

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย

การศึกษาผลของวัสดุปรับปรุงดินต่อคุณสมบัติของดินใต้ทรงพุ่มมะม่วง อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง โดยทำการศึกษาตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2560-เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2561 สรุปผลการทดลองดังนี้

สมบัติทางเคมีของดิน

จากใช้วัสดุปรับปรุงดินต่อคุณสมบัติทางเคมีของดิน การใส่ปุ๋ยมีผลทำให้ค่าความเป็นกรด-ด่างของดินลดลงทั้งดินระดับบนและระดับล่าง ขณะที่การใส่มูลไก่มีผลทำให้ปริมาณอินทรีย์วัตถุและฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดินเพิ่มสูงขึ้น ส่วนการใส่ถ่านชีวภาพช่วยทำให้ปริมาณโพแทสเซียมและแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดินเพิ่มสูงขึ้นสูงสุด ทั้งในดินระดับบนและดินระดับล่าง และปริมาณแคลเซียมที่สกัดได้ในดินหลังจากทำการใส่ปุ๋ยมีขในเดือนที่ 3, 6 และ 9 มีปริมาณสูงสุดที่ดินระดับบน ส่วนปริมาณธาตุอาหารเสริมพบว่าการใส่มูลวัวในช่วง 9 เดือน ทำให้มีปริมาณเหล็กสูงสุด ที่ระดับดินบน และการใส่ถ่านชีวภาพทำให้ปริมาณเหล็กสูงสุดในระดับดินล่าง การใส่มูลไก่และมูลวัวมีผลทำให้ปริมาณแมกนีเซียมที่สกัดได้ในดินเพิ่มสูงขึ้นสูงสุดในดินทั้งสองระดับ ขณะที่การใส่วัสดุปรับปรุงดินไม่มีผลต่อปริมาณทองแดงที่สกัดได้ในดิน ปริมาณสังกะสีที่สกัดได้ในดินระดับบนและดินระดับล่างสูงสุดเมื่อมีการใส่มูลไก่

สมบัติทางกายภาพของดิน

การใส่มูลไก่และมูลวัวทำให้ความหนาแน่นรวมของดินลดลงที่ระดับบน ส่วนในดินระดับล่างพบว่าการใส่ปุ๋ยมีผลสามารถลดความหนาแน่นรวมของดิน นอกจากนี้มูลวัวและปุ๋ยมีขยังทำให้ความชื้นของดินเพิ่มสูงขึ้น ทั้งในดินบนและดินล่างอย่างมีนัยสำคัญ และการใส่ถ่านชีวภาพและปุ๋ยมีขมีผลทำให้ความคงทนของเม็ดดินเพิ่มสูงขึ้น อย่างไรก็ตามการใส่วัสดุปรับปรุงดินทุกชนิดไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนของเนื้อดินทั้ง 2 ระดับ

สมบัติทางชีวภาพของดิน

การใส่มูลวัวทำให้ปริมาณแบคทีเรียในดินเพิ่มสูงขึ้น และเพิ่มสูงที่สุดที่ 12 เดือน ส่วนการใส่มูลไก่ในช่วง 3 และ 6 แรกทำให้ปริมาณเชื้อราในดินเพิ่มขึ้น ขณะที่ช่วง 9 และ 12 เดือน เมื่อมีการใส่ถ่านชีวภาพทำให้ปริมาณเชื้อราในดินเพิ่มขึ้น ขณะที่การใส่มูลไก่มีผลทำให้ปริมาณแอกติโนมัยซีทในดินเพิ่มสูงขึ้นที่ช่วง 6, 9 และ 12 เดือน

คำแนะนำการใช้วัสดุปรับปรุงดิน

ใช้มูลไก่ เพราะโดยรวมเมื่อมีการใส่มูลไก่ สามารถทำให้คุณสมบัติทางเคมี กายภาพ และชีวภาพของดินให้ดีขึ้น โดยการใส่มูลไก่ต่อคุณสมบัติทางเคมีของดิน ช่วยเพิ่มปริมาณ OM, P, K ส่วนคุณสมบัติทางกายภาพ ช่วยเพิ่มความชื้นในดิน และความคงทนของเม็ดดิน และคุณสมบัติทางชีวภาพ เพิ่มปริมาณเชื้อแบคทีเรีย เชื้อรา และเชื้อแอคติโนมัยซีท หรือใช้มูลไก่รวมกับถ่านชีวภาพ สามารถช่วยให้คุณสมบัติของดินทั้งสามประการดีขึ้น

บรรณานุกรม

- Adekiya, A. O., T.M. Agbede, W.S. Ejue, C.M. Aboyeji, O. Dunsin, C.O. Aremu, A.O. Owolabi, B.O. Ajilboye, O.F. Okuntola and O.O. Adesola. 2020. Biochar, poultry manure and NPK fertilizer: sole and combine application effects on soil properties and ginger (*Zingiber officinale Roscoe*) performance in a tropical Alfisol. **Open Agriculture**. 5 (1): 30-39.
- Agbede, T. M., A.O. Adekiya and E.K. Eifediyi. 2017. Impact of poultry manure and NPK fertilizer on soil physical properties and growth and yield of carrot. **Journal of Horticultural Research**. 25 (1): 81-88.
- Agus, F., K. Hairiah and A. Mulyani. (2011). Measuring carbon stock in peat soils: practical guidelines. In **Bogor, Indonesia: World Agroforestry Centre (ICRAF) Southeast Asia Regional Program, Indonesian Centre for Agricultural Land Resources Research and Development**. pp. 60.
- Angelova, V.R., V.I. Akova, N.S. Artinova and K.I. Ivanov. 2013. The Effect of Organic Amendments on Soil Chemical Characteristics. **Bulgarian Journal of Agricultural Science**. 19 (5): 985-971.
- Arriaga, F. J. and B. Lowery. 2003. Soil physical properties and crop productivity of an eroded soil amended with cattle manure. **Soil Science**. 168(12): 888-899.
- Aslam, Z., M. Khalid and M. Aon. 2014. Impact of Biochar on Soil Physical Properties. **Scholarly Journal of Agricultural Science**. 4 (5): 280-284.
- Atkinson, C.J., J.D. Fitzgerald and N.A. Hips. 2010. Potential mechanisms for achieving agricultural benefits from biochar application to temperate soils: a review. **Plant Soil** 337 (1-2): 1-18.
- Awal, R., A. Fares, S. Woldesenbet, P. Ampim, R. Griffin, H. Habibi, A.A. ElHassan, R.L. Ray and E. Risch. 2018. Soil Moisture and Nutrient Dynamics in the Root Zone of Collard Greens in Different Organic Amendment Types and Rates. **Conference: 2018 Irrigation Show & Education Conference At: Long Beach, CA**. 10 p.
- Ayeni, L.S. and M.T. Adetunji. 2010. Integrated Application of Poultry Manure and Mineral Fertilizer on Soil Chemical Properties, Nutrient Uptake, Yield and growth

- components of maize. **Nature and Science**. 8 (1): 60-67.
- Beretta, A.N., A.V. Silbermann, L. Paladino, D. Torres, D. Bassahun, R. Musselli and Garcia-Lamohte, A. 2014. Soil texture analyses using a hydrometer: modification of the Bouyoucos method. **Ciencia e Investigación Agraria**. 41 (2): 263-271.
- Blanco-Canqui, H. 2017. Biochar and Soil Physical Properties. **Soil Science Society America Journal**. 81 (4): 687-711.
- Bouajila, K. and M. Sanaa. 2011. Effects of organic amendments on soil physico-chemical and biological. **J. Mater. Environ. Sci**. 2 (1): 485-490.
- Boyraz, D. and H. Nalbant. 2015. Comparison of zeolite (clinoptilolite) with diatomite and pumice as soil conditioners in agricultural soils. **Pakistan Journal of Agricultural Sciences**. 52 (4): 923-929.
- Calbrix, R., S. Barray, O. Chabrierie, L. Fourrié and Laval, K. 2007. Impact of organic amendments on the dynamics of soil microbial biomass and bacterial communities in cultivated land. **Applied Soil Ecology**. 35 (3): 511-522.
- Chan, K. Y., L.V. Zwieten, I. Meszaros, A. Downie and S. Joseph. 2007. Agronomic values of greenwaste biochar as a soil amendment. **Australian Journal of Soil Research**. 45 (8): 629-634.
- Chander, K. and R.G. Joergensen. 2002. Decomposition of ¹⁴C labelled glucose in a Pb-contaminated soil remediated with synthetic zeolite and other amendments. **Soil Biology and Biochemistry**. 34 (5): 643-649.
- Civeira, G. 2010. Influence of municipal solid waste compost on soil properties and plant reestablishment in peri-urban environments. **Chilean journal of agricultural research**. 70 (3): 446-453.
- Cooperband, L. 2002. Building Soil Organic Matter with Organic Amendments: A resource for urban and rural gardeners, small farmers, turfgrass managers and large-scale producers. **Center for Integrated Agricultural Systems**. 16 p.
- Crecchio, C., M. Curci, M.D.R. Pizzigallo, P. Ricciuti and P. Ruggiero. 2004. Effects of municipal solid waste compost amendments on soil enzyme activities and bacterial genetic diversity. **Soil Biology & Biochemistry**. 36 (10): 1595-1605.
- Das, B.B. and M.S. Dkhar. 2012. Organic Amendment Effects on Microbial Population and Microbial Biomass Carbon in the Rhizosphere Soil of Soybean.

Communications in Soil Science and Plant Analysis. 43 (14): 1938-1948.

- Delate, K. and R. Arora. 2003. Effect of Gypsum Applications on Organic Crop Production and Postharvest Quality. **Research Report Soil Solutions, LLC.** p 1-14.
- Eche, N.M., E.N.O. Iwuafor, I. Yo'ila Amapui and M.V. Bruns. 2013. Effect of application of organic and mineral soil amendments in a continuous cropping system for 10 years on chemical and physical properties of an Alfisol in Northern Guinea Savanna zone. **International Journal of Agricultural Policy and Research.** 1 (4): 116-123.
- El-Sharouny, E. E. 2015. Effect of different soil amendments on the microbial count correlated with resistance of apple plants towards pathogenic *Rhizoctonia solani* AG-5. **Biotechnology & Biotechnological Equipment.** 29 (3): 463-469.
- Ewulo, B.S., S.O. Ojeniyi and D.A. Akanni. 2008. Effect of poultry manure on selected soil physical and chemical properties, growth, yield and nutrient status of tomato. **African Journal of Agricultural Research.** 3 (9): 6.
- FAO. 2008. **FAO Fertilizer and Plant Nutrition Bulletin.** Rome, Italy: FAO.
- Farrell, M., W.T. Perkins, P.J. Hobbs, G.W. Griffith and D.L. Jones. 2010. Migration of heavy metals in soil as influenced by compost amendments. **Environmental Pollution.** 158 (1): 55-64.
- Fascella, G. 2015. Growing Substrates Alternative to Peat for Ornamental Plants. **ResearchGate.** p 48-67.
- Gana, A.K. 2009. Evaluation of the Residual Effect of Cattle Manure Combinations with Inorganic Fertilizer and Chemical Weed Control on the Sustainability of Chewing Sugarcane Production at Badeggi Southern Guinea Savanna of Nigeria. **Middle-East Journal of Scientific Research.** 4 (4): 282-287.
- Geitgey, R. P. 1992. **Pumice in Oregon.** State of Oregon department of geology and mineral industries. 28 p.
- Ghezzehei, T.A., D.V. Sarkhot and A.A. Berhe. 2014. Biochar can be used to capture essential nutrients from dairy wastewater and improve soil physico-chemical properties. **Solid Earth.** 5: 953-962.
- Glab, T., J. Palmowska, T. Zaleski and K. Gondek. 2016. Effect of biochar application on soil hydrological properties and physical quality of sandy soil. **Geoderma.** 281:

11-20.

- Gronthal, P. 1998. Tired Soil: Using Inorganic Soil Amendments to Perk up Your Root Zone. **Reprinted from Landscape Trades**. 20 (3): 8-11.
- Harter, R.D. 2007. Acid soils of the tropics. **ECHO community**. 11 p.
- Herath, H.M.S.K., M. Camps-Arbestain and M. Hedley. 2013. Effect of biochar on soil physical properties in two contrasting soils: An Alfisol and an Andisol. **Geoderma**. 209–210: 188-197.
- Hunt, J., M. DuPont, D. Sato and A. Kawabata. 2010. The Basics of Biochar: A Natural Soil Amendment. **Soil and Crop Management**. 30 (7): 1-6.
- Jamal, S. A. D., A.A.K. Kamal and B.A. Hasan. 2016. Effect of Poultry Manure on Soil Phosphorus Availability and Vegetative Growth of Maize Plant. **IOSR Journal of Agriculture and Veterinary Science**. 9: 12-18.
- Jindo, K., H. Mizumoto, Y. Sawada, M.A. Sanchez-Monedero and T. Sonoki. 2014. Physical and chemical characterization of biochars derived from different agricultural residues. **Biogeosciences**. 11: 6613-6621.
- Kamarudin, K.S., Hamdan H. and Mat H. 2003. Methane adsorption characteristic dependency on zeolite structures and properties. **Proceedings of the Symposium of Malaysian Chemical Engineers**. 6 p.
- Kobierski, M., A. Bartkowiak, J. Lemanowicz and M. Piekarczyk. 2017. Impact of poultry manure fertilization on chemical and biochemical properties of soils. **Plant Soil Environ**. 63 (12): 558-563.
- Latifah, O., O.H. Ahmed and A.M.N. Muhamad. 2011. Reducing ammonia loss from urea and improving soil exchangeable ammonium and available nitrate in non waterlogged soils through mixing zeolite and sago (*Metroxylon sagu*) waste water. **International Journal of the Physical Sciences**. 6 (4): 866-870.
- Latifah, O., O.H. Ahmed and N.M.A. Majid. 2011. Enhancing nitrogen availability from urea using clinoptilolite zeolite. **Geoderma**. 306: 152-159.
- Lazarovits, G. 2001. Management of soil-borne plant pathogens with organic soil amendments: a disease control strategy salvaged from the past. **The Canadian Journal of Plant Pathology**. 23 (1): 1-7.
- Li, X., X. Wang, Z.J. Ren, Y. Zhang, N. Li and Q. Zhou. 2015. Sand amendment

- enhances bioelectrochemical remediation of petroleum hydrocarbon contaminated soil. **Chemosphere**. 141: 62-70.
- Liang, B., C. Ma, L. Fan, Y. Wang and Y. Yuan. 2018. Soil amendment alters soil physicochemical properties and bacterial community structure of a replanted apple orchard. **Microbiological Research**. 216: 1-11.
- Lin, X. J., F. Wang, H.S. Cai, R.B. Lin, C.M. He, Q.H. Li and Y. Li. 2010. Effects of different organic fertilizers on soil microbial biomass and peanut yield. **19th World Congress of Soil Science, Soil Solutions for a Changing World**. 72: 72-75.
- Liu, M., Z. Liang, F. Yang, H. Ma, L. Huang and M. Wang. 2010. Impacts of sand amendment on rice (*Oryza sativa* L.) growth and yield in saline-sodic soils of North-East China. **Journal of Food, Agriculture & Environment**. 8 (2): 412-418.
- Malandrino, M., O. Abollino, S. Buoso, A. Giacomino, C.L. Gioia and E. Mentasti. 2011. Accumulation of heavy metals from contaminated soil to plants and evaluation of soil remediation by vermiculite. **Journal chemosphere**. 82 (2): 169-178.
- Malekian, A., E. Valizadeh, M. Dastoori, S. Samadi and V. Bayat. 2012. Soil water retention and maize (*Zea mays* L.) growth as effected by different amounts of Pumice. **Australian journal of crop science**. 6 (3): 450-454.
- McCauley, A., C. Jones and J. Jacobsen. 2009. Commercial Fertilizers and Soil Amendments. In **Nutrient Management - A self-study course from MSU extension continuing education series**. pp. 449-510.
- Mofidpoor, M. 2007. **Quality of peat moss as a component of growing model**. Master of science. The University of British Columbia.
- Moreira, A. and N.K. Fageria. 2010. Liming influence on soil chemical properties, nutritional status and yield of alfalfa grown in acid soil. **Revista Brasileira de Ciencia do solo**. 34 (4): 1231-1239.
- Mukherjee, A. and R. Lal. 2013. Biochar Impacts on Soil Physical Properties and Greenhouse Gas Emissions. **Agronomy**. 3 (2): 313-339.
- Naher, U.A., R. Othman and Q.A. Panhwar. 2013. Culturable total and beneficial microbial occurrences in long-term nutrient deficit wetland rice soil. **Australian Journal of Crop Science**. 7 (12): 1848-1853.
- Nayak, S., C.S.K. Mishra, B.C. Guru and M. Rath. 2011. Effect of phosphogypsum

- amendment on soil physico-chemical properties, microbial load and enzyme activities. **Journal of Environmental Biology**. 32 (5): 613-617.
- Nichols, K.A. 2011. Building sustainable soil trunk water stable aggregate. **USDA-ARS-Northern Great Plains Research Laboratory**. 33 p.
- Nurhidayati and Mariati. 2014. Utilization of maize cob biochar and rice husk charcoal as soil amendments for improving acid soil fertility and productivity. **Journal of degraded and mining lands management**. 2 (1): 223-230.
- Nwite, J.N. and M.O. Alu. 2018. Evaluation of different rates of poultry manure on soil properties and grain yield of maize (*Zea mays* L.) In a typic haplustult in abakaliki, southeastern Nigeria. **Global journal of agricultural research**. 6 (4): 24-35.
- Obia, A., J. Muldera, V. Martinsena, G. Cornelissena and T. Børresen. 2016. In situ effects of biochar on aggregation, water retention and porosity in light-textured tropical soils. **Soil & Tillage Research**. 155: 35-44.
- Ouyang, L., F. Wang, J. Tang, L. Yu and R. Zhang. 2013. Effects of biochar amendment on soil aggregates and hydraulic properties. **Journal of Soil Science and Plant Nutrition**. 13 (4): 991-1002.
- Peake, L.R., B.J. Reid and X. Tang. 2014. Quantifying the influence of biochar on the physical and hydrological properties of dissimilar soils. **Geoderma**. 235–236: 182–190.
- Priyadi, K., A. Hadi, T.H. Siagian, C. Nisa, A. Azizah, N. Raihani and K. Inubushi. 2005. Effect of Soil Type, Applications of Chicken Manure and Effective Microorganisms on Corn Yield and Microbial Properties of Acidic Wetland Soils in Indonesia. **Soil Science & Plant Nutrition**. 51 (5): 689-691.
- Ramesh, K. and D.D. Reddy. 2011. Zeolites and Their Potential Uses in Agriculture. **Advances in Agronomy**. 113: 219-241.
- Ramesh, V., J. George, J.S. Jyothi and S.M.A, Shibli. 2015. Effect of Zeolites on Soil Quality, Plant Growth and Nutrient Uptake Efficiency in Sweet Potato (*Ipomoea batatas* L.). **Journal of Root Crops**. 41 (1): 25-31.
- Rana, S.S. 2018. Soil improvement and amendments – soil amendments and drainage. **ResearchGat**. p 1-13.

- Rasnake, M. 2002. **The Agronomics of Manure Use for Crop Production**. University of Kentucky Cooperative Extension Service. 4 p.
- Rasoulzadeh, A. and A. Yaghoubi. 2010. Effect of cattle manure on soil physical properties on a sandy clay loam soil in North-West Iran. **Journal of Food, Agriculture & Environment**. 8 (2): 976-979.
- Rastija, D., V. Zebec and M. Rastija. 2014. Impacts of liming with dolomite on soil pH and phosphorus and potassium availabilities. **13th Alps-Adria Scientific Workshop, Villach, Ossiacher See, Austria**. 63: 193-196.
- Riegel, C. and J.P. Noe. 2000. Chicken litter soil amendment effects on soilborne microbes and *Meloidogyne incognita* on cotton. **Plant Disease**. 84 (12): 1275-1281.
- Sahin, U. and O. Anapali. 2006. Addition of Pumice Affects Physical Properties of Soil Used for Container Grown Plants. **Agriculturae Conspectus Scientificus**. 71 (2): 59-64.
- Saliga, R. and J. Skelly. 2013. **Using Chicken Manure Safely in Home Gardens and Landscapes**. University of Nevada Cooperative Extension. p 13-23.
- Santillan, Y.M., F.P. Moreno, F.P. Garcia and O.A.A. Sandoval. 2014. Effect of the Application of Manure of Cattle on the Properties Chemistry of Soil in Tizayuca, Hidalgo, Mexico. **International Journal of Applied Science and Technology**. 4 (3): 67-72.
- Tammeorg, P., A. Simojoki, P. Mäkelä, F.L. Stoddard, L. Alakukku and J. Helenius. 2014. Short-term effects of biochar on soil properties and wheat yield formation with meat bone meal and inorganic fertiliser on a boreal loamy sand. **Agriculture Ecosystems and Environment**. 191 (9): 108-116.
- Torkashvand, A.M. 2010. Improvement of compost quality by addition of some amendments. **Australian journal of crop science (AJCS)**. 4 (4): 252-257.
- Traunfeld, J. and E. Nibali. 2013. Soil Amendments and Fertilizers Fertilizing Guidelines Included by Plant Group. **Home and Garden Information Center**. 8 p.
- Uchimiya, M., I.M. Lima, K.T. Klasson and L.H. Wartelle. 2010. Contaminant immobilization and nutrient release by biochar soil amendment: Roles of natural organic matter. **Chemosphere**. 80 (8): 935-940.

- Ullah, Z., A.Z. Jamali, M. Ali, B. Khan, S. Yousaf and T. Ziad. 2018. Effects of biochar on soil chemical properties in relation at different intervals. **Journal of Biodiversity and Environmental Sciences (JBES)**. 12 (5): 272-277.
- Verheijen, F., S. Jeffery, A.C. Bastos, M. van der Velde and I., D. 2010. **Biochar Application to Soils - A Critical Scientific Review of Effects on Soil Properties, Processes and Functions**. European Commission. 162 p.
- Warren, J. 2000. Dolomite: occurrence, evolution and economically important associations. **Earth-Science Reviews**. 52: 1-81.
- Warren J. 2000. Dolomite: occurrence, evolution and economically important associations. **Earth-Science Reviews**. 52 (1-3): 1-81.
- Watanabe F.S. and S.R. Olsen. 1962. Calorimetric determination of phosphorus in water extracts of soil. **Soil Science**. 93 (3): 183-188.
- Wayne E.S. 1980. **Handbook on reference method for soil testing**. Athens: University of Georgia. 101 p.
- Whalen, J.K., C. Chang, G.M. Clayton and J.P. Carefoot. 2000. Cattle Manure Amendments Can Increase the pH of Acid Soils. **Soil Science Society of America Journal**. 64 (3): 962-966.
- Whiting, D., C. Wilson and A. Card. (2005). Estimating Soil Texture Sandy, Loamy, or Clayey. In **Colorado Master Gardener Program Colorado Gardener Certificate Training**. pp. 723.
- Worku, A., M. Minaleshewa and H.G. Kidan. 2016. Impact of Gypsum and Sulfuric Acid Application on Cotton Yield under Saline Sodic Soil Condition in Melka Sadi Irrigated Farm. **Academia Journal of Agricultural Research**. 4 (2): 91-95.
- Yadav, S.J. and S.B. Thakare, 2013. Cow Dung for Improving the pH of Highly Alkaline Soil and Indian Cow Importance from Vedic Scriptures. **International Journal of Science and Research**. 4 (5): 1559-1562.
- Yang, R., Y. Mo, C. Liu, Y. Wang, J. Ma, Y. Zhang, H. Lis. and X. Zhang. 2016. The Effects of Cattle Manure and Garlic Rotation on Soil under Continuous Cropping of Watermelon (*Citrullus lanatus* L.). **PloS one**. 11 (6): 1-15.
- Yu, C.H., S.L. Wang, P. Tongsir, M.P. Cheng and H.Y. Lai. 2018. Effects of Poultry-Litter

- Biochar on Soil Properties and Growth of Water Spinach (*Ipomoea aquatica* Forsk.). **Sustainability**. 10 (7): 1-17.
- Yunilasari, M., Sufardi and Zaitun. 2020. Effects of biochar and cow manure on soil chemical properties and peanut (*Arachis hypogaea* L.) yields in entisol. **Earth and Environmental Science**. 425: 9.
- Zaller, J. G. and U. Köpke. 2004. Effects of traditional and biodynamic farmyard manure amendment on yields, soil chemical, biochemical and biological properties in a long-term field experiment. **Biol Fertil Soils**. 40 (4): 222-229.
- Zhanga, A., L. Cui, G. Pana, L. Li, Q. Hussaina, X. Zhanga, J. Zhenga and D. Crowley. 2010. Effect of biochar amendment on yield and methane and nitrous oxide emissions from a rice paddy from Tai Lake plain, China. **Agriculture Ecosystems and Environment**. 139 (4): 469-475.
- กรมพัฒนาที่ดิน. 2550a. **การใช้สารปรับปรุงดินในพื้นที่เกษตรกรรม**. สำนักนิเทศและถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนาก่อนที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 2 หน้า.
- . 2550b. **การเพิ่มผลผลิตพืชที่ปลูกในดินที่มีชั้นดาน**. สำนักนิเทศและถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนาก่อนที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 2 หน้า.
- . 2550c. **ปัญหาทรัพยากรดิน จังหวัดฉะเชิงเทรา**. สำนักนิเทศและถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนาก่อนที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 19 หน้า.
- . 2553. **คู่มือปฏิบัติงานกระบวนการวิเคราะห์ตรวจสอบดินทางเคมี**. กรมพัฒนาที่ดิน. 51 หน้า.
- กลุ่มงานศึกษาและพัฒนาก่อนที่ดิน. 2552. **การปลูกและขยายพันธุ์ไม้ผล**. จังหวัดเชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงใหม่. 24 หน้า.
- กำชัย กาญจนธนเศรษฐ, เมธิน ศิริวงศ์, เรวัต จิระสถาวร และ เจริญ เจริญจำรัสชีพ. 2540. **การศึกษาชนิดและอัตราของปุ๋ยทางการเกษตรต่อการปรับสภาพความเป็นกรดที่มีต่อระบบการปลูกข้าวโพดตามด้วยถั่วดำในชุดดินสนป่าตอง**. กรุงเทพฯ: การอนุรักษ์ดินและน้ำ กรมพัฒนาที่ดิน. 45 หน้า.
- คณาจารย์ภาควิชาปฐพีศาสตร์. 2544. **ปฐพีวิทยาเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. หน้า 241.
- จาวภา มะนาวนอก, สันติไมตรี ก้อนคำดี, เกษสุตา เดชภิมล, วรณวิภา แก้วประดิษฐ์ และ ดร.ณิชาธิษฐานยงกูร. 2560. ถ่านชีวภาพ: ผลต่อคุณสมบัติของดินและการเจริญเติบโตของข้าวนาหว่านน้ำตม (การทดสอบในสภาพกระถาง). **แก่นเกษตร**. 45(2): 209-220.

- จิราภรณ์ อินทสาร. 2557. **ความอุดมสมบูรณ์ของดิน**. คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้. หน้า 81-83.
- จุนจระรา ทูยไธสง และ ชัดติยา มุลไชยสุข. 2559. ความหลากหลายทางชีวภาพของจุลินทรีย์ในดินของระบบนิเวศป่า มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์. **การประชุมวิชาการชมรมคณะปฏิบัติการวิทยาการอพ.สธ.** หน้า 664-671.
- ฉลอง นามทิพย์, สมชัย อนุสนธิ์พรเพิ่ม, ศุภิมา ธนะจิตต์ และ สรวุฒิ รุ่งเมฆารัตน์. 2557. ผลของวัสดุปรับปรุงดินต่อความชื้นและการเจริญเติบโตของหน้ำนวลน้อยบนแพร์เวย์สนามกอล์ฟบางปูคันทรี่คลับ. **แก่นเกษตร**. 42(1): 25-38.
- ชาลี นาวานุกเคราะห์. 2541. การแพร่กระจายของดินทรายจัดในประเทศไทย. **วารสารนิเวศวิทยา** 25(2): 59-67.
- ถนอม คลอดเพ็ง. 2528. **วิธีการของปฐพีฟิสิกส์วิเคราะห์**. ศูนย์ส่งเสริมตำราและเอกสารวิชาการ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. หน้า 16.
- ทัศนีย์ อัดตะนันท์. 2537. บทบาทของสารปรับปรุงดิน. **สารปรับปรุงดินทางการเกษตร**. สมาคมดินและปุ๋ยแห่งชาติ. หน้า 1-10.
- ทิพวรรณ สิทธิธรรมรงค์. 2547. **ปุ๋ยหมัก ดินหมัก และปุ๋ยน้ำชีวภาพ เพื่อการปรับปรุงดินโดยวิธีเกษตรธรรมชาติ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์. หน้า 21.
- ธงชัย มาลา. 2550. **ปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพ: เทคนิคการผลิตและการใช้ประโยชน์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 300 หน้า.
- นงลักษณ์ ปูระณะพงษ์. 2548. **คู่มือการวิเคราะห์ดินและพืช**. เชียงใหม่: ภาควิชาทรัพยากรดินและสิ่งแวดล้อม คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้. 248 หน้า.
- นุจรินทร์ ศิริวาลย์. 2554. การปรับปรุงคุณภาพดินโดยใช้ยิปซัมเพื่อความยั่งยืนทางการเกษตร. **วารสารวิชาการและวิจัย มทร.** 5(1): 118-126.
- บัญญัติ รัตน์ทู. 2552. **ปุ๋ยอินทรีย์ฟื้นฟูปุสภาพดิน**. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีในราธิวาส มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์. 16 หน้า.
- ปานใจ สารพันโชติวิทยา, เอกชัย แก้วมาตย์, ทวีวงศ์ พูลทอง และ รัตนา ปรีดาสามารถ. 2556. **การศึกษาวิจัย พัฒนาพื้นที่ดินเค็มในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ระยะที่ 2: ขยายผล) จังหวัดร้อยเอ็ด**. กรุงเทพฯ: สำนักทรัพยากรแร่กรมทรัพยากรธรณี. 94 หน้า.
- ปิยะ ดวงพัตรา. 2533. **สารปรับปรุงดิน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 256 หน้า.
- ผจงจิตต์ ศรีสุข, สมบูรณ์ มั่นความดี, สุภัทตรา นุชนารถ และ ศรีสมร สุทธิกาญจนกุล. 2556. **การใช้ภูไมท์ซัลเฟตร่วมกับวัสดุอินทรีย์ท้องถิ่นในการปรับปรุงคุณภาพดินปูนที่มีความเป็นด่างสูง**

- เพื่อรักษาและเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้กับพื้นที่การเกษตรในเขตชลประทาน. กลุ่มวิจัยและ
พัฒนาด้านวิทยาศาสตร์ สำนักวิจัยและพัฒนากรมชลประทาน. 10 หน้า.
- พจนีย์ ไพศาลตันติวงศ์. 2546. **แร็ยิปซั่มและยิปซั่มสังเคราะห์ สำหรับอุตสาหกรรม.** กองวิเคราะห์
และตรวจสอบทรัพยากรธรณี กรมทรัพยากรธรณี. 64 หน้า.
- พัชรี แสนจันทร์, นิภา ธรรมโสม, C. Phy และ ดวงสมร ตูลาพิทักษ์. 2558. การใช้ถ่านชีวภาพยูคา
ลิปต์สและฟางข้าวเพื่อการผลิตข้าว และลดคาร์บอนฟุตพริ้นท์อย่างเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม.
แก่นเกษตร. 43 (1): 373-379.
- พินิจฉณ ปิตุยะ. 2557. **เอกสารองค์ความรู้ เรื่องถ่านชีวภาพ.** ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอัน
เนื่องมาจากพระราชดำริ. 25 หน้า.
- พิพัฒน์ ไทยกล้า, สถาพร ใจอารีย์, อโนชา เทพสุภรณ์กุล และ บังอร ทองท้วม. 2553. **ความเสื่อม
โทรมของที่ดินและการจัดการแก้ไข.** สำนักวิจัยและพัฒนาการจัดการที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 4 หน้า.
- พิสิษฐ์ สิ้นธุวนิช. 2557. **แนวทางการวางระบบการพัฒนาที่ดินที่มีปัญหาทางการเกษตรของภาค
ตะวันออกของประเทศไทย.** สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 2 กรมพัฒนาที่ดิน. 87 หน้า.
- ไพรัตน์ พิมพ์สิริกุล, กรรณ จินดาประเสริฐ, สมเกียรติ สีสนอง และ ศักดิ์ โพธิ์ปั้น. 2559. การตรวจหา
จุลินทรีย์ในดินปลูกผักระบบเกษตรอินทรีย์. **วารสารเกษตรพระจอมเกล้า.** หน้า 77-84.
- มัตติกา พนมธรรณีกุล. 2549. **การจัดการดินและน้ำเพื่อระบบการเกษตรที่ยั่งยืน.** ภาควิชาปฐพี
ศาสตร์และอนุรักษ์ศาสตร์ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 482 หน้า.
- ยงยุทธ โอสธสภา, อรรถศิษฐ์ วงศ์มณีตรจัน และ ขวลิต ฮงประยูร. 2551. **ปุ๋ยเพื่อการเกษตรยั่งยืน.**
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์: กรุงเทพฯ. 512 หน้า.
- รังสรรค์ อิมเอิบ. 2547. **การศึกษาวิเคราะห์แนวทางการจัดการดินเค็มในประเทศไทย.** กรมพัฒนา
ที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 88 หน้า.
- วนิดา วัฒนพชัยกุล, สุขดา สานุสันต์ และ ประยงค์ ธรรมสุภา. 2558. **ผลของการใช้ปุ๋ยคอกมูลไก่
และปุ๋ยน้ำหมักมูลสุกร ในระบบการผลิตข้าวพันธุ์ไรซ์เบอร์รี่.** สาขาวิชาเกษตรศาสตร์ คณะ
เทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. 70 p.
- วิไลลักษณ์ สอนมะลิ และ สุรชัย มูลมवल. 2560. การศึกษาปริมาณแบคทีเรีย เชื้อรา และแอคติโนมัย
ซิสในดิน ปลูกกล้วยไข่ ในพื้นที่ตำบลสระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร. **วารสาร
วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สทวท).** หน้า 71-77.
- สมศักดิ์ วั่งใน. 2511. **คู่มือปฏิบัติการจุลชีววิทยาทางดิน.** กรุงเทพมหานคร: แผนกวิชาปฐพีวิทยา
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 136 หน้า.

- สุศรี เตชะภาส. 2546. **ประโยชน์ของปูนไลม**. สำนักหอสมุดและศูนย์สารสนเทศวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. 2 หน้า.
- โสภิตา คำหาญ. 2546. **แหล่งแคลเซียมที่เหมาะสมสำหรับการผลิตถั่วลิสงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการเกษตรวิชาเอกพืชศาสตร์ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. 11 หน้า.
- อนุชา จันทบูรณ์. 2554. **การทำสวนผลไม้**. คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการเกษตร, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านน่านาน: กระทรวงศึกษาธิการ. หน้า 60.
- อรรวรรณ ฉัตรสีรุ่ง. 2551. **ความอุดมสมบูรณ์ของดิน**. ภาควิชาปฐพีศาสตร์และอนุรักษ์ศาสตร์ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 252 หน้า.

ภาคผนวก

ภาพภาคผนวก 1 ลักษณะพื้นที่ศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ

ภาพภาคผนวก 2 การเตรียมวัสดุปรับปรุงดิน

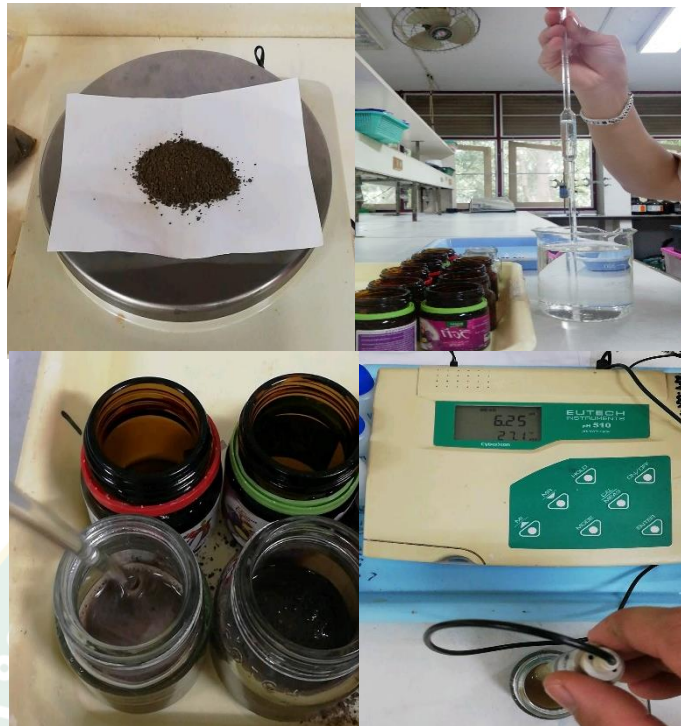

ภาพภาคผนวก 3 การใส่วัสดุปรับปรุงดิน

ภาพภาคผนวก 4 การเก็บตัวอย่างดิน

ภาพภาคผนวก 5 การวิเคราะห์ค่าความเป็นกรด-ด่างของดิน (pH)

ภาพภาคผนวก 6 การวิเคราะห์ปริมาณอินทรีย์วัตถุ

ภาพภาคผนวก 7 การวิเคราะห์ฟอสฟอรัสในดิน

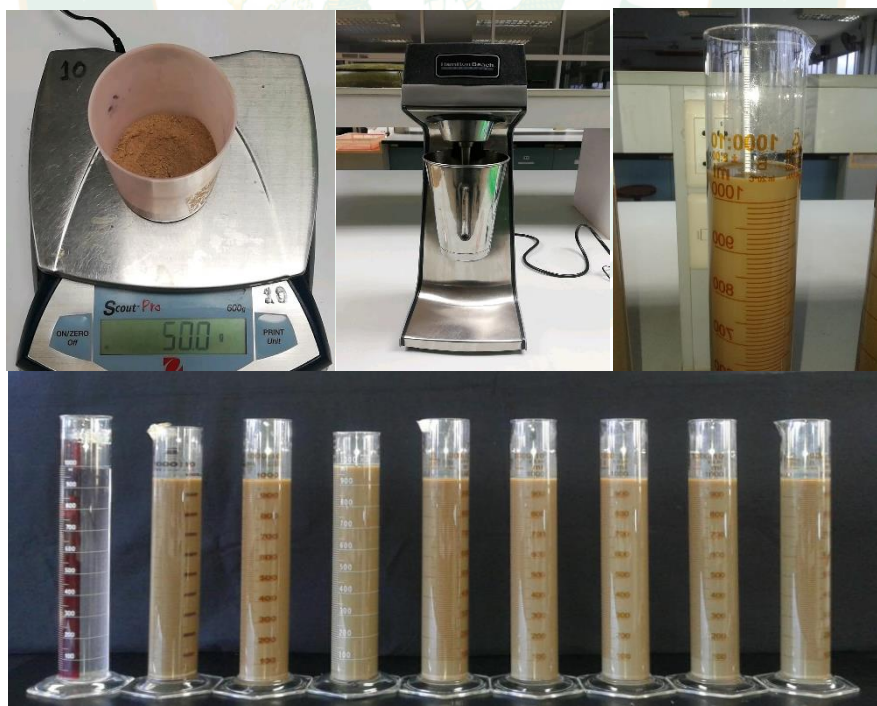
ภาพภาคผนวก 8 การวิเคราะห์ปริมาณโพแทสเซียม แคลเซียม แมกนีเซียม และธาตุอาหารเสริม

ภาพภาคผนวก 9 การวิเคราะห์ความหนาแน่นรวมและความชื้นของดิน

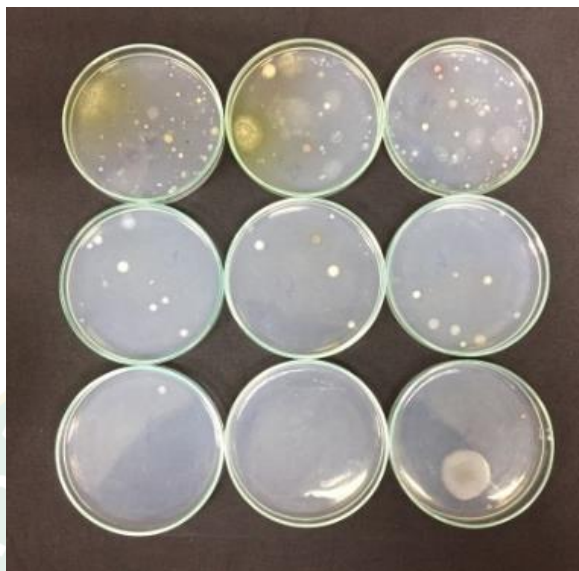

ภาพภาคผนวก 10 การวิเคราะห์ความคงทนของเม็ดดิน

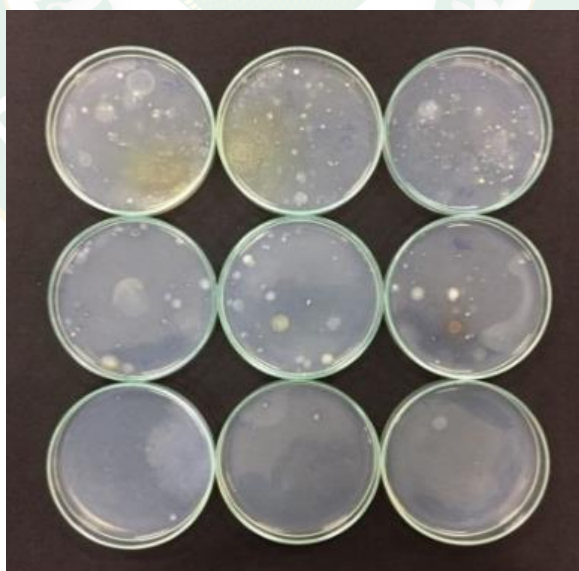

ภาพภาคผนวก 11 การวิเคราะห์เนื้อดิน

เชื้อแอคทีโนมัยซีท (Actinomyces)

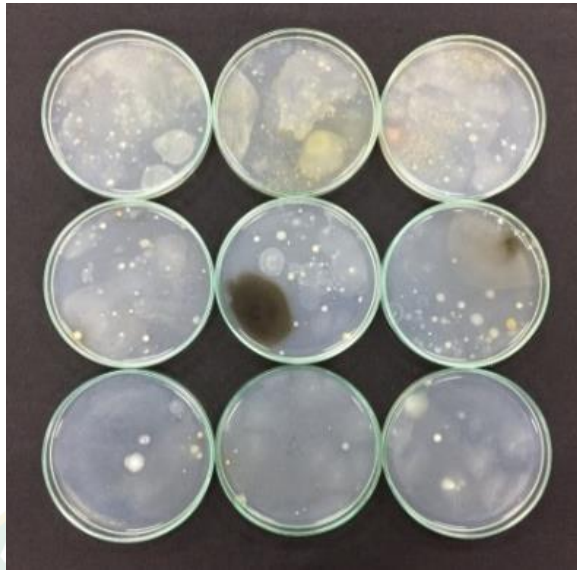

ภาพภาคผนวก 12 ตำรับควบคุม ทำการ Pour plate เชื้อแอคทีโนมัยซีท ที่ 12 เดือน

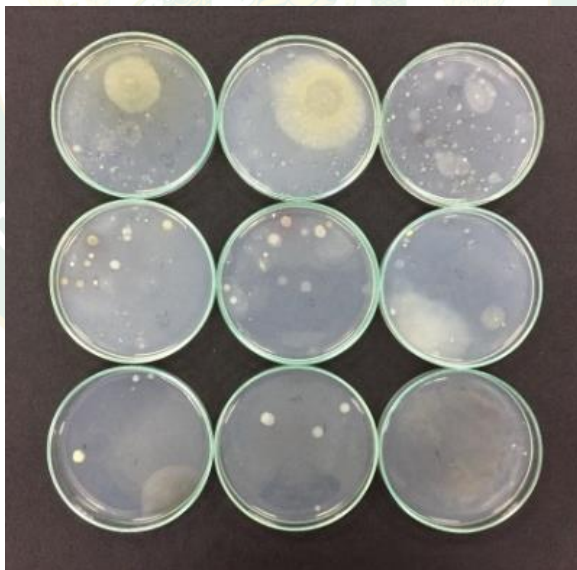

ภาพภาคผนวก 13 ตำรับถ่านชีวภาพ ทำการ Pour plate เชื้อแอคทีโนมัยซีทที่ 12 เดือน

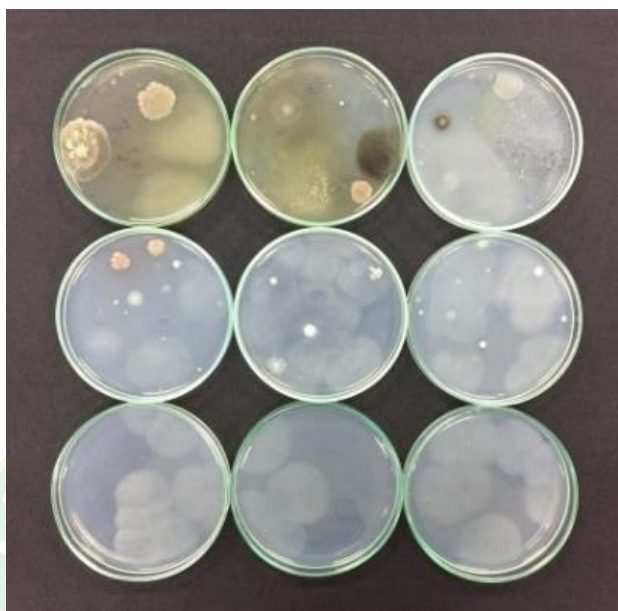

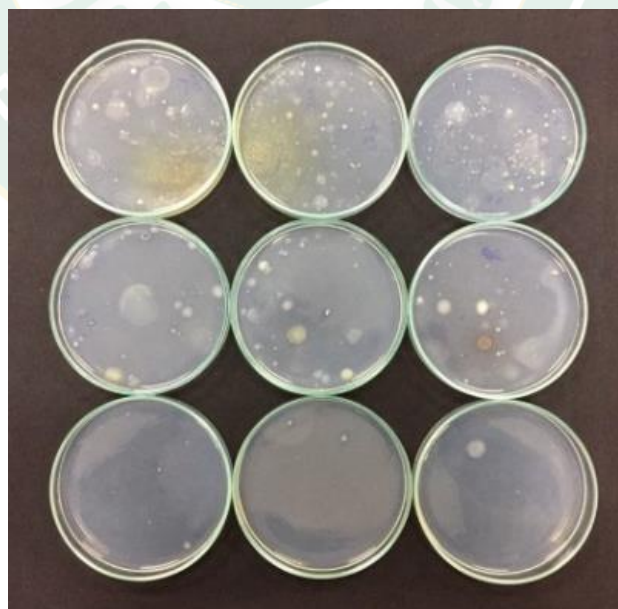
ภาพภาคผนวก 14 ตำรับมูลไก่ ทำการ Pour plate เชื้อแอกติโนมัยซีท ที่ 12 เดือน

ภาพภาคผนวก 15 ตำรับมูลวัว ทำการ Pour plate เชื้อแอกติโนมัยซีท ที่ 12 เดือน

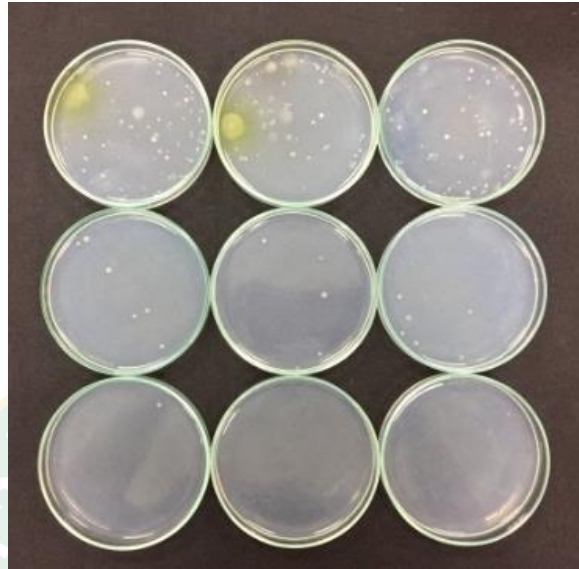
ภาพภาคผนวก 16 ตำรับพัมมิช ทำการ Pour plate เชื้อแอคติโนมัยซีท ที่ 12 เดือน

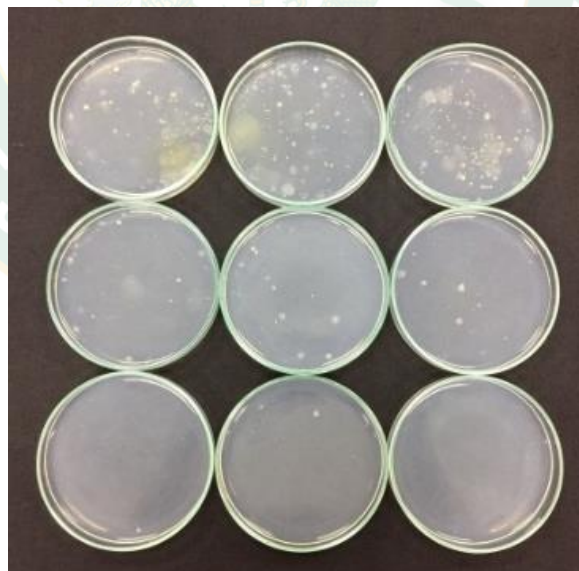
ภาพภาคผนวก 17 ตำรับทราย ทำการ Pour plate เชื้อแอคติโนมัยซีท ที่ 12 เดือน

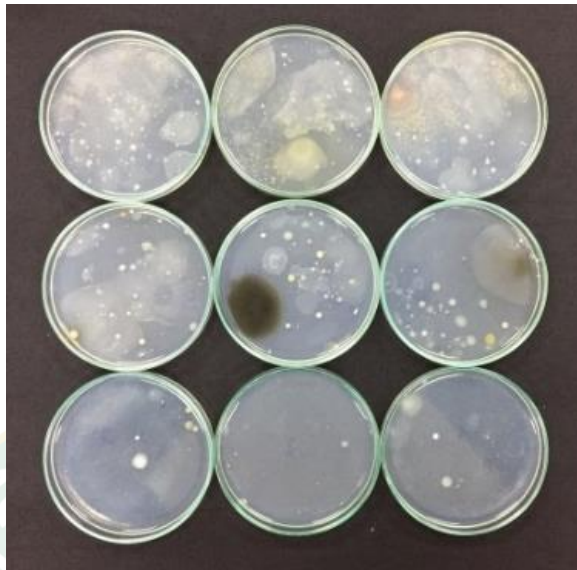
เชื้อแบคทีเรีย (Bacteria)

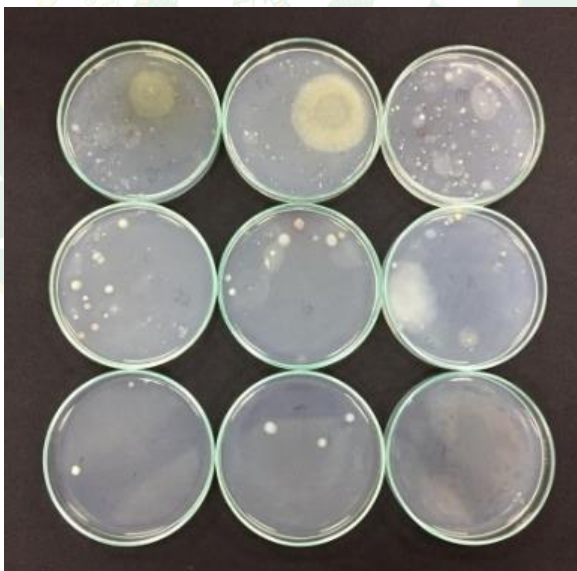
ภาพภาคผนวก 18 ตำรับควบคุม ทำการ Pour plate เชื้อแบคทีเรีย ที่ 12 เดือน

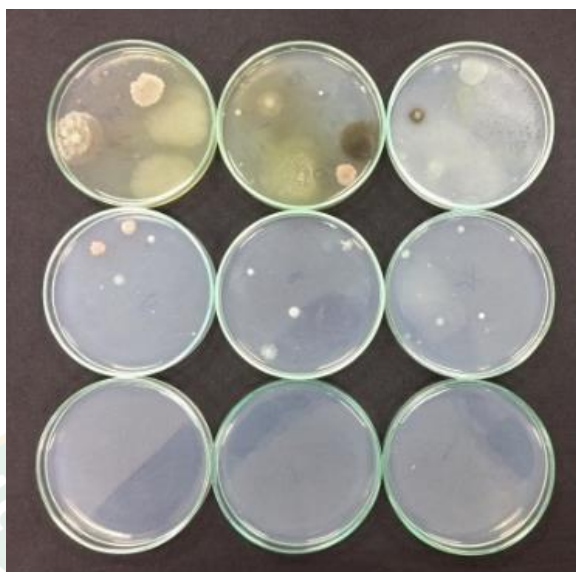
ภาพภาคผนวก 19 ตำรับถ่านชีวภาพ ทำการ Pour plate เชื้อแบคทีเรีย ที่ 12 เดือน

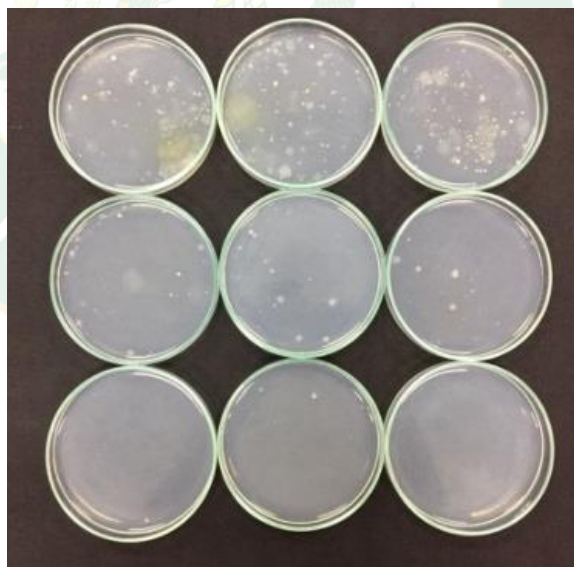
ภาพภาคผนวก 20 ตำรับมูลไก่ ทำการ Pour plate เชื้อแบคทีเรีย ที่ 12 เดือน

ภาพภาคผนวก 21 ตำรับมูลวัว ทำการ Pour plate เชื้อแบคทีเรีย ที่ 12 เดือน

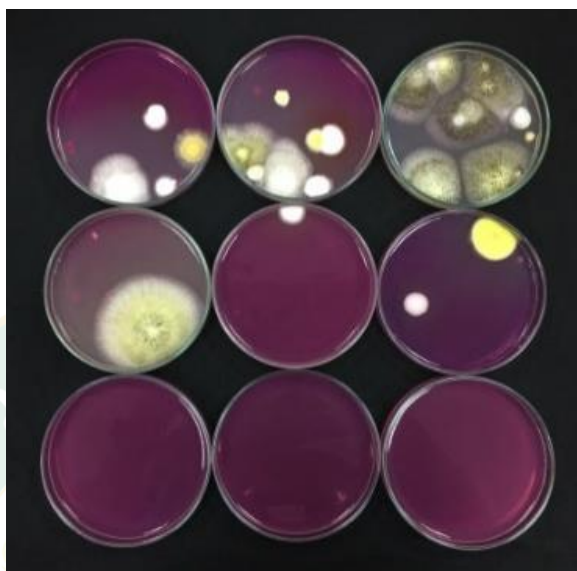

ภาพภาคผนวก 22 ตำรับพัมมิช ทำการ Pour plate เชื้อแบคทีเรีย ที่ 12 เดือน

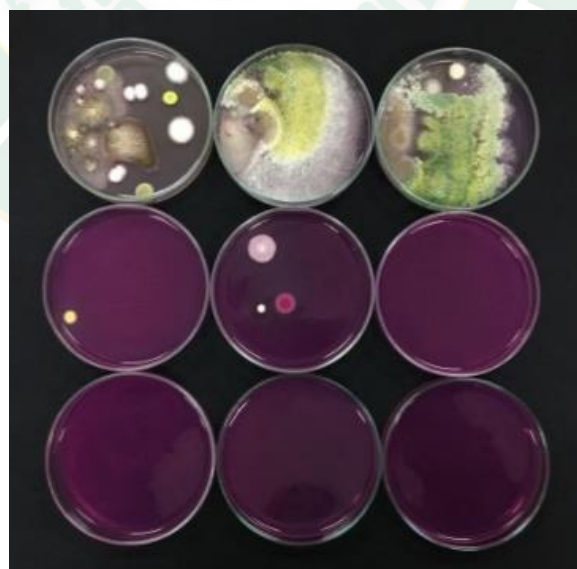

ภาพภาคผนวก 23 ตำรับทราย ทำการ Pour plate เชื้อแบคทีเรีย ที่ 12 เดือน

เชื้อรา (Fungi)

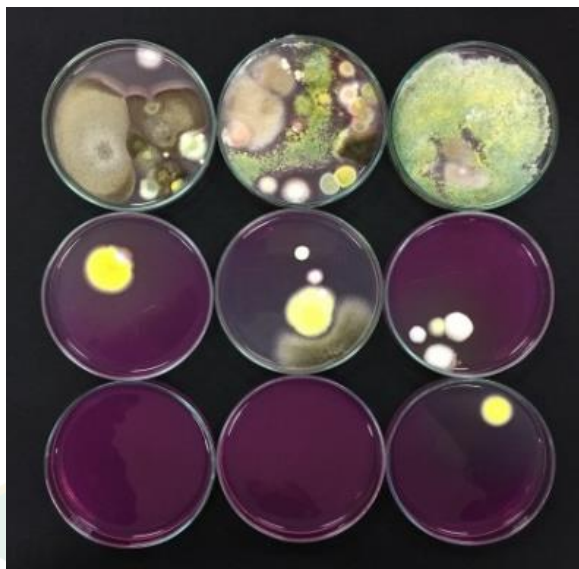

ภาพภาคผนวก 24 ตำรับควบคุม ทำการ Pour plate เชื้อรา ที่ 12 เดือน

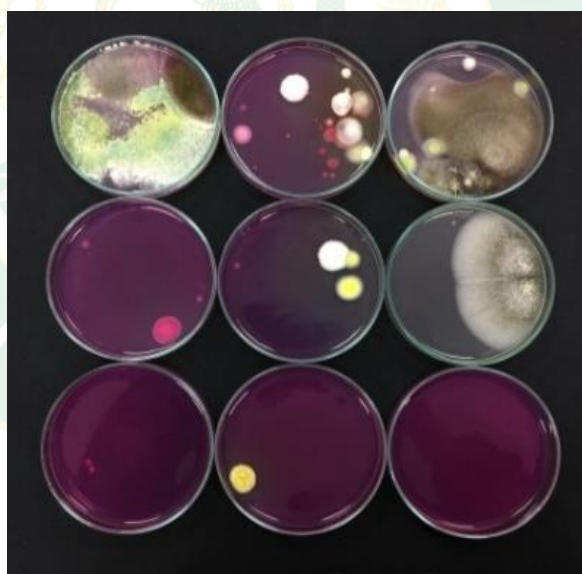

ภาพภาคผนวก 25 ตำรับถ่าน ทำการ Pour plate เชื้อรา ที่ 12 เดือน

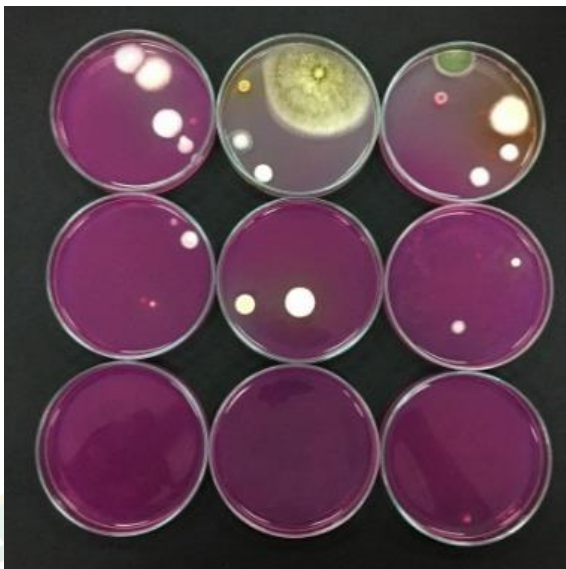

ภาพภาคผนวก 26 ตำรับมูลไก่ ทำการ Pour plate เชื้อรา ที่ 12 เดือน

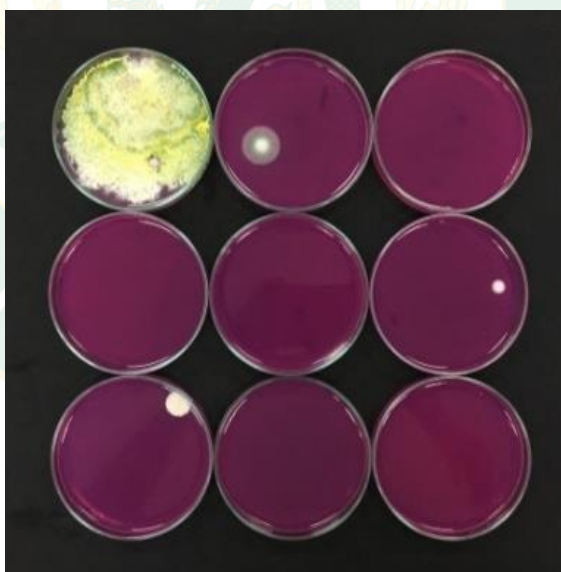

ภาพภาคผนวก 27 ตำรับมูลวัว ทำการ Pour plate เชื้อรา ที่ 12 เดือน

ภาพภาคผนวก 28 ตำรับพัมมิช ทำการ Pour plate เชื้อรา ที่ 12 เดือน

ภาพภาคผนวก 29 ตำรับทราย ทำการ Pour plate เชื้อรา ที่ 12 เดือน

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นายสุทธิภัทร แซ่ย่าง
เกิดเมื่อ	15 สิงหาคม 2533
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2553 มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนนาโบสถ์พิทยา จังหวัดตาก พ.ศ. 2558 ปริญญาตรี สาขาปฐพีศาสตร์ คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่

